

**USTAŠKO-DOMOBRANSKI
DOKUMENTI**

BROJ 377

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 2. STU-
NOG 1943. GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA O POTAPA-
NJU NJEMA KOG PAROBRODA »E. H. FISSER« KOD LOKRUMA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNI TVO MORNARICE
PODHVATNI ODJEL
P. br. 4151/Taj.
Zagreb, dne 2. XI. 1943.

TAJNO!

Predmet: Potonu e parobroda
»E. H. Fisser«.

- 1) GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Izvještajni Odj.)
- 2) GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Podhvatni Odjel)

Obalno zapovjedni tvo Dubrovnik brojem 689/Taj. od 21. X. t. g. iz-
viestilo je:

»18. listopada o. g. u 1330 javila je posmatra ka postaja Sr jedan te-
retni parobrod, nepoznate narodnosti, na udaljenosti 10-12 Nm, koji je iz-
van svjetionika Sv. Andrija plovio u pravcu SE. Oko broda opaženi su stu-
povi vode od rasprsnutih granata, za koje postaja nije mogla ustanoviti
odakle dolaze.

Brod je, mienjaju i pravac, produžio vožnjom i na približnoj poziciji
S 42° 35.5. N, 18° 2' E nastale su izpod prednjeg diela broda dvije eksplozije
(za koje zapovjednik broda nije bio siguran da li su bile od mine ili torpe-
da), a koje se sa kopna nisu primjetile. Brod je neko vrijeme još vozio, sve
više uronjavo i oko 15.05. potonuo po prilici 4 Nm zapadno od Lokruma.
Brod je predhodno spustio svoje amce od kojih je jedan potonuo odmah
tako, da se posada od 40 ljudi prekrcala na preostalih 5 amaca.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH,
reg. br. 14/13-1, k. 32.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČTVO MORNARICE
PODHVATNI ODJEL

P. br. 4151/Taj.

Zagreb, dne 2. XI. 1943.

7343
TAJNO!
19

AN SO. V. P. D.
Z. P. M.
OPREMI KAPETANA I. STROJARA
E. P. M. 11/13-1
K. 13

FREDMET: Potonuće parobroda "E.H. Fisser".

- 1) GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Izvištajni Odj.)
- 2) GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Podhvatni Odjel)

Obalno zapovjedništvo Dubrovnik brojem 689/Taj. od 21. X. t.g. izvijestilo je:

"18. listopada o.g. u 1330 javila je posmatračka postaja Srdj jedan teretni parobrod, nepoznate narodnosti, na udaljenosti 10-12 Nm, koji je izvan svjetionika Sv. Andrija plovio u pravcu SE. Oko broda opaženi su stupovi vode od rasprsnutih granata, za koje postaja nije mogla ustanoviti odakle dolaze.

Brod je, mjenjajući pravac, produžio vožnjom i na približnoj poziciji S 42° 35.5' N, 18° 2' E nastale su izpod prednjeg diela broda dvije eksplozije (za koje zapovjednik broda nije bio siguran da li su bile od mine ili torpeda), a koje se sa kopna nisu primjetile. Brod je neko vrijeme još vozio, sve više uronjavao i oko 15.05 potonuo po prilici 4 Nm zapadno od Lokruma. Brod je predhodno spustio svoje čamce od kojih je jedan potonuo odmah tako, da se posada od 40 ljudi prekrcala na preostalih 5 čamaca.

Radilo se o njemačkom parobrodu "Elisabeth Hendrik Fisser", od 5200 tona, koji je putovao iz Pole za Dubrovnik sa raznim tvorivom, u glavnom brašnom i šećerom.

Sa obale nije se moglo točno ocjeniti šta se sa brodom događa, no kada se vidjelo da tone naredio sam parobrodu "Cavtat", koji je ležao u dubrovačkoj luci, da parospremi i izplovi u pomoć. Međutim, dok je "Cavtat" mogao izploviti odnosno stići do broda isti je već potonuo, tako da je "Cavtat" mogao samo pokupiti brodolonce i dovesti ih u luku.

Zapovjednik potonulog broda izjavio je, da je dobivao topovsku vatru sa Mljeta, pa kada se htio približiti Dubrovniku počeo je dobivati vatru i sa kopna te je iz toga zaključio, da je i Dubrovnik pao u ruke partizana. Radi toga je neko vrijeme vozio mjenjajući smjer dok nije brod dobio dva podvodna pogodka, za koje u prvi mah nije znao da li su potjecali od mina ili torpeda.

Kasnijom iztragom ustanovljeno je, da je brod bio torpediran sa dva torpeda.

Parobrod "Cavtat" izvršio je naredjeni mu zadatak u najkraćem mogućem roku. Zasluga za ovo ide zapovjedniku broda i I. strojaru, koji su unatoč opasnosti da i taj brod naiđe na minu ili da bude torpediran poduzeli sve, da brod što prije izplovi na spasavanje i da dovede brodolonce u luku, što je i kod njemačkih vlasti naišlo na puno priznanje.

Predlažem, da se zapovjednika parobroda "Cavtat" pomorskog kapetana Mirka Učović i I. strojara Iva Milovac, koji su svojim postupkom

./.

Radilo se o njema kom parobrodu »Elisabeth Hendrik Fisser«, od 5200 tona, koji je putovao iz Pole za Dubrovnik sa raznim tvorivom, u glavnom brašnom i še erom.

Sa obale nije se moglo ta no ocjeniti šta se sa brodom doga a, no kada se vidjelo da tone naredio sam parobrodu »Cavtat«, koji je ležao u dubrova koj luci, da parospremi i izplovi u pomo . Me utim, dok je »Cavtat« mogao izploviti odnosno sti i do broda isti je ve potonuo, tako daje »Cavtat« mogao samo pokupiti brodolomce i dovesti ih u luku.

Zapovjednik potonulog broda izjavio je, daje dobivao topovsku vatru sa Mljeta, pa kada se htio približiti Dubrovniku po eo je dobivati vatru i sa kopna te je iz toga zaključio, daje i Dubrovnik pao u ruke partizana. Radi toga je neko vrijeme vozio mienjaju i smjer dok nije brod dobio dva podvodna pogodka, za koje u prvi mah nije znao da li su potjecali od mina ili torpeda.

Kasnijom iztragom ustanovljeno je, da je brod bio torpediran sa dva torpeda.

Parobrod »Cavtat« izvršio je nare eni mu zadatak u najkra em mogućem roku. Zasluga za ovo ide zapovjedniku broda i I. strojaru, koji su unato opasnosti da i taj brod nai e na minu ili da bude torpediran poduzeli sve, da brod što prije izplovi na spasavanje i da dovede brodolomce u luku, što je i kod njema kih vlasti naišlo na puno priznanje.

Predlažem, da se zapovjednika parobroda »Cavtat« pomorskog kaptana Mirka Ucovi i I. strojara Iva Milovac, koji su svojim postupkom dokazali i hrabrost i pravilno shva anje dužnosti te time dali lijep primjer ostalim pomorcima a kod savezni kih njema kih vlasti izazvali priznanje, odlikuje sa bron anom medaljom za hrabrost-«.

Prednje se podnosi savezno ovd. P. broju 3957/Taj - 1943. s molbom na znanje.

Za Poglavnika i za Dom spremni!

Zapovjednik,
doadmiral:
Angeli v. r.

**IZVOD IZ IZVJEŠTAJA ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD
3. STUĐENOG 1943. GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA O
SITUACIJI NA MLJETU, KOR ULU I PELJEŠCU¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNICTVO MORNARICE

Podhvatni Odjel
P. Broj 244/Taj. na ruke
U Zagrebu, dne 3. XI. 1943.

Predmet: Izvještajno izvješ e.

**GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA
(Izvještajni Odjel)**

Za vrijeme od 15. do 31. X. 1943. godine primljeni su od pod injenih zapovjedni tava sliede i izvještajni podatci:

[•••]

c) Od Obalnog zapovjedni tva Dubrovnik:

1. - Razpoloženje hrvatskog naroda prema Poglavniku i NDH najve im dielom dobro je, a osobito onog diela naroda koji je do kapitulacije Italije i odstranjenja talijanske vojske iz ovih krajeva bio izložen svim mogućim nasiljima kako od strane same talijanske vojske tako i njihovih pomaga a.

Kod pravoslavnog življa, jugofila i anglofila dolazak njema ke vojske nije prirodno pobudio nikakvo oduševljenje jer su sada prestale denuncijacije i intrige protiv NDH i njenih pristalica.

Kod jednog diela naroda preovladava bojazan pred invazijom Angloasasa na Balkan i na podru je Dalmacije, jer se boje da bi kod toga došlo do pokolja hrvatskog stanovni tva od strane odmetnika koji su dobro naoružani.

Stanovni tvo pojedinih sela, gdje je od strane njema ke vojske provedena rekvizicija stoke, negoduje protiv toga jer mu je ve i dio stoke ve prije oduzet od Talijana, etnika ili partizana.

2. - etni ke akcije protiv našeg življa prestale su, ili bar nema podataka o tome. Izgleda da jedan dio etnika, koji se još nalaze naoružani na terenu vodi na svoju ruku borbu ili me usobno razra unavanje sa partizanima, ili kod toga sura uje sa njema kom vojskom.

3. - Partizani drže otok Mljet, Kor ulu i poluotok Pelješac; sa Mljeta ugrožavaju otok Šipan i Lopud, jer se ne razpolaze sa dovoljnim snagama za osiguranje. Unutrašnjost je nesigurna, iz istog razloga, te se partizani po-

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 52/3, k. 80.

javljuju as ovdje, as ondje i nakon izvršenog napadaja na željezni ke objekte, vlakove, manje ili ve e odjele njema ke i naše vojske i t.d. opet nes-tanu. Uob e pokazuju ve u aktivnost nakon što su se snabdjeli oružjem, hranom i ode om bivše talijanse vojske, i nakon što su uvidjeli da su naše i njema ke snage, na koje nailaze, razmjerno vrlo malobrojne.

Na otoku Mljetu, Kor uli i na poluotoku Pelješcu razpoložu partizani sa bitnicama, uslied ega je sprie ena svaka plovidba uz obalu. Veliki teretni brodovi, koji podržavaju promet izme u Trsta i Gr ke prisiljeni su voziti po otvorenom moru izvan dometa tih bitnica.

Od ve ih podhvata partizana valja iztaknuti:

[...]

14. listopada izvršili su partizani sa Mljeta izkrcavanje na otoku Šipanu, zarobili parobrod »Kupari«, motorne amce »Lapad I« i »Tomislav« kao ijedan manji motorni amac te motorni jedrenjak »Vjekoslava«, pa sve ove jedinice odveli prema Mljetu.² Osim toga odveli su sa sobom jednog oružnika, jednog rizni kog stražara i 10 gra anskih osoba.

16. listopada oko 19 sati ba enje u zrak izme u postaja Dikli i-Poljica kod Huma putni ki vlak, koji je išao prema Dubrovniku. Lokomotiva i 3 vagona su bili izba eni sa tra nica. Istodobno otvorena je od ja e grupe partizana sa obe strane pruge puš ana i strojopuš ana vatra. Partizani su naredili putnicima da iza u, što su ovi i u inili osim 15 njema kih vojnika koji su vatra odvratili, i davali odpor oko 1 sat. Poginulo je 9 Njemaca i 3 talijanska vojnika koji su se nalazili u vlaku a prilikom izbacivanja lokomoti-ve poginuo je i strojovo a. Za odmazdu su njema ke postrojbe idu ih dana zapalile tri okolna sela i kraj pruge objesile 9 taoca.

U no i od 18. na 19. listopada izvršili su partizani sa Mljeta izkrcavanje na otoku Lopudu, oduzeli jedan motorni amac i nekoliko amaca na vesla te se zatim udaljili.

19. listopada zametnula je jedna skupina od oko 25 partizana borbu sa isto tolikom skupinom etnika u selu Vukovi , 12 km sjeveroizto no od Dubrovnika. etnicima je uspjelo napad odbiti i partizane razpršiti.

4. - Nije zapaženo kretanje sumnjivih osoba, osim što se potajno šire u narodu vesti da je došao kraj i slom osovine, jer da Njema ka sama na- kon odpada Italije ne može više dobiti rat ve da e Engleska i Rusija dobiti rat i njihove vojske do i ovamo, pa narod uslied toga strahuje za svoj ob- stanak i živote.

5. - 6. listopada oko 2030 preletio je jedan neprijateljski zrakoplov Orašac i bacio promi bene letke na talijanskom jeziku, u kojima se kaže da e Anglosasi sigurno pobjediti i pozivlje pu anstvo u borbu protiv nje- ma ke vojske.

21. listopada oko 0300 preletilo je nekoliko težih neprijateljskih bom- bardera u velikoj visini Dubrovnik. Isto tako zapažen je u nekoliko navrata prelet neprijateljskih zrakoplova preko Cavtata.

6. - Ob e prehranbene prilike su se u nekoliko popravile time, što je narodu podijeljena pšenica koja se našla na spašenom parobrodu »Sangi- gi«, ali u svim drugim namirnicama vlada skrajnja oskudica.

2 Vidi knj. 8, dok. br. 318, 432, 433 i 455.

Snabdjevanje pripadnika oružanih snaga hranom je dosta dobro zahvaljujući i zalihama bivše talijanske vojske, koje su bile po njemačkoj vojsci zaplijenjene i od koje se sada snabdjeva i naše domobranstvo. Inače, snabdjevanje iz naših skladišta u Mostaru odnosno u Sarajevu je možda nešto i nikakvo.

Prometne prilike su vrlo loše. - Željeznički promet je svaki dan za kratak ili duži prekid. Promet morem može se vršiti samo lokalno u najbližoj okolini, ali ni tu nije siguran. Plovitba Mljetkim i Korčulanskim kanalom nemoguća je zbog partizanskih bitnica na tim otocima i na Pelješcu.

7. - Odnosi dobri.

8. - Odnosi sa saveznicima vrlo dobri.

Posljednji dio SS postrojbe, koje su poslije kapitulacije talijanske vojske došle u Dubrovnik, napustile su grad 24. X. tako da se sada ovdje nalazi samo vrlo malo redovite njemačke vojske.

Uzpostavljeno je njemačko lučko zapovjedništvo u Gružu, sa zadatakom da prvenstveno vrši poslove u vezi sa vožnjama njemačkih parobroda koji obavljaju promet između Trsta i Grčke. Na promatračkom postaji Srbi nalaze se pored našeg i njemačko osoblje.

Koliko se do sada moglo zapaziti, služba veze prigodom dolazanja i odlazanja, te prolazanja njemačkih brodova a između njemačkih mornaričkih i kopnenih zapovjedništava ne radi još zadovoljavajuće, uslijed čega dolazi do nekih nesporazuma, a i do težih posljedica. Tako je na primjer parobrod »E. H. Fisser«, koji je 18. o. mj. bio torpediran 4 Nm zapadno od Dubrovnika, bio vatrom vlastitih njemačkih bitnica sa kopna potisnut na tu poziciju; u noć od 23. na 24. X. jedan konvoj od 5 parobroda koji je plovio od Boke prema sjeveru i htio pred jutro uploviti u zaljev Mlini kod Cavtata, također je dobio vatru od njemačkih bitnica tako da je morao odustati od toga i produžiti vožnju prema sjeveru po danu, i ako Njemci redovito voze samo noću.

Od ostalih zapovjedništava još nisu primljeni podaci.

[•••]

(M. P.)

Zapovjednik,
doadmiral:
Angeli v. r.

**IZVJEŠTAJ KOTARSKJE OBLASTI U SPLITU OD 5. STUDENOG
1943. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O BOMBARDI-
RANJU SPLITA OD STRANE SAVEZNI KIH AVIONA¹**

KOTARSKA OBLAST - SPLIT

Taj. br. 1138/43.

Split, 5. studenoga 1943.

Predmet: Napadaji neprijateljskih zrako-
plova na podru je grada Splita.

- 1) Ministarstvo unutarnjih poslova - Tajni tvo - Zagreb
- 2) Ravnateljstvu za javni red i sigurnost - Zagreb
- 3) Velikoj Župi Cetina - Split
- 4) Redarstvenoj oblasti za grad Split - Split

Oružni ka postaja Split pod br. 121 od 2. XI. t. g. dostavila je sliede i izvještaj:

»Dana 31. listopada 1943. u 13 sati proletilo je 9 neprijateljskih zrakoplova od jugozapada, te su isti kružili na gradom Splitom, otvorili strojopušanu vatru i bacili bombe.

Prigodom bacanja bombi na brodogradilištu Split pogodila je jedna zapaljiva bomba parobrod talijanskog porijekla, koji se je od iste zapalio, a na kojem je brodu bilo ukrvano oko 250 putnika, zarobljenika, po narodnosti Makednoci i Bugari i 23 mom adi posade istog broda.

Od navedenih putnika poginulo je 20 i 35 teško ranjeno, a ostali zarobljenici su se spasili, dok se brod zapalio, jer ga vatrogasno društvo od velikog požara nije moglo spasiti.

Od strojopušane vatre poginula je Jele Šore, stara 67 god., žena Šimuna iz Splita i jedan nepoznati radnik, kojem se imena nije moglo utvrditi od bombe je lakše ranjen.

Prilikom gašenja požara kod zapaljenog broda nastradao je vatrogasac Magi Mate, star 45 god. iz Splita time što je upao u more i utopio se, jer od velike vatre kod parobroda nije mogao nitko da ga spasi, a drugih žrtava nije bilo. Strani avioni su se povratili prema jugozapadu.

Dana 1. studenog t. g. u 8.15 sati doletili su strani neprijateljski avioni, njih 6, sa jugozapada na grad Split, kruže i nad gradom Splitom, otvorili strojopušanu vatru, bacili bombe, ali tom prigodom nije nitko životom stradao, niti je poinjena ma kakva šteta. Zrakoplovi su se povratili prema jugozapadu od kuda su i došli.

Istog dana poslie podne u 13.45 sati doletilo je s jugozapada 6 neprijateljskih zrakoplova, koji su kružili nad gradom Splitom, otvorili strojopušanu vatru i bacili bombe, kojom je prilikom jedna bomba pogodila ku u Vicka Feri a iz Splita i do temelja je srušila. Ovom je prilikom od bombe lakše ranjena neka žena Vu kovi , dok je njeno diete teže ranjeno,

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 53/12-1, k. 217.

a Koši Stane dvoje nejake djece, jedno teže, a drugo lakše ranjeno. Svima je bila pružena lie ni ka pomo , a svi ozle eni su rodom iz Splita.

Jedan hidroplan tromotorni njema ki potopljen je u luci Split,² a od posade je jedan ranjen, a jedan se spasio.

1. studenog u 16 sati doletili su neprijateljski avioni, njih 15, sa jugozapada na grad Split, te kružili nad gradom i okolicom i ovom prilikom bacali su nekoliko bombi oko Marjana, ali tom zgodom nije nanieta nikakva šteta.

Dana 2. studenoga 1943 u 8.15 sati sa jugozapada doletilo je na grad Split 6 neprijateljskih zrakoplova, koji su preletili iznad pravcem Omiša. Ovom prigodom nisu bacali nikavkih bombi, niti su pucali iz strojnica.

Prednje se dostavlja s molbom na znanje.

Za Dom spremni!

(M. P.)

Kotarski predstojnik
Dr. *Rajevi* v. r.

BROJ 380

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE DUBRAVA U DUBROVNIKU OD 7. STUDENOG 1943. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O ZLO-
INIMA NJEMA KIH VOJNIKA NA PELJEŠCU¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA DUBRAVA
DUBROVNIK
Taj. Broj: 2350/43.

Dubrovnik, 7 studenoga 1943.

1. MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA

Ured Ministra - Zagreb

2. GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE g. Šandoru Benaku - Banjaluka

3. MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA

Politički odsjek - Zagreb

Predmet: Izvješće.

1. Organizacija uprave u oslobođenim krajevima.

Na području onog dijela političke obline **Gruda** koji je bio anektiran Italiji, uzpostavljena je naša vlast već na 15. rujna 1943. te se je uz sve protivljenje njemačkih vojnih vlasti, te opetovane pokušaje da se našu vlast

² Vidi dok. br. 376, napomenu 4 i 5.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Voinoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 18/2-2, k. 264.

potisne, ista održala do izdanja odnosnih kasnijih naredaba. Tamo su da pa e dolazile i neke grupe takozvanih »Crnogorskih nacionalista« na 26. prošloga mjeseca i kazivale da imaju zauzeti to zemljište, jer daje ranije pripadalo Italiji, no uz pomoć Njemaca bili su odaslati natrag.

2. Korula, Lastovo, Mljet te jedan dio Pelješca još su nepristupa ni našoj vlasti, tako i Kotor.

Partizani su se skupili na tim mjestima i njemačke SS-ete (Prinz Eugen) vrše sada operacije iš-enja na Pelješcu.² Ove su o istile južni dio poluotoka sa ukljužio Janjinom. Prama primljenim obavijestima nepodobštine nije bilo ako ne što je žrtvom palo 7 osoba u selu Kobaš kod Broca, i spaljeno po prilici isto toliko kuća. S druge strane poluotoka započela je operacija iš-enja nešto kasnije i u ovoj je nastradalo nekoliko kuća i obitelji u selu Oskorušno, Osobljava, Kuna i Pijavina. Prama kazivanju o evidenciji kotarskog lie nika dra Cibili a on je sakupio seljaštvo iz Oskorušna i pošao sa istim u prijedek njemačke metama kada su dolazile, te ih pozdravio i puanstvo ih obasulo cvijećem. Vodio ih je jedan do astnik. Zatražili su jednu velu u dvoranu i ova im je dana u školi. Kad su tamo doveli sve stanovništvo, naredili su da se odstrane djevojke, uditeljica, obitelji hrvatskih vojnika, obitelj kotarskog lie nika dra Cibili a, a ostali da ostanu u dvorani. Sa odstranjenim je pošao i dr. Cibili. Bilo ih je oko 20. Odpratili su ih prema Kuni. Na putu uli su u selu Oskorušnu eksplozije i puškaranje, a neki njemački vojnici kazali su im da su oni preostali u školi - njih oko 100 - pobijeni. Vidjeli su da su neki pobijeni i u Kuni, te više kuća spaljeno. Drugi o evidenciji sudac prizivnog suda u Splitu Dra Milan Digović ležao je u svojoj kući u Pijavini u bolistan. Njemački vojnici naredili su da ustane i ide vani, te mu saobili da su susjednu kuću u zapalili.

On im je kazao daje ta kuća nekog legionara na isto nom ratištu. Oni su onda pogasili vatru. Znade da su u Dingaš povedene 23 osobe i tamo strijeljane. Preplašeno puanstvo pobjeglo je u šumu da spasi glavu. Im sam dobio obavijesti pošao sam odmah uapljinu i Mostar k zapovjedniku - generalu Pflepsu³ i generalu von Oberkampfu.⁴ Ovi su mi obećali da će dati provesti izragu. Izposlovao sam da internirci muškarci sa Pelješca budu meni predani da li su izpravni. Danas će ti biti predvedeni u Dubrovnik. Osim toga izposlovao sam da pri zapovjedni tvu operative vojske na Pelješcu bude jedan naš organ kao savjetuju i obavještajni. Imati će se obzira prama građanskom puanstvu, koje je napustilo mjesta od straha.

Kako sam obaviešten, prama krajnjem dielu poluotoka naišle su njemačke ete na jaki odpor partizana, koji dobivaju pojačane poslata prije našu vojsku, oružništvo i redarstvo, te urediti i pitanje n. pr. bar privremene izplate plaćajavnim službenicima, koje od odlaska Talijana nitko ne plaća. Sa Makarskom nema nikakve veze, a tako ni sa Splitom, pa je potrebno da se uredi neki privremeni brzi postupak u Dubrovniku.

Opaua se da njemačke vojne vlasti nisu sklone da mi organiziramo građansku vlast u Kotoru i Hercegovom, jer kažu da ćemo dobiti koju tisu u partizana više.

3. U Hercegovinu stiže nova divizija sa generalom Kiebel-om (?)⁵ koji je do sada bio u Sarajevu.

2 Vidi knj. 8, dok. br. 300, 303, 438, 445, 450, 446 i 500.

3 Arthur, komandant Petog SS-brdskog armijskog korpusa.

4 Oberkampf, komandant SS divizije »Prinz Eugen«.

5 Josef Kiibler, komandant 118. lovačke divizije.

U Gackom su partizani, a do sada je i Bile a u zadnje doba opetovano mienjala gospodare. Nove njema ke ete zauzeti e Bile u.

4. Opaža se u mnogo navrata da se njema ke vojne vlasti upli u previše u gra ansku upravu. Tako su stavile zabranu na sve koli ine teku egoriva i maziva - ne samo što se našlo u skladištima »Agipa« - nego i što sada dolazi kao redovita doznaka naše nadležne vlasti za potrebe amošnjih krajeva. Oni sebi prisvajaju pravo izdavanja doznaka za gorivo pojedincima, a sve koli ine, koje su na ene kod »Agip-a« smatraju svojim. Opetovano sam prosvjedovao protiv toga, no do sada bez uspjeha. Nadalje ista vlast osporava nam pravo na uzimanje oko 40 vagona terpentina i kalofornija, zaplienjenog na talijanskom jedrenjaku »Vega«, koji je došao u grušku luku na 8. IX. 1943. i istog dana su mu od naših carinskih vlasti oduzete karte i obavljena zapljena. Njema ke vojne vlasti uzele su zapovjedni tvo mjestu u Dubrovniku na 11. IX. u 14. sati. Nadalje zabranjuju njema ke vojne vlasti kretanje i onim motornim vozilima koja prama našim postoje m propisima imaju pravo na to. Ovo je samo primjerice navedeno.

Težak incident napravila je njema ka tajna policija (»Gestapo«) prekoju er uhapšenjem ob inskog na elnika dra Karlovi a. Tu policiju vodi Untersturmführer Rabi, te je kazao dru Karlovi u, da e i velikog župana uhapsiti, ako ustanovi daje znao za neku ilegalnu prodaju še era. Pošto se odmah u gradu pro ulo za uhapšenje na elnika, mislim daje tim položaj dra Karlovi a kompromitiran i da nije prikladno da dalje ostane na tom mjestu. Po onom, o emu je dr. Karlovi ispitivan, po sriedi je uli na brbljarija, a povod je neki še er, koji je jedna tvrdka negdje u inozemstvu kupila i kušala neovlašteno razprodati, dakle predmet koji spada izklju ivo u našu nadležnost. Ovo je stanovnište i njema kog generalnog konsula Aedberta i zapovjednika mjesta majora Wasnera, koji su se u tom pravcu i zauzeli da Karlovi bude pušten. On je zaista nakon 24 sata pušten. Ja sam zbog ovoga prosvjedovao kod njema kog generalnog konsulata.

Smatram potrebnim da se za ovo dade zadovoljština našoj vlasti, što bi moglo biti odstranjenjem Rabi-a iz Dubrovnika. On naime mnogo nasieda neprijateljskim ili neobjektivnim uli nim brbljarijama, a Dubrova ka ulica znade vješto to izrabiti.

Za Dom spremni!

(M. P.)

Veliki Župan:
A. Bu v. r.

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 8. STUDE-
NOG 1943. GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA O STANJU U
SPLITU¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNI TVO MORNARICE

Podhvatni Odjel
P. broj 4258/Taj.
u Zagrebu, dne 8. XI. 1943.

Predmet: Izvještaj o stanju u Splitu.

- 1) GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Izvještajni Odjel)
- 2) GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Opeartivni Odjel)
- 3) MINISTARSTVO VANJSKIH POSLOVA (Polit. Odjel za Dr. Ba i a)

Od Obalnog zapovjedni tva Split pod br. 81 /Taj. od 29. X. t. g. primlje-
ni su sliede i podatci o prilikama u Splitu:

SITUACIJA

Prilike u Splitu su u glavnom neizmenjene izvjesno pogoršavanje zbog
nestašice hrane, koja se ne može dopremiti morskim putem a kopnenim
ništa ne dolazi.

Poslije prvog napada neprijateljskih zrakoplova vlada izviesna uzne-
mirenost, ljudi su u velikom strahu, neki opet napustili privremeno grad,
a ve ina našeg inovni tva se tako er jedva usudi u zgaradu koju smatra
osobito izloženom. Prama državi ne raspoloženi elemenat u gradu izkoriš-
uje ovo raspoloženje te ubacuje razne uzbudljive viesti kao na pr. da e
odre enoga dana usliediti veliki zra ni napad, izkrcavanje Engleza i t. d.
Ova uznemirenosti potencira se još raznim mjerama opreznosti poduzetih
od strane njema ke vojske i razni drugi doga aji koji su se odigrali zadnjih
dana, kao akcija Milne,² dolazak talijanskih brodova ranjenicima, potonu-
e »Raba«³ i t. d. u kojim se prilikama više ili manje ispoljava javno da su
snage ovdje vrlo skromne i da se ne raspolaže nikakvim sredstvima. ak
ni jednim zrakoplovom koji bi mogao biti upotrebljen za izvi anje svega
onog što se na moru i kopnu doga aja, oko Splita. O svemu tome izviestiti
u podrobnije posebnim izvies em. Svakako položaj je ovdje dosta težak
i ako ne emo uzpostaviti promet ne e biti samo velika nestašica hrane
(glad), ve nestašica na svemu ostalom osobito pogonskom gorivu, jer se
ve sada mora voditi ra una o svakoj kapi benzina.

1 Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH,
reg. br. 5/4, k. 80.

2 Rije je o iskrcavanju ustaša iz Makarske kod Milne na Bra u 21. listopada t943. Vidi
knj. 8, dok. br. 289, 438, 439, 442 i 445.

3 O potapanju broda »Rab« 25. listopada 1943. god. vidi knj. 8, dok. br. 280, 300,303,432,
433, 445, 446 i 450.

P R O M E T

Poslije potonu a »Raba« preostali su nam sliede i motorni jedrenjaci:

1) M/maona »Drava« firme Feri , koja je prošlog tjedna upu ena u Metkovi . Ona je navodno nakrcana i primila je nalog za izplovljenje, koje nije usledilo, jer je iz Metkovi a javljeno da je putovanje odviše opasno.

2) Motorni jedrenjak »Marjan« upu en u Metkovi , tamo oduzet za ustašku akciju na Milnu, kojom prilikom pogo en u vodenu liniju, privremeno zakrpljen zatim upotrebljen za prevoz ustaša u Makarsku i kona no Metkovi , a s nalogom da tamo ukrca naš odred u koliko mogu e nešto hrane, te se zatim vrati zajedno sa »Dravom« u Split. Izgleda daje na putu jako napadnut zbog ega nije još krenuo iz Metkovi a.

Namjera mi je bila broskog nadsatnika Kirhmajera zrakoplovom poslati u Metkovi radi izvi anja sluja »Rab« kao i ostale situacije, ali nisam dobio zrakoplova. Sada ga namjeravam poslati amcem, koji se za tu svrhu pregra uje (zašti uje). On bi mogao valjda danas 29. X. na ve er krenuti.

3) Motorni brod »Jordan« toliko je ošte en u akciji na Milnu daje morao biti upu en u brodogradilište na popravak, koji e po današnjim prilikama trajati sigurno 10 dana.

4) Motorni jedrenjak »Kastroli « ima puknutu glavu motora, koja se nije mogla do sada popraviti. Radi se na tome da se ovaj brod osposobi. Ovo su bili brodovi nosivosti do 10 vagona.

5) Motorni jedrenjak »Neptun« koji se do sada nalazio u Omišu popravljen je od ustaša, koji namjeravaju s njima dovu i hranu za Omiš iz Metkovi a, a zatim staviti na raspolaganje.

6) Motorni jedrenjak »Labud« koji je svojedobno služio bivšem lu - kom zapovjedni tvu Makarska u službi jednog ustaše u Makarskoj pa ga ne možemo dobiti.

7) Motorni jedrenjak »Radnik« tako er se nalazi još u službi ustaša u Omišu i služi za prijevoz inovni tva Velike Župe i drugih nadležtava iz Omiša u Split.

8) Ina e postoje još neki manji motorni jedrenjaci od 2 do 3 vagona nosivosti, ali oni imaju svi tako malu brzinu i slabe motore da ne dolaze u obzir za plovlitbu do Metkovi a pod sadašnjim prilikama.

BRODOVI MORNARICE

1) Motorni jedrenjak »Goletto« koji je zaplijenjen i prekršten na »Jadro«⁴ i uveden u naše knjige, još nije spreman, jer ima vrlo komplicirane opravke na osovini, kop i i t. d. Potrebno je lievanje novih dielova što se danas sve veoma teško i sporo obavlja no ra una se da e taj brod svakako idu e sedmice biti spreman i opremljen našom posadom.

2) Vodonosac, u toku je popravak motora koji izgleda nema ve ih kvarova. Ukoliko bi se motori mogli popraviti odrezat e se izgorena krmena nadogradnja te mu improvizirati kormilarsku ku icu tako da bi i taj brod bio sposoban za plovlitbu.

4 Ovaj motorni jedrenjak zarobili su partizani 8. prosinca 1943. god. Vidi dok. br. 119,

3) Iz Makarske povu ena su dva mala ribarska broda (kao novi nabavljeni u Kraljevici), koji su uzeti u službu, opremljeni našom posadom i sada se na njima postavlja zaštita. Ovi brodovi koje sam prvobitno želio izkoristiti za ribolov, služiti će nam za službu pred lukom, pratnju jedrenjaka i druge službe.

Ovo je situacija sa plovnim objektima, a napomenuti treba još daje remorker »R 8« osposobljen za vožnju, doduše vozi veoma sporo, a pogon je nesiguran zbog jako iztrošenog kotla.

Jedan mali motorniamac služi za promet u luci.

Ve i motorniamac »Ety« koji je opremljen za njema kog zapovjednika uzela je njema ka mornarica, zajedno s jednim ribarskim motomacem.

POGONSKO GORIVO

Kako je već napomenuto pogonskog goriva više nema, dozvoljena je uporaba samovoza samo u vrlo žurnim slučajevima.

Njema ka vojska neće više dopremiti benzin u Split već bi jedino njihova mornarica s vremenom mogla dobiti - izvjesne zalihe pogonskog goriva, jer je predviđena uzpostava mornarice kog obskrbnog skladišta u Splitu. No ovo su istom namjere koje ostvarenje nije još sigurno i pod sadašnjim prilikama nemoguće. Mi moramo stoga organizirati našu vlastitu obskrbu u koju svrhu bi trebalo svakako što prije dopremiti potrebne količine goriva u Metković i u sastavu tamošnjeg lučkog zapovjedništva uzpostaviti skladište. Kako je brzojavkom predloženo treba u Metković odrediti p. b. b. Buljana Ivu s jednim strojarskim dočastnikom i jednim dočastnikom brodarom koji bi to sve organizirao. Ovo zapovjedništvo u Metković u bit će od najveće važnosti za redovno odvijanje prometa. Iz skladišta pogonskog goriva u Metković u trebalo bi obskrbljavati i posebni ke brodove koji bi to gorivo trebali izuzeti uz naplatu u količinama koje odgovaraju potrošnji njihovih motora i prevaljenim putovanjima. Na in obračun molim propisati od strane tog zapovjedništva.

Ovo sve smatrati veoma žurnim.

PREHRANA BRODOVA

Prehrana posade posebni ke brodova predstavlja također jedno važno pitanje. U Metković u ovi brodovi koji su do sada povojni čini dobivaju hranu iz njema kih skladišta i to uvijek za dva do tri dana unaprijed. Međutim, ovdje u Splitu ne postoji ta mogućnost jer Njemci ne daju a mi nemamo ništa. Ukoliko bismo došli do hrane moglo bi se dati svakom članu posade po jedan obrok što sam i učinio sa već im jedrenjacima, stavljaju ih u naše brojno stanje. Međutim tu može biti u pitanju samo manji broj ljudi jer Njemci inače ne priznaju, a sada i oni oskudijevaju u hrani u tolikoj mjeri da mogu dati hranu samo najpotrebnijem broju.

Brodovi koji voze za ustaše, dobivaju skromnu hranu od njih.

Da bi se posade same snabdjevale je praktično nemoguće jer hrana se ne može nabaviti, a osim toga nemaju novaca, budući da za prijevoze nije nitko ništa plaćao.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNICTVO MORNARICE
Podhvratni Odjel
P.broj 4258/Taj.
u Zagrebu, dne 8.XI.1943.

TAJNO!

7488

12

PREDMET: Izvještaj o stanju
u Splitu.

- 1/ GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Izvještajni Odjel)
- 2/ GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Operativni Odjel)
- 3/ MINISTARSTVO VANJSKIH POSLOVA (Polit.Odj.za Dr.Bačice)

Od Obalnog zapovjedništva Split pod br.81/Taj.od 29.X.
t.g.primljeni su sljedeći podatci o prilikama u Splitu:

SITUACIJA

Prilike u Splitu su u glavnom neizmjenjene izvjesno pogoršavanje zbog nestašice hrane, koja se ne može dopremiti morskim putem, a kopnenim ništa ne dolazi.

Poslije prvog napada neprijateljskih zrakoplova vlada izvjesna uznemirenost, ljudi su u velikom strahu, neki opet napustili pri vremenu grad, većina našeg činovništva se također jedva usudi u zgradu koju smatra osobito izloženom. Prama državi ne razpoložive elemente u gradu izkorišćuje ovo razpoloženje te ubacuje razne uzbuđljive vijesti kao na pr. da će odredjenoga dana usliediti veliki zračni napad, izkrcava nje Engleza i t.d. Ova uznemirenost potencira se još raznim mjerama opreznosti poduzetih od strane njemačke vojske i razni drugi događaji koji su se odigrali zadnjih dana, kao akcija Milne, dolazak talijanskih brodova ranjenicima, potonuće "Raba" i t.d. u kojim se prilikama više ili manje ispoljava javno da su snage ovdje vrlo skromne i da se ne razpolože nikakvim sredstvima. Čak ni jednim zrakoplovom koji bi mogao biti upotrebljen za izvidjanje svega onog što se na moru i kopnu događa, oko Splita o svemu tome izvještiti ću podrobnije posebnim izvješćem. Svakako položaj je ovdje dosta težak i ako nećemo uzpostaviti promet neće biti samo velika nestašica hrane (glad), već nestašica na svemu ostalom osobito pogonskom ~~gorivu~~ gorivu, jer se već sada mora voditi računa o svakoj kapi benzina.

PROMET

Poslije potonuća "Raba" preostali su nam sljedeći motor-ni jedrenjaci:

1) M/maoča "Drava" firme Perić, koja je prošlog tjedna upućena u Metković. Ona je navodno nakrcana i primila je nalog za izplavljenje, koje nije usliedilo, jer je iz Metkovića javljeno da je putovanje odviše opasno.

2) Motorni jedrenjak "Marjan" upućen u Metković, tamo oduzet za ustašku akciju na Milnu, kojom prilikom pogodjen u vodenu liniju, privremeno zakrpljen zatim upotrebljen za prevoz ustaša u Makarsku i konačno Metković, a s nalogom da tamo ukrca naš odred u koliko moguće i nešto hrane, te se zatim vrati zajedno sa "Dravom" u Split. Izgleda da je na putu jako napadnut zbog čega nije još krenuo iz Metkovića.

Namjera mi je bila broskog nadsatnika Kirhnajera zrakoplovom poslati u Metković radi izvidjanja slučaja "Rab" kao i ostale situacije, ali nisam dobio zrakoplova. Sada ga namjeravam poslati čamcem, koji se za tu svrhu pregrađuje (zaštićuje). On bi mogao valjda danas 29.X. na večer krenuti.

3) Motorni brod "Jordan" toliko je oštećen u akciji na Milnu da je morao biti upućen u brodogradilište na popravak, koji će po današnjim prilikama trajati sigurno 10 dana.

4) Motorni jedrenjak "Kastrolić" ima puknutu glavu motora, koja se nije mogla do sada popraviti. Radi se na tome da se ovaj brod osposobi.

Ovo su bili brodovi nosivosti do 10 vagona.

5) Motorni jedrenjak "Neptun" koji se do sada nalazio u Omišu popravljen je od ustaša, koji namjeravaju s njime dovući hranu za Omiš iz Metkovića, a zatim staviti na razpolaganje.

6) Motorni jedrenjak "Labud" koji je svojedobno služio

RIBOLOV

Od najveće bi bilo važnosti da se što više unapredi ribarstvo radi lakše prehrane pučanstva. I ako se do sada uvijek govorilo daje ribarenje koje je od strane Talijana, danas je to upravo obratno. Njemci žele forsirati ribarstvo i sve drugo što ide u prilog prehrane pučanstva. Međutim, našim ljudima nedostaje svaka inicijativa. Svi mnogo govore, a nitko ništa ne radi. Pozvan je u Split inženjer agronom za ribarstvo Jelenc koji kojeg sam liepo dočekao i molio da se zauzme za ribolov, te da mi podnese neka izvješća i predloge, ali nakon tri dana kad sam ga opet zvaao rekao mi je da neće biti neka sjednica, predložio je da se mornari s ribarskih brodova vrata kućama u Makarsku, izkrcao je opremu sa tih brodova, što mi je sve dalo povoda da brodove uzmem za vojne potrebe i da dignem ruke za sada od toga. Trebao bi svakako nastojati da doktor Šoljan iz Zagreba dođe dolje i da ovdje nešto organizira. Ovaj više spomenuti inženjer ostavio mi je najgori utisak. Kao smetnju za ribarstvo vidio sam činjenicu da Kaštela nisu još u našim rukama, ali pred Splitom i u raznim zaljevima Kaštelanskog zaljeva moglo se je nesmetano loviti, tim više što mi je javljeno da se je riba pojavila.

BRODOGRADILIŠTE

Posljednjeg napada iz zraka radništvo nije došlo na rad ali sada pokazuju veliku bojazan od ponovnih napada. Pasivna zaštita radnika ne postoji pa zato ćemo sada iskopati nekoliko rovova i iste pokriti limovima. Kao svugdje tako se i u brodogradilištu opaža daje kod radništva volja za rad malena ali da u glavnom svi žele dobit dobre plaće i potpore. Doduše valja priznati da pitanje radničkih nadnica još nije regulirano. Svakako nastojat ćemo da se drži samo najpotrebniji broj radnika koji će pokazati volju za rad a dok nisu radionice donekle uređene i dok se ne raspolaže strujom ne može biti govora o nekom ozbiljnom radu.

Rješenje o podređenosti brodogradilišta saopćeno je mjerodavnicima pa će se ovih dana valjda sazvati odbor da uradi sve što je s time u vezi potrebno. Naloge za rad će i u buduće davati u glavnom mornarica no sada neznam kako će biti s troškovima da li će ovi u slučaju da nalogodavac nema plaćevne moći pasti na naš teret ili na teret trgovine koja će sada novo poduprijeti rad brodogradilišta. Tu mislim na popravke raznih brodova (jedrenjaka) koji nisu naša vlasništva, a trebaju se urediti a vlasnik nema novaca ili uopće nema vlasnika.

Radi osiguranja brodogradilišta nije se mogla pojačati straža koja se sada sastoji samo od dva čovjeka, jer nema dovoljno mornara.

Nastojat će se da se možebitno organizira neka građanska zaštita brodogradilišta u koju bi svrhu morao nabaviti izvjestan broj pušaka.

OPREMA JEDINICA U ŠIBENIKU

Do sada se još uvijek nije pružila prilika da se odred broskog bojnika Blaža prebaci u Šibenik. Prema sastavu trećeg odreda vidim da neće biti moguće opremanje torpiljarke jer zato će nam nedostajati stručno osoblje

i to u prvom redu strojari. S ovim s kojim ovdje razpolazem nemam ni dosta za opremu pomo njih jedinica koje su za sada svakako od velike važnosti.

Dok se ovde ne srede prilike i dok nema osigurane zalihe hrane za barem dva mjeseca, smatram daje preuranjeno uputiti još i treći odred. Sam osjećaj da se može svaki dan ostati bez hrane dosta je neugodan pa je zato bolje imati i manji broj ljudi, za koje se valja skrbiti.

RAZNO

Glavar građanske uprave Dr. Nardelli je stigao. Izvjestio sam ga ukratko o situaciji i tom prilikom me je zamolio da doštim ovih dana na duži razgovor.

Ponovno trebam naglasiti da se s doštimcima - prištimcima - ne može računati jer ovi prije svega ne žele se javiti a osim toga treba ih sve smatrati nepouzdanim.

Trojica doštimnika koje smo ovdje zvali nisu se javili i ne mogu se više pronaći. Pozivanje mornara prištimnika također ne smatram uputnim dok to ne uradi domobranstvo, jer kako već objavljeno Ministar Bulat objavio je u svom proglasu da se pripadnici iz do sada okupiranih krajeva ne pozivati. Što nalazim izpravnim jer ne očekujem od pozivanja neku korist.

Prienos službene pošte treba više osigurati zrakoplovima jer preko Metkovića a to bar za sada ne može funkcionirati.

Prednje se podnosi s molbom na znanje.

Zapovjednik,
doadmirał:
Angeli v. r.

(M. P.)

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U SPLITU OD 8. STUDENOG
1943.0 DOGA AJIMA NA PODRU JU ŽUPE U VREMENU OD 4. DO
10. LISTOPADA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
V. T. Broj: 91/43.

Split, 8. XI. 1943.

#

Predmet: Nedjeljni izvještaj
Velike Župe Cetina u
Splitu za vrieme od
4-10 listopada 1943. g.

- 1) Ministarstvu unutarnjih poslova
 - a) Ured Ministra
 - b) Glavno ravnateljstvo za javni red i sigurnost
- 2) Ministarstvu vanjskih poslova
Politi ki odjel
- 3) Ministarstvu hrvatskih oružanih snaga
za Glavni stožer Zagreb
- 4) Glavarstvu gra anske uprave Split

Savezno okružnici Ministarstva unutarnjih poslova od 15.1.1942. g. V. T. Broj: 14-I-B-1942. predlažem Naslovu sliede i izvještaj:

Ad I. kao u prošlim izvještajima time, da djelatnost pobunjenika ne popušta.

Kroz gornje razdoblje pobunjenici su po inili sliede a nasilja:

1) No u od 3–4 listopada pobunjenici su kod povla enja iz Splita stigli u Vrulju, ob ina Omiš, kotar Split odakle je oko 2.500 naoružanih partizana preba eno na otok Bra .

2) Dana 2. listopada oko 23 sata upali su partizani u selo Gala, ob ina 1 kotar Sinj, odakle su odveli sa sobom u itelja Popovi Petra, Mogli a Matu i glavara sela Kuliši Antu, ali su ove dane 5. listopada pustili na slobodu.

3) Dana 5. listopada upali su partizani u selo Otoka i Gala odakle su otjerali oko 100 volova, mnogo ovaca i koza te razne druge hrane.

4) Dana 5. listopada pobunjenici su sa otoka Bra a (kod Postira) otvorili topovsku vatru na parobrod »Rab«, ali ga nisu pogodili.

5) Dana 6. listopada u 14 i 17 sati pobunjenicu su sa položaja »Glavice« 2 km od Omiša otvorili strojopušu anu vatru na Omiš, ali nije bilo žrtava.

6) Dana 7 i 8. listopada upao je jedan odred partizana u selo Hrvatce, ob ina i kotar Sinj, odakle su sobom odveli 5 osoba za iju se sudbinu nezna.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 39/4, k. 80.

7) Dana 8. i 10. listopada partizani sa Biokova ispalili su na Makarsku oko 60 topovskih metaka, i više mina iz bacača, ali šteta nije bila velika, dok je ranjen jedan vojni ar i jedan građanin.

Ad II-VIII. kao u prošlim izvještajima.

Dana 4. listopada prenela je ova Župa² svoje sjedište iz Omiša i Split kojom je prigodom inovni tvo ove Župe odputovalo u Split radi nastupa nove dužnosti. Isto tako preselila je u Split i Kotarska oblast, Župsko redarstvena oblast i tehnički odjeljak sa svojim inovni tvom.

Dana 9. listopada ukinuto je opsadno stanje u Makarskoj.

Za Dom - Spremni!

Veliki Župan

(M. P.)

Luetič? V. r."

BROJ 383

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U SPLITU OD 8. STUDENOG
1943. O DOGAĐAJIMA NA PODRUČJU ŽUPE U VREMENU OD 11.
DO 17. LISTOPADA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Velika Župa Cetina

V. T. Broj: 92/43.

Split, 8. XI. 1943.

Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike
Župe Cetina u Splitu za
vrijeme od 11-17. listopada
1943. g.

- 1) Ministarstvu unutarnjih poslova
 - a) Uredu Ministra
 - b) Glavnom ravnateljstvu za javni red i sigurnost
- 2) Ministarstvu vanjskih poslova
Politički odjel
- 3) Ministarstvu hrvatskih oružanih snaga
za glavni stožer Zagreb
- 4) Glavarstvu građanske uprave Split

Savezno okružnici Ministarstva unutarnjih poslova od 15.1.1942.

V. T. Broj: 14-I-B-1942. predlažem Naslovu sliede i izvještaj:

Ad I. kao u prošlim izvještajima time, da djelatnost pobunjenika ne popušta.

² Velika župa Cetina.

³ Ante.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 40/4, k. 80.

Za gornje razdoblje primljeni su izvještaji za sledeće događaje i nasilja:

1) Dana 13. listopada oko 7 sati napali su partizani kod Hana, obine i kotar Sinj, odrede njemačke i naše vojske, koji su bili prisiljeni da se povuku usled nadmoćnosti partizana. Tom prigodom ranjeni su dva ustaša i jedan njemački vojnik.

2) Dana 14. listopada oko 4 sata njemačke su čete kod Krila, obina Poljice, kotar Split, otvorili strojopušanu vatru na jedan motorniamac, koji je bio prisiljen time doploviti u Krilo. Uamacu su bile dvije nepoznate žene, dva partizana i upravljač motora, koji je ranjen u nogu. Partizani su zadržani, a ostali pušteni na slobodu.

3) Istoga dana preko celog dana su partizani pucali iz strojnica na Omiš sa položaja »Glavica« i »Gradac« i tom prigodom ranili 6 osoba što vojnih što građanskih.

4) Dana 17. listopada oko 18 sati partizani su napali našu posadu kod Hana, ali je napadaj odbijen bez žrtava na našoj strani.

5) Istoga dana oko 7 sati napali su partizani naše i njemačke odrede kod položaja »Gradac« - 5 km od Omiša - kojom su prigodom onesposobljena 2 tenka, jedan njemački vojnik je smrtno poginuo, te tri lakše ranjena, dok su partizani izgubili jedan poljski top od 10,5 cm.

6) Istoga dana oko 10 sati njemački su vojnici zarobili 3 partizana u blizini sela Dugi rat te ove odveli u Split.

7) Istoga dana oko 15 sati domobranci su kod Kupa, obina Omiš, kotar Split, zarobili 2 partizana.

8) Istoga dana su partizani napali njemački odred, te je jedan vojnik smrtno poginuo u glavu.

9) Dana 18. listopada partizani su zarobili kod sela Naklica jednog ustašu, dok je u borbi poginuo jedan domobran, jedan teže ranjen, a tri lakše ranjena.

10) Istoga dana kod mosta u Omišu ranjen je jedan građanin.

11) Dana 19. listopada partizani su bacali iz bacačakamina na Omiš (bunker »Mirabela«) te je tom prigodom oštećena jedna kuća.

Prema saznanju u okolici Omiša nalazi se 3-4000 partizana naoružanih modernim oružjem.

Ad II-VIII kao u prošlim izvještajima.

Za Dom - Spramni!

(M. P.)

Veliki Župan

Luetić v. r.

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U SPLITU OD 9. STUDENOG
1943. O DOGA AJIMA NA PODRU JU ŽUPE U VREMENU OD 18.
DO 24. LISTOPADA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Zupa Cetina
V. T. Brj: 94/43.

Split, 9. XI. 1943.

Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike
Župe Cetina u Splitu za
vrieme od 18. - 24. X. 1943.

- 1) Ministarstvu unutarnjih poslova
 - a) Uredu Ministra
 - b) Glavnom ravnateljstvu za javni red i sigurnost
- 2) Ministarstvu vanjskih poslova
Politi kih odjel
- 3) Ministarstvu hrvatskih oružanih snaga
za glavni stožer Zagreb
- 4) Glavarstvu gra anske uprave Split

Savezno okružnici Ministarstva unutarnjih poslova od 15. I. 42. V. T.
Br. 14—IB-1942. predlažem Naslovu sliede i izvještaj:

Ad I. kao u prošlim izvještajima time, da djelatnost pobunjenika ne
popušta.

Za gornje razdoblje primljeni su izvještaji o sliede im dogajima i nasiljima:

1) Dana 18. listopada oko 11 sati partizani su sa Biokova otvorili vatru
iz baca a od ega je ranjeno 6 osoba i to: 2 ustaška zastavnika, 1 vojni ar,
1 domobran i 2 djece.

2) Dana 19. listopada oko 22 sata pojavili su se nad Splitom strani zra-
koplovi, koji su bacali letke pod naslovom »Pobeda« kao i sa slikom aviona
sa nadpisom »Ovo su dve vrste aviona od kojih se Hitler plaši«.

3) Dana 20. listopada domobrani su u selu Nadbrizevici, kotar Imot-
ski, uhapsili 21. muškarca - pravoslavca i Tomi Milana ustrielili, jer je bje-
žao. Ovo hapšenje izvršeno je radi toga što je iz ovog sela više puta napa-
dana domobraska posada.

4) Dana 21. listopada u selu Proložac, kotar Imotski, predalo se je na-
šoj posadi 7 naoružanih partizana.

5) Istoga dana oko 22 sata partizani su upali u selo Glavica, ob ina i
kotar Sinj, gdje su oplja kali seljaka Ivana Poljaka odnievši mu jednog ko-
nja, 2 krave i 4 ovce u vriednosti od 250.000 - Kuna te su mu ujedno odveli
sina Grgu.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH,
reg. br. 42&, k. 80.

6) Istoga dana oko 7 sati etnici su kod Vrlike napali partizane te ih potisli. U toj borbi bilo je 6 partizana mrtvih i 2 ranjena, dok na strani etnika nekoliko ranjenika.

7) Istoga dana partizani su izvršili napad na mjesto Vrgorac, ali su nakon 2 sata borbe odbijeni. Žrtava na našoj strani nije bilo.

8) Dana 22. listopada oko 9 sati napali su partizani jedan odred njemačkih vojnika kod Kaštel-Gomilice² te je u toj borbi poginuo jedan njemački vojnik, 3 su ranjena, a 2 nestala.

9) Istoga dana pošao je na ribarenje Treselj Lovro iz Kaštel-Suura, ali se kući i vratio nije. Drži se, da su ga partizani uhvatili, jer se je vidio u društvu sa njemačkim vojnicima.

10) Istoga dana krenula je za Kaštel-Gomilicu Dividi Vesela iz Kaštel-Suura u društvu sa jednim njemačkim dočastnikom radi kupnje vina, ali su napadnuti od partizana te je dočastniku uspjelo pobjeći, dok je Dividinka uhvaćena i drži se da je ubijena, jer se je našlo dosta krvi na mjestu napadaja.

11) Istoga dana u 15 sati partizani su sa Biokova otvorili vatru iz topova i bacača na Makarsku od čega je bilo štete, dok je ranjena jedna građanska osoba.

12) Istoga dana oko 1 sat napali su partizani na putu od Drniša za Muševac jedan njemački odred od 15 vojnika, od kojih je trojici uspjelo pobjeći, dok su ostali uhvaćeni po partizanima te im se za sudbinu nezna, a 5 kamiona je zapaljeno.³

13) Istoga dana oko 6 sati upali su partizani u selo Postranje kotar Imotski, odakle su odveli glavara sela Božinovi Nikolu.

14) Dana 23. listopada napali su partizani kod Hana, kotar Sinj, jedan odred naše i njemačke vojske, ali su nakon dulje borbe potisnuti prema Gljevu. U ovoj borbi teško je ranjen jedan domobran, dok je jedan njemački vojnik mrtav a tri ranjena.

15) Dana 24. listopada oko 3 sata napali su partizani neke utvrđene položaje oko Makarske, ali je napadaj odbijen bez žrtava na našoj strani, dok su dva partizana ubijena, a jedan zarobljen.

16) Istoga dana napali su partizani Vrgorac, ali je napad odbijen. Na našoj strani nije bilo žrtava osim jednog dječaka, koji je ranjen u nogu kao i jedna kuća a teže oštećena.

17) Istoga dana oko 1 sat upali su partizani u selo Kotlenice i Rožac, kotar Sinj, odakle su otjerali više komada stoke, žita i razne robe.

18) Istoga dana oko 12 sati sukobili su se kod Čaporica, kotar Sinj partizani sa njemačkom i našom vojskom u kojoj je borbi jedan njemački vojnik lakše ranjen. U ovom predjelu nalazi se oko 3000 partizana.

Ad II-VIII.

1) Dana 18. listopada oko 16.30 sati došao je u selo Glavice, kotar Sinj, ustaša 3. sata, 27. ustaške djelatne bojne u Sinju, sada u Hanu, Tijardović iro naoružan puškom i bombama te je pokušao ustrieliti Maras Joku Glavice, a kada ovaj pukim slušajem nije pogođen ubio je Radošević Franu te odveo djevojčicu Radošević Ivu te ovu silovao te odveo u bunker u Han. Tijardović je radi ovih zlodjela razoružan i uhapšen.

2 Vidi knj. 8, dok. br. 295 i 511.

3 Vidi knj. 8, dok. br. 295, 441, 444 i 454.

2) Dana 22. rujna zapalila je njema ka vojska zgrade pu ke škole, župnika i paroka u Konjskom, dok je 28. rujna zapalila zgradu pu ke škole u Dugopolju, kotar Split.

3) Kroz vrieme od 21-26. rujna poginulo je na podru ju kotara Sinj 48 osoba i to od strane njema ke vojske.

4) Kroz vrieme od 12. rujna do 19. listopada strijeljano je od strane njema ke vojske na podru ju kotara Split 130 osoba.

Za Dom - Spremni!

(M.-P.)

Veliki Župan:

Lueti v.r.

BROJ 385

IZVJEŠTAJ KOTARSKJE OBLASTI U SINJU OD 10. STUDENOG 1943. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O ZAUZE U KIJEVA I VRLIKE OD STRANE PARTIZANA¹

Nezavisna Država Hrvatska
Kotarska Oblast Sinj
Taj br. 798/43

Sinj, 10. studenoga 1943.

Predmet: Zauze e Vrlike
od strane partizana

- 1) Ministarstvo Unutarnjih Poslova
Tajni tvo Zagreb
- 2) Ministarstvo unutarnjih poslova
Glavno ravnateljstvo za javni
red i sigurnost Zagreb
- 3) Ustaškoj nadzornoj službi
Ured II Zagreb
- 4) Velikoj Župi Cetina Split
- 5) Župsko redarstvenoj oblasti Split

Zapovjedni tvo Oružni kog Voda u Sinju taj. br. 1124/43 do 10. studenoga 1943. izvies uje:

Dana 7. studenoga 1943. zauzeli su partizani selo Kijevo,² 9 km sjeverozapadno od Vrlike, do im su ja e partizanske snage dne 8. ovog mjeseca oko 1100 sati zauzeli mjesto Vrliku³ 34 km sjevero-zapadno od Sinja.

⁴ Ante.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 56/12, k. 217.

² i ³ Vidi dok. br. 187, napomenu 10 do 13.

Borba između etnika i partizana kod Vrlike trajala je od 7 do 11 sati.

Napadaj na Vrliku partizani su izvršili sa više strana, te pri napadaju partizani su upotrebili nekoliko teških, kao i lakih bacača mina i više teških strojica. Etnici iz Vrlike njih oko 200 i sa njima naoružanih seljaka-milicionera, koje su njemačke vojne vlasti naoružale povukli su se iz Vrlike preko sela Maovice, 3 km zapadno od Vrlike, prema Drnišu, do im se izvjestan dio etnika povukao prema Kninu.

Etnički kapetan Mijović⁴ iz Drniša posredovao je kod njemačke komande u Drnišu, da se njima etnicima od strane vojske njemačke pruži pomoć u borbi protivu partizana. Jednaka skupina partizana, koja je napala na Vrliku došla je od Mušaka, Radunića i Milešine, odnosno sa područja obližnje Muške - preko Zelova i Potravlja, te je ispod Ribarića kod sela Zasioka prešla preko mosta rieke Cetinu, te su sa lijeve obale rieke Cetina preko sela Garjaka, Ježivića i Vinalića napali Vrliku. Zatim opet jedna skupina partizana je istodobno napala na Vrliku od sela Kijeva preko sela Civljana na Vrličku kulu-grad. U Vrlici bilo je oko 500 etnika, ali su partizani navalili sa nadmoćnim snagama, te su etnike prisilili na povlačenje iz Vrlike.

Etnici u Vrlici nisu davali bog zna kakav otpor, jer je borba trajala svega 4 sata.

Padom Vrlike u ruke partizana, ugrožen je i sam Sinj.

Za Dom-Sprniti!

Zamjenjuje kotarskog predstojnika
Kotarski podpredstojnik:

(M. P.)

Dr. *Dušan Martinović* v. r.

**IZVJEŠTAJ UPRAVITELJA POLICIJE U SPILITU OD 10. STUDE
NOG 1943. RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST U ZA-
GREBU O BOMBARDIRANJU SPLITA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MORNARICA

PRIMLJENA BRZOVAJVKA

Primljena od postaje: Split	O evid br.: 82	Dan/mj.: 10. XI.	Sat: 1800
Po postaji mornarice Zagreb	O evid, br.: 110	Dan/mj.: 11. XI.	Sat: 1435

Oznaka žurnosti:

NASLOV: Ravnateljstvo za javni red i sigurnost Zagreb

SADRŽAJ I PODPIS:

Danas poslie podne oko tri sata neprijateljski krilaši tipa lovci-bombarderi žestoko napali gradsko područje zvano Ba vice, gdje je srušeno ili teško oštećeno pet kuća, a ostale mnogobrojne kuće ozbiljno oštećene. Polupani prozori, vratnice i okviri izbijeni od pritiska zraka. Mnogobrojni građani ostali bez stanova. Upravitelj redarstva i ostalo osoblje na terenu pomažu postradalima koji su ostali bez stanova, te iste useljavaju u druge neoštećene stanove. Dosada nije potvrđeno da ima žrtava. Izgleda da su imali namjeru ponovno bombardirati rumunjski brod u luci i željezni ku postaju, te skladišta. Brod zapaljen, a postaja i skladišta oštećeni većod prije i uništeni. Narod se zgražava nad ovakvim postupkom. Ovo je danas već četvrti napadaj, tim da su prva dva bili bez efekta. Molim obavijestiti i dra Bulata.²

(M. P.)

Upravitelj *Juri*

¹ Original (tipkan na pisarničkom stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 35/13, k. 92.

² Edo

**IZVJEŠTAJ KOTARSKJE OBLASTI SINJ OD 12. STUDENOG 1943. O
NAPADU JEDINICA NOV I PO HRVATSKE NA HRVA E I BORBI
KOD KARAKAŠICE¹**

Nezavisna Država Hrvatska
Kotarska Oblast Sinj
Taj. Br. 799/43.

12. studenoga 1943.

Predmet: Izviš e o borbama sa
partizanima kod sela
Hrva e.

- 1) Ministarstvu unutarnjih poslova
Tajni tvo Z a g r e b
- 2) Ministarstvu unutarnjih poslova
Glavno ravnateljstvo za javni
red i sigurnost Z a g r e b
- 3) Ustaškoj nadzornoj službi
Ured II Z a g r e b
- 4) Velikoj Župi Cetina S p l i t
- 5) Župskoj redarstvenoj oblasti S p l i t

Zapovjedni tvo Oružni kog voda u Sinju pod brojem Taj. 1128/43 od
12. studenoga 1943. priob uje:

Dana 11. studenoga 1943 oko 7 sati partizani su sa ja im snagama na-
pali našu 9. satniju 15. pješ. pukovnije u selu Hrva e,² 7 km sjeverno od Si-
nja, koja satnija se od 10. ov. mjeseca u navedenom selu kao posada nala-
zila. Borba naše posade sa partizanima u samom mjestu Hrva e trajala je
do 9 sati istog dana. Naša posada uslied nadmo nijeg pritiska partizana
morala se povu i preko sela itluka i Jasensko prema Sinju. Prema izjavi
jednog vodnika, koji je tako er u estvovao u borbi, od navedene sati 40 na-
ših domobrana dobrovoljno se je predalo i pridružilo se partizanima, do-
im su nekoji domobrani u toku no i 10. na 11. ov. mjes. prebjegli k par-
tizanima. Prebjegli domobrani koji su se pridružili partizanima ve inom su
rodom iz Sinja i bliže okolice Sinja. Prilikom vo enje borbe u selu Hrva e
kao i pri povla enju na naše domobrane pucano je iz mnogih ku a sela Hr-
va e. Pu anstvo sela Hrva e pri dolasku naše posade u navedeno selo po-
kazalo se je vrlo neprijateljski raspoloženo prema našoj vojski. Navedeno
selo je podpuno pod vlaš u partizana.

Gubitci naše posade u selu Hrva e u mrtvim i ranjenim nisu se mogli
ta no ustanoviti. Od naše posade sela Hrva e do 11. ov. mjes. do 17 sati po-
vratilo se je u Sinj svega 76 domobrana, do im nisu se vratila 64 domob-

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH,
reg. br. 55/12, k. 217.

² i 3 Vidi dok. br. 43, 133, 187, napomenu 19, dok. br. 228 i 422.

rana, od kojih se je ve ina predalo i pridružilo partizanima. Ovom prilikom pao je u ruke partizanima izvjestan broj (oko desetak) lakih strojnica i nešto streljiva, koje su sa sobom prebjegli domobrani odnijeli.

Gubitci partizana nisu se mogli ustanoviti, ali su imali sigurnih gubitaka u mrtvima i ranjenim. Dana 11. ov. mjes. od 9 do 15 sati istoga dana 1 vod njema kih vojnika na kota ima (biciklima) vodio je borbu sa partizanima kod mjesta Karakašica 4 km sjeverno od Sinja odnosno 2 km. ispred sela Hrva e.³ Ovom vodu koturaša istog dana oko 13 sati došla je u pomo 1 satnija njema ke vojske iz Sinja pod vodstvom satnika Mormana, koji su sa nekoliko baca a mina tukli partizanske položaje - visove iznad sela Hrva e tako, da su partizanima branili nadiranje prema našoj i njema koj vojsci, koja se je povla ila prema Sinju. Prilikom ove borbe na strani Njemaca bilo je gubitaka i to 1 vojnik poginuo je, a 9 ih je ranjeno. Gubitci na strani partizana nisu se mogli ustanoviti, ali su partizani imali gubitaka u ljudstvu, naro ito od njema kih baca a mina.

Dne 11. ov. mjes. u 12.30 sati po ustmenoj zapovjedi zapovjednika II. sektora Sinj, krenuli su oružnici i pri uvni domobrani orpost Ribari i Vrlika pod vodstvom poru nika Ani Petra radi privremene uzpostave orpost Hrva e za navedeno selo. Oružnici i pri uvni domobrani (svega 42 momka), nisu mogli sti i u selo Hrva e, jer je isto selo još od 9 sati istog dana bilo u rukama partizana, ve su oružnici u mjestu Karakašica priključili njema koj vojsci, koja je tamo vodila borbu sa partizanima. Oko 15 sati istoga dana oružnici i pri uvni domobrani po ustmenom odobrenju za povjednika II sektora Sinj povukli su se skupa sa njema kom vojskom za Sinj, jer je uzpostava orpost Hrva e bez stalne naše posade u navedenom selu nemogu a, a i sama posada od jedne sati uslied nadmo nosti partizana nije se mogla održati u selu Hrva e.

U selu Hrva e partizani su se prikupili sa više strana saja im snagama, te se ra una da u navedenom selu za sada ima 2-3 stotine dobro naoružanih.

Za Dom spremni!

Zamjenjuje kotarskog predstojnika
Kotarski podpredstojnik:
M.P. Dr. *Dušan Martinović* v. r.

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 13. STUDE-
NOG 1943. GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA O ZAUZIMA-
NJU OTOKA DRVENIKA I STANJU U ŠIBENIKU¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNI TVO MORNARICE
PODHVATNI ODJEL
P. br. 4418/taj
Zagreb, dne 13. XI. 1943.

TAJNO!

Predmet: Zauzimanje otoka Drvenika
i stanje Šibenika.

- 1) GLAVNI STOŽER ORUŽNIH SNAGA (Izveštajni Odjel)
- 2) GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Operativni Odjel)

Obalno zapovjedni tvo Split dostavilo je brzojavno ove podatke:

»Otoci Veliki Mali Drvenik zauzeti.² Pomorsko vodstvo prigodom ove akcije imao je brodski bojnik Blaž koji je opremio za tu svrhu u Šibeniku na eni minopolaga Marjan. Imenovani stigao je 12. XI. poslije navedene akcije u Split i vratio se istog dana sa 7 ljudi u Šibenik. Ovaj odred smjestit e se u Šibeniku u biv. bazi borbenih amaca, i opremit e u koliko bude mogu e pomo ne brodove.

Stanje u Šibeniku dobro. Bivša torpiljarka »T 7« i jedan minopolaga su u dobrom stanju. Za opremu ovih jedinica potrebno je stru no osoblje koje e se uputiti iz Zagreba u Šibenik.

Podnosi se prednje s molbom na znanje.

(M. P.)

Zapovjednik, doadmiral:
Angeli v. r.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivi Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 15/18, k. 81.

² Vidi operacija »Heifiseh«, dok. br. 22, napomena 4.

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 16. STUDE-
NOG 1943. GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA O STANJU U
SPLITU I ISKRCAVANJU USATAŠA NA BRA 1**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNI TVO MORNARICE
PODHVATNI ODJEL
O. br. 252/Taj. na ruke
Zagreb, dne 16. XI. 1943.

Predmet: Stanje u Splitu.

- 1) Glavni Stožer oružanih snaga (Operativni odj.)
- 2) Glavni Stožer oružanih snaga (izvještajni Odjel)

Obalni zapovjednik Splita podnio je o prilikama i stanju na obali do 29. X. t. g. ovo izvješ e:

»Sa podpukovnikom Voki em, sadašnjim Ministrom sam ve svojedobno u Metkovi u razgovarao o raznim akcijama te ga upozorio da takve akcije bez sredstava i temeljite pripreme se na moru nemogu provesti. Nadalje, da su nam jedinice kojima raspolažemo u vrlo malom broju odviše dragocjene i važne a da bi ih smjeli reskirati za podhvate od dvojbenoga uspjeha. Ovo moje tuma enje nije me utim, naišlo na razumjevanje ve iz razloga što je g. Voki ranije sa parobrodom »Rab« izvršio prepad na Su uraj² koji je tada vjerojatno slu ajno uspio. Predpostavljam da se je podpuk. Voki u Mostaru posavjetovao i tamo od zapovjednika njema ke divizije³ dobio dozvolu za upotrebu motor, jedrenjaka »Marjana« i »Jordana« za neku akciju na Bra . No o tome nije bio izvješten potpisati niti zapovjednik njema ke vojske u Splitu.

Dne 22. X. 1943. opazio sam sa svojim pobo nikom koji stanuje samnom u zgradi DPS, u ranim jutarnjim satima, jaku topovsku paljbu kod Splitskih vrata a kasnije približavanje dvaju jedrenjaka prema Splitu, pa smo na vrijeme sprie ili da i Njemci ne otvore na njih vatru jer je istovremeno usliedilo približavanje drugog jedrenjaka iz pravca Makarske pa su ve ra unali na neki neprijateljski prepad. Istom po uplovljenju ovih brodova saznali smo da su se u toku no i trebali izkrcati ustaški odredi kod Milne, Sutivana, Postira i Supetra, tamo uništiti partizanske postave i zatim se svi sjediniti u Sutivanu. Zbog prepada na Makarsku od strane partizana, krenula je samo grupa za Milnu⁴ kojoj je uspjele izkrcavanje ali zbog jake vatre se brodovi, lako ošte eni, morali vratiti u Split. Ostale grupe ije su posade morale u estvovati u odbrani Makarske zakasnile su, pa je krenula samo grupa za Sutivan koja je trebala opozvati onu iz Milne. Na to više

1 Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 17/4, k. 80.

2 Ustaše su se iskrcale na Hvar 19. rujna 1943. god. Vidi knj. 8, dok. br. 120, 124, 169, 193, 482 i 503.

3 Oberkamf, komandant SS divizije »Prinz Eugen«.

4 Vidi dok. br. 381, napomenu 2.

nije stigla a njeno izkrcavanje kod Sutivana nije uspjelo zbog jake vatre iz tamo postavljenih topova. Grupa u Milni uspjela je zauzeti samo mjesto u kojem se nalazio mali broj partizana, zatim zauzeti i uništiti flankirnu bitnicu i jednu težu haubicu koja se nalazila kod ulaza u Milnu. Zatim je ova grupa branila Milnu od jačeg odreda partizana (200), koji je nadošao iz drugih mjesta na otok. Zbog nadmoćnosti i protivnika grupa se povratila prema mjestu izkrcavanja i tu je u slijedećoj noći prihvaćena od ustaškog satnika Buljana, koji je iz Splita krenuo »Labudom« i »Marjanom« da potraži i ukrcava ovaj odred. Uspjelo je ponovno ukrcati spomenuti odred u Milni i dovesti ga u Split. Na Braču ostavljeno je 14 ustaša, a 3 su u samoj akciji poginula. Osim uništene bitnice i spomenute haubice poklano je oko 60 partizana, među ovima izvjestan broj Židova i 2 Židovke. Za nas ova akcija nije imala osobitog značaja jer taj odred sigurno ne bi bio konačno zauzeo Braču a za nas je od važnosti samo prolaz izmeću južnog rta Hvara i kopna, gdje se nalaze sa jedne i sa druge strane veliki reflektori, bitnice i strojnice. Akcija prema Braču bi svakako lakše odpošla iz Splita nego iz Makarske.

O sudbini parobroda »Rab«⁵ još uvijek nema detaljnijih podataka. Iz dosadašnjih izvještaja Lučkog poglavarstva Metković može se zaključiti da je parobrod bio upotrijebljen za akciju protiv Pelješca i tom prilikom kod Crkvice od jednog zrakoplova potopljen. Cijela posada spašena je i nalazi se u Metkoviću. Napominjem da sam Njemce mnogo puta zamolio da taj jedini naš brod ne uzimaju za vojničke akcije jer da ćemo ga na ovaj način sigurno izgubiti. Oni međutim, nisu moje predstavke uzeli u obzir niti uvažili sve razloge koje sam im pismeno iznio i koji su zahtjevali bar privremeno obustaviti promet da bi se spasio brod. Oni su sve to odbili navodeći kao razlog važne ratne potrebe.

U Split stigao je kapetan bojnog broda Lamerzahn⁶ sa svojim stožerom u kojem se nalazi kapetan fregate Leistego kao glavar stožera i kapetan korvete von Falkhausen sa ostalim velikim brojem članova. Osim toga stigao je kapetan korvete Melentin kao zapovjednik luke sa izvjestnim brojem mornara. Ovaj potonji preuzeo je dužnost koja smo mi spremili.

Seekommando smjestilo se je u zgradi bivše Srbske banke, a Hafenkommendant-u dali smo tri sobe u našoj zgradi.

25. X. poslije prvog napadaja iz zraka premjestio se je zapovjednik pukovnije⁷ sa velikim dijelom vojske u Klis.

27. X. poslije podne nastala je užurbana selidba kod Seekommande, koja se također prebacila u Klis, a Hafenkommendant se je preselio u zgradu Seekommande gdje sada uređuje.

27. X. prije podne bio sam kod bojnika Ferjeka, koji je ovdje postavljen vjerojatno od Ministra Bulata⁸ kao posadili zapovjednik a vrši zapravo funkciju zapovjednika mjesta. Bojnik Ferjek mi je saopćio da mu je njemački zapovjednik mjesta saopćio da će Njemci Split u slučaju nekog neprijateljskog iskrcavanja samo formalno braniti te zatim povući. Bojnik Ferjek pitao me je za savjet što da radimo u takvim slučajevima. Ja sam se s njime svestrano i jasno prodiskutirao sve alternative te naglasio da za sada ne držim vjerojatnim da bi moglo doći do takvog iskrcavanja kod Splita.

5 Vidi dok. br. 381, napomenu 3.

6 Pomorski komandant Dalmacije

7 892. puk 264. pješadijske divizije.

8 Edo.

No u pregovorima sa Njemcima neka se drži na elu da e mo se mi u takvim slu ajevima povla iti s Njemcima a ja u posebno i u odlu uju em asu odrediti što e se raditi sa spremnim plovnim jedinicama, koje se budu zatekle u luci, imaju i eventualno u vidu povla enje prema Metkoviću ili Sibeniku.

Istog dana na ve er oko 17,00 sati došli su k meni zamjenik glavara granske uprave g. Joni i veliki župan.⁹ Župan u dosta deprimiranom raspoloženju. Oni su mi izrazili bojazan da e se Njemci prema raznim znacima sigurno povu i iz Splita i nas ovdje prepustiti našoj sudbini. Daje takvo raspoloženje me u gra anstvom, koje je dosta uznemireno zbog opažene selidbe Njemaca. Oni su me zamolili da se uputim kap. b. b. Lamerzahnu i da ispitam zna aj ove selidbe i kao i daljnje namjere Njemaca.

Ovo sam u inio te od g. Lamerzahna saznao da su oni uspostavili pomo no zapovjedno mjesto u Klisu kada su prebacili uglavnom sve ljude i stožer. U samom Splitu ostao je samo Hafenkommandant. G. Lammerzahn stanuje tako er u Splitu no uvijek spreman za odlazak na Klis. On je mene pitao da li sam sli ne mjere preduzeo. On nadalje veli da oni ne e braniti Split ve liniju Solin-Klis. U daljnjoj diskusiji isklju ili smo vjerojatnost da bi se Englezi barem za sada iskrcali kod Splita. Ja sam mu napomenuo da je uzrujanost u gradu kod vlasti osobita zbog toga što se bojimo da bi oni mogli napustiti Split i prepustiti partizanima. Uvjero me je da to ob e ne dolazi u pitanje, da su Split u teškim borbama zauzeli i da e ga prema tome i nadalje držati, premda je održavanje trupa ovdje zbog prekida veza i prometa veoma otežano. Stvarno je stanje veoma ozbiljno. Njemci danas raspolažu još toliko benzinom da se mogu na svim vozilima povla iti ali nemaju mogu nosti da ih upotriebe za druge potrebe. Sve ovo sam na zgođan na in uvaju i vojne tajne saob io predstavnicima granskih vlasti koji su s time bili umireni.

Prema kratkim krugovalnim izvješ ima zapovjed. mornarice je obavješteno da su dana 26. listopada uplovila nenajavljena dva talijanska teretna broda. Ovi brodovi zajedno sa još jednim tre im krenuli su iz Dra a s talijanskim ranjenicima i zarobljenicima kao i sa 200 partizana za Trst. Uz put uplovili su u Dubrovnik, a na daljnjem putovanju bili su napadnuti kod Visa od engleskih zrakoplova. Zbog mrtvih i ranjenika od ovog napada oni su želili uploviti u Split. Sa Hvara dobili su navodno topovsku paljbu pa su okrenuli prema Drveniku. Tamo su izgubili poziciju izkrcali jednog ovjeka koji je od ribara saznao rutu za Split na kojoj su kod Drvenika dobili vatru iz topova i drugih oružja sa spomenutog otoka i kopna. Za sudbinu tre eg broda više nisu znali. U Splitu su izkrcani mrtvac i teški ranjenici, a ukrcani su ovdašnji talijanski ranjenici, zarobljenici i ostatci od Splitske talijanske uprave. Ovi potonji formalno su navalili da ih se uzme na brod, premda su brodovi ve bili prenatrpani i u strašnom stanju, te što im se kazalo daje ova vožnja više nego opasna. U našem je probitku da se riješimo ovdašnjih Talijana i zato smo im išli na ruke da se što više ukrcaju na koncu odgovornosti za ovaj transport imali su Nijemci, koji su se htjeli što brže riješiti tih brodova, jer na njima nije bilo hrane. Na svoju odgovornost ih svakako ne bi bio pustio izploviti pod vladaju im okolnostima. Brodovi su

krenuli u 0300 sati rutom koja im je bila propisana od njema ke Seekommande tj. Drvenik-Kremnik-Nutrašnji kanal za Polu.¹⁰

Od 0530 sati unapried uli smo jaku topovsku paljbu a oko 0700 ponovno je uplovio jedan od ovih brodova sa požarom na pramcu.. Ovaj brod uputio sam u Poljud gdje je usidren u plitkoj vodi, jer polagano tone. Na brodu nalazili su se novi mrtvi i ranjeni ljudi koji su iskrncani. Brod ima u strojarskim prostorijama oko 2 metra vode, ošte enih cjevovoda, i nekoliko rupa u brodskom trupu. Ove havarije nastojat e se odkloniti u mjestnim radionicama. Za sudbinu drugog broda se ne zna, navodno da gaje posada uplovljenog broda vidjela u plamenu i okrenuti kod Drvenika prema moru. Njema ki zapovjednik tražio je za ove brodove zra nu pratnju ali nije ništa dobio pa ak mislim da nije u vezi sa svojim pretpostavljenima. On je prili no kritizirao položaj i bezpomo nost u kojoj se nalazimo.

Da bi donekle omogu io plovidbu tražena je bila akcija zrakoplovstva protiv ozna enih bitnica na Hvaru, kopnu kod Makarske i kod uš a Neretve. Ta akcija je bila obe ana i ak najavljena ali više nisam o tome ništa uo«.

Podnosi se prednje s molbom radi znanja.

(M. P.)

Zapovjednik:
doadmiral:
Angeli v. r.
5

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U SPLITU OD 17. STUDENOG
1943. O STRIJELJANJU RODOLJUBA OD STRANE NIJEMACA
U SINJU¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA CETINA
SPLIT

Taj. broj: 1970/43.

Split, dne 17. studenoga 1943.

Predmet: 25 osoba strijeljano u Sinju
radi napada na njema kog vojnika.

- 1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
 - a) Ured Ministra
 - b) Glavno ravnateljstvo za javni red i sigurnost
- 2) MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA
Politi ki odjel
- 3) MINISTARSTVU HRVATSKIH ORUŽANIH SNAGA
za Glavni stožer Zagreb
- 4) GLAVARSTVU GRA ANSKE UPRAVE Split

Cast mi je predložiti Naslovu slijede i izvještaj:

Dne 3. studenoga 1943. u 20,15 sati nepoznati muškarac naoružan sa vojni kom puškom sa e kao je u Sinju u ulici Dura Basari eka kod ku e gostioni ara Acelije Ivana njema kog vojnika Kampf Josipa i iz udaljenosti od 10-15 koraka iz puške opalio 2 naboja. Napadnuti njema ki vojnik ranjen je teže u levu nogu tako da mu je kugla prošla kroz taban noge. Njema ki vojnik Kampf imao je svoju posebni ku sobu u ku i Vidi a u pomeutoj ulici, te u asu kada je opalio iz svoje puške 6 naboja na nepoznatog napada a, ali ga nije ubio ni ranio ve je netragom pobjegao.

Povodom prednjega povedena je istraga, ali se napada u nije ušlo u trag. Istraga e se i dalje voditi i u slu aju pronalaska postupit e se po zakonu.

Povodom prednjega napadaja, njema ke vojne vlasti u Sinju su dne 4. XI. 1943. god. uhitile 25 osoba iz mjesta Sinja i pritvorile ih kao taoce.

Ovi su taoci po njema kim vojnim vlastima strijeljani dana 5. XI., i to:

- 1) Librenjak Jozo iz Sinja, obješen,
- 2) Jelovi Ante iz Sinja, strieljan,
- 3) Žanko Petar iz Sinja, strieljan,

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 42/3-2, k. 264.

Šimundža Robert iz Sinja, strieljan,
Mirkovi Ivan iz Sinja, strieljan,
Šimundža Božo iz Sinja, strieljan,
Miloševi Živko iz Sinja, strieljan,
Škomrlj Ante iz Sinja, strieljan,
Rako Dobromir iz Sinja, strieljan,
Romac Kajo iz Sinja, strieljan,
Križanac Dušan iz Sinja, strieljan,
Poleš Ante iz Sinja, strieljan,
Delonga Mara iz Trilja, strieljana,
Jozi Luka iz Trilja, strieljan,
Šari Andrija iz Hrva a, strieljan,
Jankovi Miloš iz Hrva a, strieljan,
Lovri Jozo iz Sinja, strieljan,
Cvitkovi Jakov iz Hrva a, strieljan,
Maji Ivan iz aporica, strieljan,
Lovri Stjepan iz Hrva a, strieljan,
Priji Teodor iz Sinja, strieljan,
Milun Ivan iz Sinja, strieljan,
Kati Ante iz Sinja, strieljan,
Radan Ivan iz Hrva a, strieljan,
Domazet Jozo iz Podvaroša, strieljan.

U ovom slu aju posredovao je G. Glavar kao i podpisani te kotarski predstojnik i logornik, ali bez uspjeha.

Za Dom spremni!

(M.P)

Veliki Župan:

L Ued 2 V. r"

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U SPLITU OD 20. STUDENOG
1943. O DOGA AJIMA NA PODRU JU ŽUPE U VREMENU OD 25.
DO 31. LISTOPADA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
V. Taj. Br. 95/43.

Split, dne 20. XI. 1943.

Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike Župe Cetina
u Splitu za vrijeme od 25-31. X. 1943. -g

- 1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
 - a) Uredu Ministra
 - b) Glavnom ravnateljstvu za javni red i sigurnost
- 2) MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA
Politi ki odjel
- 3) MINISTARSTVU HRVATSKIH ORUŽANIH SNAGA
za Glavnu stožer

Z a g r e b

- 4) GLAVARSTVU GRA ANSKE UPRAVE

Split

Savezno okružnici Ministarstva unutarnjih poslova od 15.1-1942. g. V. T. Br. 14-IB-1942. predlažem Nalovu sliede i izvještaj:

Ad I. kao u prošlim izvještajima time, da djelatnost odmetnika popušta uslied poduzetih akcija naše i njema ke vojske protiv odmetnika.

Za gornje razdoblje primljeni su izvještaji o sliede im dogaja i nasiljima:

1) Dana 26. listopada t. g. oko 3,30 sati napali su odmetnici njema ku posadu u Su urcu, kotar Split, ali je napadaj odbijen bez žrtava za njema ku vojsku.

2) Dana 27. listopada t. g. oko 3 sata napali su odmetnici topovskom vatrom iz Trogira i Drvenika dva parobroda, koji su imali povesti zarobljene talijanske vojnike iz Splita u sjevernu Italiju i tom prigodom ošte en je jedan parobrod, koji se je morao povratiti u splitsku luku sa 14 teško ranjenih talijanskih vojnika.

3) Istoga dana od 3-7 sati došlo je do borbe izme u partizana i domobrana u blizini Omiša, kotar Split, u kojoj su borbi partizani odbijeni uz gubitak od dva mrtva partizana.

4) Istoga dana oko 18 sati partizani su sa Dinare bacili na Omiš jednu tešku minu, od koje je teško ranjena Perani Alma, dok je lakše ranjena joj

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 49/3-2, k. 264.

sestra Perani Nedjeljka i rizni ki nadstražar Gudelj Marijan. Druga mina teško je oštetila ku u Šaškor Stipe.

5) Istoga dana oko 9 sati napali su odmetnici naše i njema ke odrede blizu Hana, kotar Sinj, pak budu i su odmetnici bili nadmo niji, to su se naše i njema ke snage morali povu i prema Hanu. U ovoj borbi teško su ranjena 4 njema ka vojnika a 3 lakše, dok je na našoj strani teže ranjen jedan vojnik, te po jedan mrtav kod naše i njema ke vojske.

6) Dana 28. listopada t. g. oko 24 sata upali su odmetnici u selo Veli , op ina Trilj, kotar Sinj, gdje su oduzeli te odveli 7 volova i krava, 8 ovaca i mnogo druge hrane.

7) Dana 28. listopada t. g. oko 13 sati naišao je sa kolima seljak Suši Štipan sa Otoka kod sela Gale, kotar Sinj na po partizanima zakopan u minu u cesti, koja je eksplodirala od ega je poginuo seljak Kuli Filip iz Gale, dok je Suši teže ranjen.

8) Dana 30. listopada t. g. partizani su sa Biokova tukli Makarsku iz teškog topni tva, dok su sa Sumartina, otok Bra , pucali na naše brodove za vrijeme prolaza bra kim kanalom. Šteta je neznatna.

9) Dana 31. listopada t. g. partizani su sa Biokova tukli Makarsku teškim oružjem, od ega je ubijen jedan vojni ar, dok su 4 gra anske osobe ranjene.

10) Dana 31. listopada t. g. preletjelo je nad Splitom 8 neprijateljskih zrakoplova te pucali iz strojnica na grad kao i bacili jednu bombu na brodogradilište. Od strojopuše vatre poginule su dvije gra anske osobe, dok je bomba pogodila usidreni parobrod sa talijanskim zarobljenicima, od ega je poginulo 20 osoba, a 35 teško ranjeno. Ujedno se je kod gašenja požara na parobrodu utopio vatrogasac Mogi Mate.

Ad II-VIII.) kao u prošlim izvještajima.

Prema izvještaju ustaškog logora u Sinju etnici koji su i od strane njema ke vojske priznati kao protukomunisti ka milicija i dalje vrše nasilja nad našim pu anstvom, tako na pr. dana 13. X. t. g. zaklali su i iznakazili Brajan Miju iz Kijeva, kotar Sinj, i to pred njegovom porodicom dana 15. X. t. g. otjerali su obitelji ustaša Antunovi Ante pok. Luke i pok. Mare, te se drži, da su svi poubijani, a 17. X. t. g. ubili su Mu alo Josipa iz Kosova.

Sve su gore navedeno i oplja kali. Nadalje skidaju hrvatsku a vješaju srpsku zastavu, pjevaju protuhrvatske pjesme i razna druga nasilja. O gornjem je izvješ eno Glavarstvo gra anske uprave radi posredovanja kod zapovjednika njema kih eta.

Njema ki vojnici u Su urcu oduzimaju narodu hranu, koji uslied nestašice ove time dolazi u veoma težak položaj.

Dana 31. X. t. g. njema ki su vojnici u Kaštel-Gomilici ubili jedno magare, ali kako je moralo biti gorko, to ga nisu upotrijebili za hranu.

Istoga dana njema ki su vojnici u Kaštel-Gomilici polupali namještaj u svojoj spava oj sobi i nakon toga upali u spava u sobu oružnika, gdje su stali pucati iz samokresa tako, da su se oružnici morali povu i u gornji kat. Sa gornjem je upoznat g. Glavar radi posredovanja.

Za Dom - Spremni!

(M.P)

Veliki Župan
Luetic' v. r.

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U SPLITU OD 20. STUDENOG
1943.0 DOGA AJIMA NA PODRU JU ŽUPE U VREMENU OD 1. DO
7. STUDENOG¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
V. Taj. Br. 96/43.

Split, dne 20. XI. 1943.

Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike Župe Cetina
u Splitu za vrijeme od 1-7 studenoga 1943.

- 1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
 - a) Uredu Ministra
 - b) Glavnom ravnateljstvu za javni red i sigurnost
- 2) MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA
Politi ki odjel
- 3) MINISTARSTVU HRVATSKIH ORUŽANIH SNAGA
za Glavni stožer

Z a g r e b

- 4) GLAVARSTVU GRA ANSKE UPRAVE

S p l i t

Savezno okružnici Ministarstva unutarnjih poslova od 15. I. 1942. g. V.T. Br. 14-I-B-1942. predlažem Naslovu sliede i izvještaj:

Ad I. kao u prošlim izvještajima time, da djelatnost pobunjenika popušta s obzirom na akcije poduzete protiv odmetnika od strane naše i njema ke vojske.

Za gornje razdoblje primljeni su izvještaji o sliede im doga ajima i nasiljima:

1) Dana 1. studenog u 16 sati doletjelo je 15 neprijateljskih zrakoplova nad Split, bacili nekoliko bombi od ega su uništene ku e Matkovi Zvonka i Feri Vicka, dok je stanarka Kaši Miroslava teže ranjena, a sestra joj Cvijeta lakše ranjena.

2) Dana 2. XI. t. g. oko 18,15 sati preletjelo je nad Splitom 6 neprijateljskih zrakoplova, ali nisu bacali bombe, a niti pucali iz strojica. Isto tako preletjeli su u 12 sati kao i u 13 sati, ali nisu napadali.

3) Istoga dana oko 16 sati i 30 minuta napali su partizani u blizini Hana, kotar Sinj, naše odrede, ali je napadaj odbijen bez žrtava na našoj strani.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 50/3-2, k. 264.

4) Dana 3. XI. t. g. preletjelo je više neprijateljskih zrakoplova Split, ali ga nisu napadali.

5) Dana 4. XI. t. g. oko 16,25 sati napali su partizani kod sela Gala, kotar Sinj, naše odrede,² ali im je odgovoreno jakim vatrom radi čega su odustali od daljnjeg napada. Napadaj su ponovili u 22 sata, ali bez uspjeha. Žrtava nije bilo.

6) Istoga dana oko 10 sati, preletjela su 4 neprijateljska zrakoplova nad Splitom bez da su ga napadali.

Isto tako u li sati, te su otvorili strojopuš anu vatru, ali nije bilo žrtava.

7) Dana 5. XI. t. g. oko 7,30 sati preletjela su nad Splitom 4 neprijateljska zrakoplova te bacili 3 manje bombe na Poljud kao i pucali iz strojica, ali nije bilo žrtava.

8) Dana 6. XI. t. g. u 7 sati preletjela su nad Splitom 4 neprijateljska zrakoplova te kruže i otvorili strojopuš anu vatru, ali nije bilo žrtava.

9) Istoga dana napadali su partizani sela Trilj, kotar Sinj, njema ke odrede, ali je napadaj odbijen.³ U ovoj borbi pala su 2 njema ka vojnika, dok je na strani partizana bilo više poginulih.

10) Istoga dana u 17 sati partizani su na okolnim brdima Splita, na Mosoru, Kozjaku i na brdima oko Bra a i Šolti, palili vatru u o i godišnjice komunisti ke revolucije.

11) Dana 7. XI. t. g. u 10 sati preletjela su nad Splitom 4 neprijateljska zrakoplova, ali nisu napadali grad. U 10 sati bacili su nekoliko bombi na Poljud te jednu na brodogradilište, gdje su ujedno otvorili strojopuš anu vatru, ali nije bilo žrtava.

U 15 sati otvorili su strojopuš anu vatru kao i bacali po jednu bombu na Špinut i Kopilicu, od ega je srušena ku a Krstulovi Ante, a manje ošte ena ku a Krstulovi Ivana, žrtava nije bilo.

12) Istoga dana zauzeli su partizani selo Ugljane, a dana 8. XI. t. g. zauzeli su selo Vrliku.⁴

Borba izme u etnika i partizana trajala je 4 sata, ali su se prvi morali povu i prema Drnišu i Kninu ispred nadmo nog napada a.

Ad II-VIII.) kao u prošlim izvještajima.

Dana 6. XI. t. g. oko 19 sati njema ki su vojnici u Omišu napali gostioni arku Kova i Mariju, a to s razloga toga što im nije htjela dati piti više prošeke. Tom prigodom su pucali u pune ba ve vina uslied ega je isto ila 3 hektolitra vina. Gostioni arka je kod toga vikala »u pomo « na što je nadošao njen suprug Ivan za kojim su njema ki vojnici po eli tr ati vi u i da je partizan i u potjeri za ovim naišli na brata mu Milu, koga su udarili koricama od noža i tako ga lakše povredili. Nakon toga su se mirno razišli i uputili u svoju jedinicu.

Za Dom - Spremnii!

Veliki Župan
Luetic? v. r.

(M.P.)

2 Vidi dok. br. 186, napomenu 74.

3 Vidi dok. br. 186, napomenu 75.

4 Vidi dok. br. 23, 187, napomenu 13, dok. br. 217, 219, 221 i 223.

5 Ante

**IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA MINISTARSTVA VANJSKIH
POSLOVA OD 22. STUDENOG 1943. O ZLO INIMA NJEMA KIH
VOJNIKA KOD METKOVI A I DUBROVNIKA¹**

Izveštaj broj 155., od 22. studenog 1943.

Razne djelomi no provjere vlasti primljene na nadležnim mjestima

Partizani su sa otoka Kor ule provalili u Lastovo, te ga oplja kali.

Za vrieme bombardiranja Splita mnogo je gra ana pobjeglo u Kaštel, Bra , Hvar, Šoltu i iovo. Partizani koji se tamo nalaze ne dozvoljavaju tome pu anstvu da se povrati u Split. (10055)

[...]

Dne 14. X. na prijavu nekih seljaka pronašle su njema ke vlasti jednu minu pod željezni kom prugom kod Metkovi a. Zbog toga su njema ke vlasti (postrojbe divizije Princ Eugen) objesile oko mjesta na kojem je na ena mina 20 seljaka iz Opuzena i okolice osumnji enih kao pomaga a partizana. (10239)

Pod konac listopada partizani su na Pelješcu strieljali svoja dva prvaka i to Andri evi a i Poljani a, jer su se iz otmetni tva vratili svojim ku ama. (10315)

Njema ki odred na putu za Pelješac uzduž Neretve objesili su 20 osoba, zbog veze sa odmetnicima. Kod njih je na eno partizanskih zadužnica u komadima od 100 do 1000 kuna, koje su služile kao jedno plativo sredstvo na partizanskom podru ju. (10315)

Zbog napadaja partizana - etnika na prugu nedaleko Dubrovnika Niemci su objesili 8 stanovnika iz blizine dogaja i spalili sela Sedlare, Rapte, i Arbanase. (10315/8)

etni ke postrojbe stoje pod zapovjedni tvom generala Ba ovi a, Vi- da i a i Janji a.² Ova posljednja dvojica su astnici. etnici izjavljuju da se bore zajedno sa Niemcima i sa domobranima protiv partizana, a ne protiv Hrvata, osim protiv ustaških lanova koji su progonili pravoslavce. Izjavili su da je etnik koji je ubio domobranskog astnika Ljubin zbog toga djela strieljan. Dne 27. listopada stiglo je u Dubrovnik više etnika u njema kim kamionima pod vodstvom zloglasnoga Koje Slavkovi a. (10315/2)

[...]

Dana 6. XI. 11 neprijateljskih zrakoplova napalo je Metkovi . 5 ih je oboreno. Šteta je minimalna. (10554)

[•••]

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 37/3, k. 256.

² Odnosi se na etni ke oficire u Hercegovini. Vojvoda Petar Ba ovi je bio major.

9. XI. Englezi su ponovno bombardirali Split. Prehrambeno stanje je o ajno. Prieti mogu nost demonstracija. Fašisti su u Zadru napali bomba- ma naše mornari ke krugovalni are, ali nije bilo žrtava. Lastovo se nalazi navodno u rukama Engleza. (10777/1)

10. XI. neprijateljski zrakoplovi napali su Ston, a dne 13. XI. Gabelu, apljinu uništivši jedan vlak. (10813)

Dne 14. XI. neprijateljski zrakoplovi napali su Metkovi . (10870)

BROJ 394

**IZVOD IZ OP E BOJNE RELACIJE ŠESTE PJEŠA KE DIVIZIJE
OD 22. STUDENOG 1943. O DOGA AJIMA NA PODRU JU DUB-
ROVNIKA, POSUŠJA I IMOTSKOG U TOKU MJESECA LISTOPADA¹**

ZAPOVJEDNI TVO
6. PJEŠA KE DIVIZIJE
Broj 8739/taj.
U Mostaru, dne 22 XI 1943

Predmet: ob a bojna relacija
za mjesec listopad
1943. god.

ZAPOVJEDNI TVU III. ZBORNOG PODRU JA (GLST)
SASTAVAK

Sarajevo

[...]

3. - No i 7/8. X. izvršili su partizani vatreni prepad na s. Prapatnica (3. km sj. zap. od Vrgorca) i s. Otri i (9 km jug. ist. od Vrgorca). Vatrom baca a partizani su od s. Papatnice rastjerani, a s. Otri i, koje se nalazi ispred li- nije naših postava, oplja kali su i plien odvukli u pravcu s. Pasi ina (8 km jug. ist. od Vrgorca).

[••]

13. X. 1943.

1. - No u 12./13. ov. mj. partizani biokovske brigade izvršili su vatreni prepad baca ima na s. Veliki Prolog (6 km jug. ist. od Vrgorca), a potom su 3 bataljona izvršili napad na Vrgorac,² ogor ena borba trajala je 13. ov.

1 Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnositorskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 13/1-51, k. 57.

2 Vidi knj. 8, dok. br. 258 i 508.

mj. do 08 00 sati, kada je napad odbijen. **Gubitci:** Naši: 3 mrtva i 14 ranjenih. Neprijateljski: 15 mrtvih prebrojanih (među njima 1 komandant, 1 politički komesar) i 2 zarobljena. **Zaplijenjeno:** 1 strojosamokres, 1 strojopuška, 2 samokresa, 25 pušaka, 32 ručne bombe.

2. - 12. ov. mj. pod pritiskom nadmoćnih partizana povukli su se dijelovi V. ustaškog zdruga iz Posušja³ prema Imotskom. 13. ov. mj. rano u zoru Posušje je povučeno i sada se nalazi u našim rukama. **Gubitci:** Naši: 3 ranjena. Neprijateljski: 1 zarobljen, a broj ranjenih i poginulih nepoznat.

3. - 13. ov. mj. u 0230 sati partizani su napali Imotske Poljice⁴ (8 km jug. zap. od Imotskog). Napad je odbijen. **Gubitci:** Naši: 2 domobrana ranjena i zarobljena. Neprijateljski: 4 mrtva, više ranjenih i 1 komandir čete zarobljen.

4. - 13. ov. mj. u 0500 sati odbijen je napad partizana na s. Slivno⁵ (11 km južno od Imotskog).

5. - 12./13. ov. mj. partizani su napali s. Rakitno⁶ (10 km sj. ist. od Posušja). Zbog nemanja druge veze osim tekli, a, podrobnosti nepoznate.

6. - 13. ov. mj. u 1800 sati prošla je kroz Imotski kolona 92. oklopne pukovnije, koja je u pokretu od Gospića i navodno za Mostar. Kod Ljube (14. km sj. zap. od Imotskog) napadnuta je ova kolona partizana, koji su se nakon toga povukli prema sjeveru.⁷ Podrobnijih podataka nema.

[...]

18. X. 1943.

1. - 16. ov. mj. odbijen je napad partizana na Veliki Prolog, s. Otri i (9 km j. i. od Vrgorca) i Proložac (6 km sj. ist. od Imotskog)

2. - 17. ov. mj. partizani su navodno zauzeli Trebistovo i Rakitno (6, 11 s. i. od Posušja).⁸ Podrobniji podatci nedostaju.

3. - 18. ov. mj. poduzeli su dijelovi I. bojne Domdo pukovnije podhvataj pravcima: Veliki Prolog-s. Draževiti i (3 km j. z. od Prologa) i Mali Prolog-Orlovac (t. 231 3 km južno od Malog Prologa) u cilju olakšanja njemačkim postrojbama koje su pošle iz Komina, Rogotina i Ploče na istok od partizana sjeverno od ovih mjesta.

[...]

20. X. 1943.

1. - Partizani su saznajući za pokret Njemaca i četnika - suboraca iz Trebinja napustili 17. X. po padu mraka Bile u koju je 18. X. ušla gore spomenuta skupina Njemaca i četnika.

2. - 20. ov. mj. partizani su zauzeli Posušje, koje su branili dijelovi V. ustaškog zdruga.

3. - 20. ov. mj. odbijen je napad partizana na Imotske Poljice (8 km jug. zap. od Imotskog).

3 do 7 Vidi knj. 8, dok. br. 256, 316 i 428.

8 Vidi dok. br. 186, napomenu 6.

4. - Radi odmazde za događaj kod s. Poljice (od 17. X. to ka 2) kojom su prilikom odmetnici strijeljali iz organizacije Todt 1 njema kog satnika, 2 do astnika i 3 vojnika, upu enaje 18. ov. mj. iz Trebinjajedna Njema ka sat s nalogom da u selima: Sedlari, Rapti, Š enica, Arbanaska, Drienjani, Veli ani, Orašje i avaš povješa sve muškarce iznad 16 godina, žene i djecu da pokupi u logor a pomenuta sela da popali.

21. X. 1943.

1. - Djelovi V. ustaškog zdruga povratili su 20. X. Posušje⁹ i zauzeli svoje postave na Radovanu. **Gubitci:** Naši: bez. Neprijateljski: 7 mrtvih prebrajano, 2 zarobljena, 14 pušaka zaplijenjeno.

2. - 21. X. u no i preduzeli su partizanija i napad na Slivno (1 km južno od Imotskog) Borba još traje. Podrobnosti nepoznate.

3. - 21. X. u no i odbijen je vatreni prepad partizana na Vrgorac.

4. - Sat za odmazdu (dnevno izvješ e od 20. X. to . 4.) o istila je u toku 18. ov. mj. sela: Sedlari, Rapti i Š enicu. Žene, djeca i pokretan imetak (stoka) preba eni su u Trebinje, a 8 ljudi je obješeno na brzoglasne stupove na mjestu napada na vlak kod s. Poljice.

22. X. 1943.

Napad partizana na Slivno (dnevno izvješ e od 21. ov. mj. to . 2) suzbijen je i preduzetim protunapadajem naših postrojbi, partizani su prešli u bjegstvo, ostavivši 22 mrtva prebrajano i 16 pušaka. Naših gubitaka nije bilo.

23. X. 1943.

Ovog dana partizani su tukli baca ima naše postave kod Vrgorca i Velikog Prologa i izvršili napad na Nova Sela (8 km sj.-zap. od Metkovi a) gdje su uspjeli probiti naše postave, upasti u selo i oplja kati poštu, a potom su se zbog dolaska naše jedne sati iz Vrgorca povukli. - **Gubitci:** Naši: 6 ranjenih i 2 odvedena. Neprijateljski: 5 mrtvih, 2 zarobljena, 1 strojopuška i 2 puške.

25. X. 1943.

1. - U toku 25. i 26. ov. mj. vrši se preseljenje stožera 6. pješa ke divizije, III. bojne 14. p. p., mostarske posadne sati i 3. sati III. samovozne bojne iz Ljubuškog u Dubrovnik.

6) u južnom dielu Dalmacije partizana za sada nema. Otok Pelješac o istili su Njemci. Prilikom' iš enja uhi eno je i u Metkovi sprovedeno 50 sumnjivih osoba. Uništena je posluga (17 partizana) jedne partizanske

9 Vidi dok. br. 186, napomenu 12 i knj. 8, dok. br. 293 i 316.

bitnice, koja je otvarala vatru na Ston. Tako er je uništeno s. Kobaš (6 km jug. ist. od Stona) odakle je na Njemce prilikom iš enja otvorena vatra.

Vo a partizana na Pelješcu Mordžin¹⁰ uspio se je prebaciti na Kor ulu. U cilju da se sprije i ponovno prikupljanje i organiziranje partizana na Pelješcu, neophodno bi bilo potrebo da se tamo uputi bar jedna naša bojna. Ovu bojnu za tu svrhu ovo zapovjedni tvo nema.

[••.]

30. X. 1943.

1. - 14. ov. god., prona ena je mina na želj. prugi kod s. Kravice (5 km. jug.-zap. od Metkovi a) zbog ega su Njemci 20. X. ov. god. na trgu u Metkovi u i duž želj. pruge Metkovi -Komin objesili 20 sumnjivih osoba iz okolnih sela, a imetak obješenih zaplijenili.

2. - Za vrijeme podhvata na podru ju Klisa (kod Splita) Njemci su strieljali 113 osoba iz sela iz kojih je na njih otvorena vatra.

Zastupa zapovjednika,
pukovnikó
Zuech v. r.

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNI KOG VODA U MAKARSKOJ OD 24. STUDENOG 1943. O PRILIKAMA NA PODRUJU MAKARSKOJ¹

PREPIS!

Grb
 ZAPOVJEDNI TVO
 Oružni kog voda
 MAKARSKA
 6. ORUŽNI KE PUKOVNIJE
 Broj 841/taj

U Makarskoj, dne 24. XI 1943.

Predmet: Izvješ e o prilikama
 na vodnom podru ju.

- 1) ZAPOVJEDNI TVU 6. ORUŽ. PUKOV. MOSTAR
- 2) KRILNOM ORUŽNI KOM ZAPOVJEDNI TVU - SPLIT
- 3) KOTARSKOJ OBLASTI - MAKARSKA

Savezno ovdašnjem izvješ u br. 839/Taj od 22 o. mj. izvješ ujem:

Izjegli narod sa partizanima na otoke još se ne vraća kućama. Jedan dio pučanstva otišao je sa partizanima dobrovoljno. Iz sela Podgore otišlo je 1504 osobe. Ovi su veći im djelom otišli dobrovoljno. Ima ostataka partizana koji se kriju po brdima u oblasti Biokova. Njemci i ustaše iz Makarske zaposjeli su veći im djelom naselja makarskog primorja. Narod je još uvijek u strahu misleći, da će se ipak povratiti partizani, kao što je to bivalo za vrijeme akcije talijanske vojske. Narod se sa izvjestnom rezervom približava organima vlasti. Još je uvijek pod psihozom straha zadanim od partizana. No ipak se osjeća popuštanje i narod se vraća kućama i svome poslu. Vraćaju se oni koji su se skrivali u okolini svojih sela, bojeći se da im se sa Njemcima ne desi, što i sa Talijanima, koji su gonili u internaciju mirni svijet. Iz napuštenih kuća koje su mnogobrojne - naročito u Podgori - kupe plijen ustaše iz Makarske i Njemci. Plijenu je velika vrijednost, jer se većinom sastoji u ulju, maslinama i vinu. Događalo se je da su im Njemci i ustaše uzimale što od blaga što od stvari i onima koji su kod kuće. Radi ovog strijeljan je 22. o. mj. u Baškoj Vodi jedan vojni ar-ustaša ovdašnje ustaške bojne od strane njegovog zapovjednika javno na pristaništu. Sad se ovakvi slučaji ne događaju, odnosno nisu poznati.

U Gradcu i Igranima kotar Makarska, trebalo bi odmah odrediti oružnike i uspostaviti postaje. Ove postaje morale bi biti jake, jer su obe na udaru partizanske djelatnosti. U koliko se ovo područje ostavi bez postaje, po-

¹ Prijepis originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 45/12, k. 150A.

stoji mogu nost prikupljanja partizana a i prebacivanje sa otoka. Ovde je i mogu e ako se uzme u obzir da partizani u ovim selima u narodu imaju podršku.

Predlagao sam mjest. ustaškom zapovjedniku, da stavi na raspoloženje jedan odred ustaša, pa da sa oružnicima pretresaju područje Biokova u cilju hvatanja partizana. Zapovjednik je obećao da će to učiniti u koliko zbija u ini podnijeti u o rezultatu izvješće.

Njemački zapovjednik u Tušepima izdao je nalog glavaru dotičnih sela, da seljani svu vojnu odoru u koliko je posjeduje pojedinac predaju Nijemcima. Redarstveni sat su odredili 18 sati i izdali proglas na glavara o zaštiti vojske i reda, koji je kao i obično strogo.

Nijemci za sad postupaju korektno sa narodom.

Za Poglavnika i za Dom spremni!

7. XII 1943.

Zapovjednik poručnik,
Drago Romić, s. r.

Da je prjepis vjeran originalu
tvrdi:

Za R-O. Centar za Juž. Dalmaciju
Titan v. r.

BROJ 396

IZVJEŠTAJ KOTARSKJE OBLASTI SPLIT OD 29. STUDENOG 1943. O NAPADU NA NIJEMCE NA CESTI TROGIR-SPLIT¹

KOTARSKJA OBLAST - SPLIT
Ta.br. 1187/43

Split, 29. studenog 1943. god.

Predmet: Napad partizana na
njemačke vojnike

- 1) Ministarstvu unutarnjih poslova - Tajni tvoj - Zagreb
- 2) Ravnateljstvu za javni red i sigurnost - Zagreb
- 3) Velikoj Župi Cetina - Split
- 4) Redarstvenoj oblasti za grad - Split

Od oružnika koje postaje u K² Starom primljen je pod Taj. br. 1 /43 od 23. XI. t. g. slijede i izvještaj:

»Dana 22. studenog t. g. oko 17 sati na putu Trogir-Split na mjestu zv. Divulje i kapele Sv. Bare,³ od strane partizana postavljena je jedna zasjeda

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 33/16, k. 216.

2 Kaštel.

3 Sveti Bartul.

sa dvije strojnice.⁴ U me uvremenu naišao je putem iz Trogira za Split jedan odred njemačkih vojnika, koji je u neposrednu blizinu postavljene zasjede, a partizanska zasjeda je na njih otvorila strojopušanu vatru, kojom su prilikom 3 njemačka vojnika ubijena, a 3 ranjena.

Daljni izhod borbe nije poznat, jer drugih o evidaca nije bilo osim njemačkih vojnika i partizana.

Gubitak partizana je nepoznat.«

Prednje se dostavlja s molbom na znanje.

Za Dom spremni!

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
SPLIT
Kotarska oblast

Kotarski predstojnik
Rajevi, v. r.

BROJ 397

**IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI SINJ OD 29. STUDENOG 1943. O
NAPADU JEDINICA OSME NO BRIGADE DVADESETE DIVIZIJE
NA NIJEMCE U SELU HRVA A¹**

Nezavisna Država Hrvatska
Kotarska Oblast Sinj
Taj br. 840/43

Sinj, 29. studenoga 1943.

Predmet: Izještaj o borbi Njemaca
sa partizanima kod sela
Hrva a.

- 1) Ministarstvu unutarnjih poslova - Tajni tvo Zagreb
- 2) Ministarstvu unutarnjih poslova
Glavno ravnateljstvo za javni red i sigurnost Zagreb
- 3) Ustaška nadzorna služba Zagreb
- 4) Velika Zupa Cetina Split
- 5) Župska redarstvena oblast

Zapovjedni tvo Oružni kog voda u Sinju pod taj. br. 1156/43 od 28. XI 1943. dostavlja:

Dne 27. studenog 1943. oko 6.15 sati njemačke vojne snage u jačini jedne bojne sa jednom bitnicom topništva krenuli su iz Sinja u svrhu nasilnog

⁴ Vidi dok. br. 251 i 252.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 31/16, k. 216.

izvi anja terena prema selu Hrva e, 7 km. sjeverno od Sinja i Panju 3 km. sjeverno od sela Hrva e, gdje se nalazi most na rieci Cetini. U selu Hrva e partizani su do ekali njema ku vojsku sa puš anom vatrom iz ku a, ali su se partizani iz navedenog sela povukli preko mosta rieke Cetine na Panju prema selu Biteli u.²

Naro ito žestoki odpor partizani su davali iz sela Biteli a. Njema ka bitnica izbacila je više granata iz sela Hrva e prema partizanskim položajima u selu Biteli u. Ovom prilikom njema ke vojne snage uhvatile su 76 seljaka iz sela Hrva e, mahom starijih ljudi, koji su zate eni kod svojih ku a, te su dovedeni u Sinj. Istoga dana u 14.30 sati gore navedena bojna njema ke vojske povratila se je u Sinj.

Uhva eni seljaci su nakon preslušavanja u Sinju mahom pušteni k svojim ku ama, nakon što je utvr ena njihova ispravnost, do im je 12 seljaka i to onih iji se sinovi nalaze kao partizani u šumi zadržani su i dalje u Sinju.

Zadržanih seljaka ima 12, a zadržā e se u Sinju sve dotle, dok im se njihovi sinovi od partizana ne vrate k svojim ku ama. Prilikom gore navedenog podhvata na strani Njemaca bilo je gubitaka i to 1 vojnik mrtav, a 2 ranjena.

Gubitci na strani partizana nisu se mogli utvrditi, ali su partizani imali gubitaka, naro ito od njema kog topni tva. Prilikom navedenog podhvata u selu Hrva e poginuo je istomjesni seljak Vukman Ante pok. Nikole, koji je sa 2 magareta bježao sa brašnom k partizanima, pa je dospjeo me u dvije vatre.

U toku no i 27 na 28. ov. mjeseca partizani su se ponovo iz sela Biteli a prebacili preko rieke Cetine natrag u selo Hrva e.

Za Dom spremni!

Zamjenjuje kotarskog predstojnika

Kotarski podpredstojnik:

Dr. *Dušan Martinovi*, v. r.

**IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI SINJ OD 29. STUDENOG 1943. O
NAPADU NA USTAŠKE KAMIONE NA CESTI DRNIŠ-SINJ¹**

Nezavisna Država Hrvatska
Kotarska oblast Sinj,
Taj. br: 841/43.

Sinj, 29 studenoga 1943.

Predmet: Gerovac Branko oruž.
bojnik pao u ruke partizana.

1) Ministarstvu unutarnjih poslova - Tajni tvo	Z a g r e b
2) Ministarstvu unutarnjih poslova
Glavno rav. za javni red i sigurnost	Z a g r e b
3) Ustaška nadzorna služba - Ured II	Z a g r e b
4) Velika Župa Cetina	S p l i t
5) Župska redarstvena oblast	S p l i t

Zapovjedni tvo Oružni kog voda Sinj pod taj. br. 1158/43. od 28. studenog 1943. dostavlja:

Borkovi Filip do inovnik tehni kog odjeljka u Makarskoj, Jeluši Dragomir ljekarnik iz Drniša, Krulc Bratimir, inovnik elektri nog poduzete a u Splitu, Marki Humbert elektrotehni ar iz Splita i Baturina Ante seljak iz sela Maovice kotara Sinjskog, dana 28. studenog 1943. izjavili su na zapisniku sljede e:

Dne 23. studenog 1943. oko 9 sati krenuo je zapovjednik oružni kog krila Split oružni ki bojnik g. Gerovac Branko u društvu sa gore imenovanim sa tri teretna samovoza iz Drniša za Sinj. Osim gore imenovanih u samovozima bilo je 5 ustaša. Upravlja oružni kog samovoza oružnik Lueti Jozo, neki oružni ki narednik Vukšić, te neki astni ki namjesnik Turina i još 7 nepoznatih civila. Naprijed navedena preselica išla je iz Drniša preko Mu a za Sinj. Istoga dana oko 11.15 sati kada su napried navedeni samovozi stigli na mjesto »Postinje« 18 km zapadno od Sinja, na podru ju kotara Split, naišli su na pregra enu cestu, koja je bila sa kamenjem pregra ena. Mjesto gdje je cesta bila pregra ena sa kamenjem nalazi se u jednom klancu izme u 2 brežuljka, te im su samovozi stali, partizani su sa brežuljaka pripucali iz pušaka i strojnice na samovoze. Partizani, kojih je bilo 25-30, pucali su iz udaljenosti kakvih 100 m. Bojnik g. Gerovac, koji se je vozio na prvom samovozu, a za njime išli su 2 ustaška teretna samovoza, odmah je isko io iz samovoza im su partizani pripucali. Prema izjavi gore navedenih svjedoka bojnik Gerovac nije mogao braniti se od napada-

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 32/16, k. 216.

a, jer mu je zrno iz puške pogodilo u njegov stroj-samokres tako, da je stroj-samokres bio pokvaren odnosno neupotrebljiv. Nadalje prema izvaji navedenih o evidaca, 5 ustaše, ve su pobjegli natrag prema Drnišu.

Partizani su odmah zarobili bojnika g. Gerovca, narednika Vukši a, upravlja a samovoza oružnika Lueta a, ast. namjesnika Turinu, te gore imenovane svjedoke o evidce kao i ostalih 7 nepoznatih civila.² Partizani su odmah ove zarobljenike sa samovozima odvezli u selo Ogorje, podru je ob ine Mu , gdje su svi gore imenovani zarobljenici preno ili. Dana 24. XI. 1943. partizani su sve zarobljenike odpratili u partizansku komandu u selo Satri , a odatle su ih istog dana sproveli u partizansku komandu u selo Biteli . U selu Biteli u partizani su bojnika g. Gerovca, kao i ostale vojne osebe odvojili od gore imenovanih svjedoka o evidaca te su svu petoricu gore imenovanih nakon preslušanja dne 28. ov. mjes. prije podne dopratili do sela Hrva e, odakle su imenovani došli u Sinj. Prema izvaji gore navedenih o evidaca bojnik g. Gerovac prilikom pada u sužanjstvo partizana ranjen je u desnu nogu iznad kolena. Nadalje izjavili su imenovani svjedoci o e-vidci da je bojnik g. Gerovac kao i ostale vojne osebe, koje su skupa pali partizanima u ruke, ostao kod partizana u selu Biteli u, odakle e biti sprovedeni odnosno 27 ov. mjes. sproveden je na partizansku glavnu komandu u Livno. Nadalje su izjavili gore imenovani svjedoci o evidci da su partizani sva 3 teretna samovoza u kojima se je nalazilo brašno i ostalih stvari kao i strojnice prevezli za selo Biteli , gdje se samovozi i sada nalaze. Partizani koji su gore imenovane osebe zarobile bili su mahom Dalmatinci - Primorci, a bili su obu eni u talijanske odore.

Za Dom spremni!

(M. P.)

Zamjenjuje kotarskog predstojnika
Kotarski podpredstojnik:
Dr. *Dušan Martinovi* v. r.

2 Vidi dok. br. 96, napomena 9, dok. br. 186, napomena 96 i dok. br. 422.

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 29. STUDE-
NOG 1943. GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA O DOVO E-
NJU ETNI KE POSADE OD STRANE NIJEMACA U DONJA
KAŠTELA¹**

Nezavisna Država Hrvatska
Zapovjedni tvo mornarice
Podhvatni odjel
P. br. 4685/taj
Zagreb, dne 29. XI 1943.

Vrlo žurno

Predmet: etni ke postrojbe u
Donjim Kaštelima.

- 1) GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (izvještaj. Odjel)
- 2) GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Operat. Odjel)
- 3) GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Ustrojb. Odjel)
- 4) MINISTRU ZA OSLOBO ENE KRAJEVE (Dr. Bulatu)

Zapovjednik obalnog zapovjedni tva Split brzojavkom broj 125 od 26/XI t. g. izviestio je sliede e:

»Prema viestima Niemci u pomanjkanju naših trupa i drugih organizacija postavili u Donja Kaštela dopremljenu etni ku posadu koja organizira doma e etnike. Takvo stanje o ajno. U inite predstavku mjerodavnim i izhodate premještaj domobranske bojne iz Omiša za posadu Split, Kaštela i Trogir te osigurajte za nju njema ku obskrbu.«

Naknadno a po istom predemtu primljena je od Obalnog zapovjedni - tva Split brzojavka br. 240 od 27/XI t. g. sliede eg sadržaja:

»Intervencija radi odklanjanja etnika iz Kaštela bezuspješna. Niemci reflektiraju na svaku pušku. Uvidom terena ustanovio da etnici u Kaštel-Starom, oko 40, pridošli iz Šibenika potajno, verbuju nove pristaše. Za vezu bivši sudski nadporu nik Radovi a zapovjednik poru nik Asanovi .² U Šibeniku dosta njema kih transporata iz Trsta, izkrcavaju no u a danju sakriveni u Prokljanu. Grad pun etnika i Talijana. Narod strahuje pred etnicima me u kojima bivši stru ni satnik mornarice Gumzej³ i stru ni poru nik Kova⁴ i drugi, u dobrim odnosima sa Niemcima.

Podnosi se prednje izvješ e s molbom za poduzimanje potrebnih koraka.

(M.P.)

Zapovjednik
do admiral
Angeli v. r.

1 Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. bf. 33/8, k. 80.

2 Boško

3 Josip

4 Franc

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 30. STUDE-
NOG 1943. GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA O ZRA NOM
NAPAD SAVEZNI KIH AVIONA NA GRUŠKU I ŠIBENSKU
LUKU¹**

Žurno!

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNI TVO MORNARICE
PODHVATNI ODJEL
P. br. 4704/taj
Zagreb, dne 30. 11. 1943.

Predmet: Zra ni napadaji na obalu.

- 1) GLAVNI STOŽER OR. SNAGA (Izvest, odjel)
- 2) GLAVNI STOŽER OR. SNAGA (Operativni odjel)
- 3) ZAPOVJEDNI TVO NAR. ZAŠTITE

Obalno zapovjedni tvo Split brzojavkama br. 150 i 156 od 29. 11. t. g. dostavilo je sliede e:

»Nedelju 28. 11. prije podne dva zra na napada, cilj Gruška luka, La-
pad, uš e Omble i Babin Kuk. Prvi napad sa 4, drugi sa 17 bombardera. Šte-
ta i mrtvih dosta. Još neustanovljeno. Parobrod Cavtat ošte en. Dva jedren-
njaka potopljena.

U subotu 27. 11. prije podne dva zra na napada na Šibenik. Jedan sa
19, a drugi sa 20 bombardera. Nedelja 28. 11. dva zra na napada na Šibenik,
jedan sa 9, a drugi sa 24 bombardera. Cilj Mandalina, Šipad, Sv. Križ, bol-
nica, Dalmatienne, Minerska (b. Minersko slagalište u kanalu), Novi gat,
kolni i željezni ki put izme u Mandaline i grada. U Mandalini ošte eno na-
vodno 22 ku e. Bojnica skoro podpuno uništena. Navodno žrtava oko 300
civilnog stanovništva. Hulk »Krka« ošte en. Na vojnim objektima štete
male. Nepoznato dali kolodvor ošte en.«

S molbom na znanje

(M. P.)

Zapovjednik
doadmiral
u. z. [potpis ne itak]

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 45/4, k. 80.

**IZVOD IZ OP E VOJNE RELACIJE TRE EG ZBORNOG PODRU -
JA ZA MJESEC STUDENI 1943. GODINE O DOGA AJIMA NA POD-
RU JU METKOVI A, IMOTSKOG I DUBROVNIKA¹**

OB A BOJNA RELACIJA

o podhvatima eta na podru ju III. ZBORNOG PODRU JA
u mjesecu studenom 1943. g.

A) PODHVATI

[...]

IV) PODRU JE 6. PJEŠA KE DIVIZIJE

Postrojbe ove divizije u estvovala su zajedno sa njema kim snagama
u iš enju pojedinih podru ja od komunista.

Važniji doga aji bili su sliede i:

1. studenog: partizani zauzeli Proložac (7 km s. z. od Imotskog).

6. studenog: 12 neprijateljskih zrakoplova bombardiralo i mitraljiralo
Metkovi i Gabelu. 3 njem. vojnika i 10 gra anskih osoba poginulo. Obore-
na 3 zrakoplova. Materijalna šteta neznatna.

7. studenog: neprijateljski zrakoplovi bombardirali prugu Gabe-
la-Metkovi . Kog Gabele pruga razorena i promet obustavljen.

10. studenog: neprijatelj bombardirao Šton. Poginulo 7 njem. vojnika,
1 naš oružnik i 9 gra anskih osoba. 3 gra anske osobe ranjene.

12. studenog: 12 neprijateljskih zrakoplova bombardirali uzletišće
kod Mostara. 1 njem zrakoplov zapaljen.

14. studenog: neprijateljski zrakoplovi bombardirali i mitraljirali te-
retne vlakove izme u Gabele i Sjekose. Vagoni i tvorivo zapaljeni. Šteta ve-
lika.

15. studenog: podhvalu od Imotskog prema Zagvozdu i Vrgorcu, nje-
ma kih i naših eta, 3 domobrana ranjena, 1 Nijemac mrtav i 1 ranjen.²

16. studenog: njema ke i naše ete zauzele Zagvozd. 1 naš astini i 4
do asnika ranjena.³

18. studenog: Nijemci zauzeli Podgoru. Protiv biokovske grupe par-
tizana vode se borbe. Sa Biokova partizani bježe na otoke.⁴

19. studenog: borba protiv biokovskih partizana u toku.⁵ Neprijatelj-
ski zrakoplovi napali želj. postaju Ravno i 2 vlaka na postaji. Zapaljeno 7
vagona benzina, 3 vagona streljiva, 20 vagona sa raznim tvorivom. Poginuli:
1 talijanski do astnik i 4 ustaše. Izgorio 1 naš samovoz.

Kulu Fazlagi a zauzeli partizani uz gubitke: 50 mrtvih, 150 ranjenih i
nestalih. Ostatak domdo bojne Gacko probio se u Nevesinje.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistoriskog instituta, arhiva NDH,
reg. br. 14/1, k. 57.

² do ⁶ Vidi operaciju »Landsturm«, dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

Nijemci i ustaše vrše iš enje podru ja s. od Imotskog.⁶ Ranjeno 12 njem. vojnika, a kod neprijatelja 27 mrtvih i 4 zarobljena.

Neprijateljski zrakoplovi napali njema ku kolonu od apljine prema Ljubuškom. 5 njem. vojnika ranjeno, 14 konja ubijeno i 3 ranjena.

28. studenog: 24 neprijateljska zrakoplova bombardirali su Gruž, Lapad i okolinu. Srušeno 13 kuca i 1 crkva, ošte eno 25 ku ai veliki broj ku a lakše ošte en. Potpoljen brod Cavtat i 2 jedrenjaka, a 3 teže ošte ena. U predjelu Dubrovnik II. uništen vodovod, elektri na središnjica i brzoglasni spojevi. Poginuo 1 domobran, 16 njem. vojnika i 45 gra anskih osoba, a ranjena 3 domobrana i 42 gra anske osobe. Kod Zatona iz neprijateljskih zrakoplova ranjeno 6 njem. vojnika, a kod Huma ranjena 3 domobrana, 3 željezni ara, 1 žena i zapaljen 1 vagon.

29. studenog: 6 neprijateljskih zrakoplova ponovno bombardirali Dubrovnik II. i Lapad bez osobitog u inka.

[...]

Zapovjednik general
Prohaska v. r.

BROJ 402

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 3. PROSINCA 1943. GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA O ZRA NOM NAPADU SAVEZNI KIH AVIONA NA SPLIT¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNI VO MORNARICE
Podhvatni odjel
P. br. 4763/Tajno
Zagreb, dne 3. XII 1943.

T A J N O !
Vrlo ažurno

Predmet: Napad zrakoplova na Split

- 1) GLAVNI STOŽER OR. SNAGA (Izvj. Odjel)
- 2) GLAVNI STOŽER OR. SNAGA (Operat. Odjel)
- 3) ZAPOVJEDNI TVU NARODNE ZAŠTITE

Obalno zapovjedni tvo Split brzojavkom broj 270 od 3. XII t. g. javlja: 2. prosinca oko 1800 i 2330 sati manji broj bombaša odbacili na'središtu grada nekoliko bombi s dosta velikim u inkom na bolnicu i izključivo posebni kim sgradama oko biskupije i pošte. Narod veoma ogoren

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 49/4, k. 80.

na postupak neprijatelja, jer napad ima isto teroristi ki karakter bez ikakve vojne svrhe. Žrtava ima mnogo.«

Podnosi se prednje s molbom na znanje.

(M. P.)

Zapovjednik
doadmiral
Angeli v. r.

BROJ 403

IZVJEŠTAJ MORNARICE NDH OD 3. PROSINCA 1943. MINISTRU VRAN I U O ZRA NOM NAPADU SAVEZNI KIH AVIONA NA ŠIBENIK¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MORNARICA

PRIMLJENA BRZOJAVKA

Priljena od postaje: Splita	O evid br.: 66	Dan/mj.: 3/12	Sat: 1845
Po postaji mornarice Zagreb	O evid br.: 63	Dan/mj.: 4/12	Sat: 1056

Oznaka žurnosti:

NASLOV:

Ministar dr. Vran i

SADRŽAJ I PODPIS:

Šestnajstog studenog prigodom bombardiranja Šibenika od strane englezkih i ameri kih bombardera, ba ene su dvie bombe na Gradsku civilnu bolnicu i pogodile odio za duševne bolestnike. Iako nam je bilo teško pri srcu, šutili smo uvjereni da Državna civilna bolnica nije bila cilj napadaja. Me utim dvadesetog studenoga u 1100 sati preko 20 englezkih i ameri kih bomardera bacili su bombe opet na Gradsku civilnu bolnicu i uništili moderne zgrade, kirurški, interni i duševni odjel. Izpod ruševina do sada izkopano je jedanaest mrtvih i 15 ranjenih. Budu i daje bio jasan dan, da su svi krovovi bolni kih sgrada ozna eni velikim križem, a na dvjema sgradama vijao se stieg crvenog križa. Prema izkazima stru njaka ba eno

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reo. br. 51/4-4, k. 80.

na bolni ke zgrade 9 (devet) teških bomba. Ovo sve nas dovodi do zaklju -
ka daje upravo bolnica bila cilj napadaja. Kao katoli ki biskup ovoga gra-
da, protestiram protiv ovoga i više nego ne ovje nog napadaja na najhu-
maniju ustanovu ovje anstva, mole i Svevišnjeg da dade jakost ovom hr-
vatskom izmu enom narodu, a pogotovo onim ranjenicima i bolesnicima
koji su morali u pani nom strahu napustiti porušene bolni ke sgrade.

Biskup i apostolski administrator
Dr. *Jermer² Mileta*
(M. P.) Biskup Šibeniski

Izjava biskupa je za štampu i krugoval.

Dr. *Lorkovi³*

BROJ 404

**IZVJEŠTAJ OBALNOG ZAPOVJEDNIŠTVA U SPLITU OD 3. PRO-
SINCA 1943. ZAPOVJEDNIŠTVU MORNARICE O ZRA NIM NAPA-
DIMA SAVEZNI KIH AVIONA NA DUBROVNIK I OMIŠ¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MORNARICA

PRIMLJENA BRZOJAVKA

Primljena od postaje: Splita	O evid br.: 61	Dan/mj.: 3/12	Sat: 2400
Po postaji mornarice Zagreb	O evid br.: 66	Dan/mj.: 4/12	Sat: 1245

Oznaka žurnosti:

NASLOV:

Zamornar

SADRŽAJ I PODPIS:

Dubrovnik 30/11 remorker 1 mitraljiran, nasukan. Naš zapovjednik
poginuo. Isti dan Mali Ston bombardiran. 1/12 u 0300 nepoznate jedinice

² Jerolim

³ Mladen, ministar unutrašnjih poslova NDH.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH,
reg. br. 55/4-2, k. 80.

bombardirale Dubrovnik topovskom vatrom uz manju štetu na sgradama. Metkovi , Marjan² ponovno izkrcan i upu en u Ston za SS.³ U Stonu MC 16 navodno havariran. Omiš 2/12 bombardiran. Bombe oko hotela kod pristaništa, manja šteta. - Split. Ju er kod Drvenika oko podne uništen 1 nje- ma ki desantni brod.³ Mnogo mrtvih i ranjenih; jedan prijevozni brod i dva brza amca. O bezsmislenom no nom bombardiranju Splita ve javljeno. Danas neprestani preleti. Ovdje uju se veoma jake detonacije iz raznih pravaca od odba enih bomba. Iz Šibenika došla no u tri jedrenjaka, a et- vrti vozio zasebno danju. U blizini Marjana od zrakoplova zapaljen izgorio i potonuo. Šibenik, Zadar bez viesti. Sušak bez osobitih doga aja. Drava, Jadro stigli u Makarsku. Na brodu Kirhmajer, koji upu en Metkovi radi službenih poslova kod Morzapa.⁵

(M. P.)

Morobal⁶ Split broj 271

BROJ 405

**IZVJEŠTAJ NARDELLIA IZ SPLITA OD 6. PROSINCA 1943. MI-
NISTRU BULATU O BOMBARDIRANJU SPLITA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MORNARICA

PRIMLJENA BRZOJAVKA

Priljena od postaje: Splita	O evid, br.: 41	Dan/mj: 6/12	Sat: 0850
Po postaji mornarice Zagreb:	O evid, br.: 127	Dan/mj.: 6/12	Sat: 1930

2 Rije je o brodu »Marjan«.

3 Odnosi se na jedinice SS divizije »Prinz Eugen«.

4 Vidi dok. br. 135, 139 i 375.

5 Mornari kog zapovjedništva.

6 Mornari ko obalsko zapovjedništvo

1 Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 2/5-2, k. 80.

Oznaka žurnosti:

NASLOV:

Ministar Bulat²

SADRŽAJ I PODPIS:

Tokom ju erašnjeg dana Split je ponovno bio napadnut iz zraka. U jednom napadaju sudjelovalo je 36 bombardera od kojih je teško stradao Luac, te same stanbene etvrti u Radunici, Rokovoj, Lueti evoj i Kuzmani-evoj ulici te Starom Pazaru. Od toga napadaja ustanovljeno do sada dva-deset mrtvih, dok se dalji odkopavaju. Ju er tako er napadnut teško Su-urac.³ Prema još neprovjerenim viestima ima više stotina mrtvih. Pogo-ena je i crkva za vrieme Ve ernje kada je crkva bila puna svieta.

(M. P.)

NardeW broj 1492

BROJ 406

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 6. PROSIN-
CA 1943. GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA O STANJU U
SPLITU POSLIJE KAPITULACIJE ITALIJE¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNI TVO MORNARICE

Podhvatni odjel

O. br. 274/Taj na ruke

Zagreb, dne 6. prosinca 1943.

Predmet: Stanje u Splitu do 3. XI.²

1. - GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Izvjestajni odjel)
2. - GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Operativni odjel)

Obalno zapovjedni tvo Split sa Taj. br. 15/43 dostavilo je sliede e pod-atke o stanju u Splitu do zaklju no 3. XI. t. g.:

»8. rujna 1943. g. pro ulo se za kapitulaciju Italije.

9. rujna 1943. izišao je partizanski letak sa pozivom gra anstvu da pri-sustvuje na ve er manifestaciji skupa sa »bratskom talijanskom vojskom.« Istoga dana zapo eli su pregovori partizanske delegacije (koja je došla u Split sa talijanskim kamionima) sa zapovjedni tvom divizije Bergamo. U samom Splitu se me utim još ništa nije doga alo i sve je teklo normalno, osim što je tu i tamo zapo elo razoružavanje pojedinih talijanskih vojnika.

2 Edo

3 Vidi dok. br. 299 i 300.

4 Bruno

1 Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 3/5, k. 80.¹

2 Detaljnije o situaciji u Splitu nakon kapitulacije Italije vidi knj. 8.

Razoružanje ih je svatko tko god je htio, ljudi, žene pa i djeca. Tog dana su pobjegli sa raznim brodovima neki astnici, ve inom mornarice i viši astnici vojske. U samom po etku talijanska vojska biva potpuno napuštena od ve ine svojih astnika.

10. rujna zapo ele su organizirane manifestacije. Na oko izgledalo je veliko oduševljenje. Sve se je prijavljivalo u vojsku i u službu partizana: neki iz uvjerenja, drugi ra unaju i na skori svršetak, a neki iz straha i neizvjesnosti. Zapravo niko nije bio prisiljen, ali su žene obue u uniformi i naoružane rije ima napadale mladi e i spo itavali im na ulici da još nisu stupili u narodnu vojsku! Naro ito su na ovakav na in bili napadani bivši aktivni astnici. Preuzeta je potpuna vlast sa strane partizana. Zatvoreno je prili an broj ljudi, ve ina pušteni nakon nekoliko dana, navodno oko 30 raznih osoba strieljano i oko 100 kvesturina i karabinjera. Ovaj broj se može uop e teško utvrditi. Svi su listom obukli u talijanske uniforme sa crvenom zvijezdom na kapi. Na Marjanu se vijala hrvatska zastava sa srpom i eki em. Uop e cijela stvar je u samom po etku imala sjedne strane komunisti ki karakter, a s druge strane krajni nacionalno-hrvatski. Kasnije ulaskom u oslobodila ki odbor svih politi kih grupacija Splita i crvenilo kao i hrvatstvo je malo izbljedio.

11. rujna zapo eto je bombardiranje Splita sa strane Njemaca. Ovo je prouzrokovalo vrlo jaki moralni i inak na ina e mirno stanovni tvo: nastalo je bježanje na sve strane, stalno bježanje sa jednog dijela grada na drugi, na otoke ko je mogao, neki još dalje, a neki k partizanskoj vojsci. Tako da je sada u Splitu ostalo razmjerno manje stanovni tva. Štab partizanski nalazio se je najprije u Splitu u gimnaziji, kasnije u trg. akademiji, a kona - no se je premjestio u Dubravu izvan grada. Prema svemu vidilo se odmah u samom po etku da sam grad Split ne misle braniti niti držati. Vojska se je nalazila daleko vani na položaju, a i zorno mjesto novopriljenih boraca bilo je izvan grada (Žrnovica, Kaštela itd.). U gradu se je nalazio dakle samo štab i posada za održavanje reda u mjestu. Prilikom bombardiranja otvorila je izpo etka vatru na zrakoplove samo jedna strojnica sa talijanskom posadom, ali kasnije nijedan metak nije ispaljen na zrakoplove, koji su bombardirali. Bilo je strogo zabranjeno pucati iz samog grada na zrakoplove iako je bilo dosta p.z. oružja u Splitu.

12. rujna uslijedila je formalna predaja oružja iako je to ve ranije bilo postepeno izvršeno. Prilaže se priepis sklopljenog ugovora.

13. do 26. rujna produženo je bombardiranjem raznih dijelova grada, tako da su stanovnici izgubili glavu, te bježali sa jednog dijela na drugi. Pošto su oni svaki dan drugo mjesto bombardirali, nije se znalo gdje se skloniti. Za odlazak iz Splita trebala je partizanska propustnica, koja se bez daljnje davalala ženskim osobama, ali vrlo teško muškarcima. Talijani su bježali sa svim mogu im sredstvima. Svaki amac, koji je imao iole izpravan motor bio je odveden prenatrpan putnicima. Nezna se dokle su svi ovi amci stigli, ali najviše ih je po otocima, a vjerovatno manji broj je stigao i u Italiju. (i in Šain sadašnji ministar u Jug. vladi). Za ovo vrijeme potopljeni su od zrakoplova svi brodovi, koji su se nalazili u luci i koji nisu bili odvu eni od Talijana i od partizana. Bombardovano je carinsko skladište i skoro posve uništeno. Ku a Katalini uništena, a do nje ona ve a ku a, gdje se je nalazila Commando Marina ošte ena, zatim neke ku e na Bavicama, kod ob ine itd. Osim toga ošte ena je od požara bivša zgrada banovine; zapalili su je kvesturini. Zgrada redarstvenog ravnateljstva i op in-

ske zgrade tako er potpuno izgorjele; nije poznato tko je zapalio ili Talijani ili sami partizani. Misli se da su redarstveno ravnateljstvo zapalili partizani, a op inu Talijani. Radionicu biv. direkcije oštetile su donekle bombe kao i podmetnuti eksploziv. Brodogradilište je uništeno nešto od bomba, a ina e uglavnom od sistematskog uništenja sa strane partizana. Uglavnom uništene su sve vojne ili državne radionice i skladišta, te sav vojni materijal ukoliko nije odvu en što u goru, a što na otoke i to vrlo sistematski i stru - no. Ono što nije bilo u ovom razdoblju uništeno, uništeno je plja kanjem sa strane Njema ke vojske, zatim raznih osoba oružanih snaga nestru njaka, koji su opet sve stru no pokvarili raznose i razne dijelove.

24. na 25. rujna uslijedila je evakuacija grada sa strane partizanske posade. Odmah nakon toga stanovni tvo osjetivši da u gradu ne postoji nikakova vlast, zapo elo je plja kati najviše stanove. To je vjerovatno objavljeno partizanima, te su 25. rujna ponovno poslali jedan manji odred, koji je ponovno zaveo red.

26. na 27. rujna uslijedila je kona na evakuacija partizana.

27. rujna prije podne ušle su Njema ke trupe u grad.

Zauzimanje Splita od partizana i razoružavanje talijanske vojske istodobno su zauzeti i svi otoci od Mljeta do Šibenika (što je sa Šibenskim otocima nije nam poznato). Osim ve postoje eg tamo ratnog tvoriva, odneseno je dosta toga iz Splita, tako da su danas otoci naoružani baca ima mina, topovima preko 100 mm i strojnicama raznog kalibra. Me u otocima i sa Trogirom održavaju redovitu vezu i saobra aj. Isto tako se vrši ribarenje.

I.

1. Nakon dolazka Njema ke vojske narod izmu en od bombardovanja i neizvjesnosti, jako zaplašen što e se nakon toga dogoditi, pomalo se primiruje. Prema vlastima hrvatskim i njema kim lojalan. Prema Njemcima posebno veliki strah i neraspoloženje.

2. Do sada vrši akciju u neposrednoj okolici Njema ka SS vojska. Izgleda da su stigli do Kaštel-Starog s jedne strane i do Omiša s druge strane. Put Omiš-Split još nije otvoren prometu. Put Split-Sinj osiguran i promet sa autobusom. Navodno pruga želj. Šibenik-Knin sigurna i vrši se svakodnevno saobra aj izme u ova dva mjesta. Iznad Omiša nalaze se partizani, koji gaaju Omiš topovima i minobaca ima, te dolaze e brodove u luku. Ista situacija je iznad Makarske. O bitnicama na Bra u je posebno pisano.

3. Nikakova akcija u samom gradu nije zapažena sa strane komunista.

4. Nije ništa opaženo, osim etnika, koji pojedinci dolaze vjerovatno iz Knina, te pri aju kako e oni preuzeti vlast u Splitu i t. si. U Šibeniku se navodno nalazi oko 300 etnika, koji vrše službu.

5. Oko 1200 sati 19. letio je jedan engleski zrakoplov iznad Splita i bacao letke (prilažu se dva letka). 21. listopada letilo je iznad Splita 12 lova - kih zrakoplova, koji su kružili oko grada i spuštali se vrlo nisko. Tom prilikom su strojnicama ga ali potonuli brod uz gat, te jedan brod na brodogradilištu, koji se je nalazio na popravku ve dulje vremena. Na njemu je izbio požar, koji je pogašen. Odletili su prema jugu.

6. Prehranbene prilike naroda vrlo loše, radi nemogu nosti dotura hrane. Kruha pu anstvo ne dobiva ve nekoliko dana, a ni vojska se ne na-

lazi u boljim prilikama. Zalihe su odmjerene i svega za par dana. Saobraćaj je veoma ograničen. Split-Sinj samovozima više-manje normalan. Sinj-Knin također. Promet po moru zbog bitnica i pomanjkanja plovniha objekata ograničen samo noću i to između Splita, Omiša, Makarske i Metkova.

7. Odnosi mornarice sa građanskim vlastima su vrlo dobre, te se nastoji u svakom pogledu i svakoj potrebi izići i susret. Ustaških organizacija ovdje još nema.

8. Odnosi sa Njemačkom vojskom su dobri, ali je rad s njima dosta težak, s obzirom na još nesrećeno stanje.

II.

1. Duh i disciplina je osrednja, obzirom te teške prilike u kojima se nalazimo. Razpoloženje dobro.

2. Nereda i izgredata veće značaja nije bilo. 14. listopada Vukšić Stjepan mornar str. grane pokušao je silom oduzeti jednu biciklu prijeteći se oružjem, a pod izlikom službene rekvizicije, (vidi naš Br. 197/43).

3. Za sada nije zapaženo.

4. 22. rujna vjerovatno su se odmetnuli vodnik d. a. grane Biljan Grgo, vodnik str. grane Šipošić Stjepan, Brkić Milan i razvodnik Čak Vidović Mate.

5. Ponašanje častnika, do častnika i mornara van vojarne bilo je korektno.

III.

IV

Za sada je prikupljanje podataka veoma otežano jer ne raspolažemo sa našim organima vlasti na području, a ni prometne veze ne omogućavaju i izvještavanje.«

S molbom na znanje.

Za Poglavnika i za Dom spremni!

Zapovjednik
čoadmiral
Angeli v. r.

S 2 priloga

(M. P.)

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 7. PROSINCA 1943. GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA O DOGA AJIMA U SPLITU¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNI TVO MORNARICE

Podhvatni odjel
O. br. 275/Taj na ruke
Zagreb, dne 7. prosinca 1943.

Predmet: Izvješ e o doga ajima
u Splitu za vrieme do
18. studenog.

1. - GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Izvještajni odjel)
2. - GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Operativni odjel)

Od Obalnog zapovjedni tva Split primljen je sliede i izvještaj o prilikama na tom podru ju do zaklju no 18. XI. t. g.:

»**Situacija:** Iz estih zra nih napada, koje neprijatelj vrši na splitskom podru ju, možemo zaklju iti da mu je namjera prekinuti svaki promet. Ovo je donekle dokazano s time, daje talijanski parobrod »Marco«, koji je bio usidren u Poljudu, tako dugo napadan dok nije podpuno uništen, da je bombama posipao malo pristanište u Poljudu, koje je moglo služiti za ukrcaj tvoriva na brodove usidrene u toj uvali, da mu je uspjelo uništiti oba hidroplana, koji su služili Njemcima za prijevoz hrane iz Trsta i najzad što svako jutro u ranim jutarnim satima vrše izvi anja nad lukom i da tom prilikom u kasnijim naletima posipaju bombama objekte koji bi iole mogli služiti prometu. Ova injenica jako zabrinjuje, jer e biti stvarno nemogu a da se ve im brodovima iz bilo kojeg kraja dopremi hrana u Split, pa se prema tome može stvoriti zaklju ak, da se položaj ovdje sve više pogoršava, jer ako nema hrane i kada budu jednom utrošene zalihe, koje si je pu anstvo stvorilo i nabavilo još za vrieme talijanske uprave, morat e se ra unati sa raznim mogu im poteško ama. K tome se još pri a da je obskrba pu anstva na otocima i u drugim krajevima zauzetim od partizana mnogo bolja i da se na primjer u Trogiru obiluje s hranom.

Motorni jedenjaci u koliko su se nalazili u Splitu, nisu do sada napadani iz zraka. Iz toga se daje zaklju iti da neprijatelj možda tolerira tu plovitbu predpostavljaju i da ona služi gra anstvu. No, budu i da ovi brodovi sada, poslije potonu a »Raba«,² prvenstveno služe za obskrbu i prijevoze za njema ku vojsku, možemo o ekivati da e i oni u budu e biti cilj zra nih napada. Ne treba posebno napomenuti da se u Splitu nalazi veliki broj partizanskih istomišljenika, koji posmatraju sve što se ovdje doga a i putem tekli a obavještavaju otoke, koji su navodno u vezi s Englezima. Zna ajno

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 4/5, k. 80.

² Vidi dok. br. 381, napomenu 3.

je da se prilikom zadnje vožnje »Marjana« nije na njega pucalo iz topova obalnih bitnica, ve je bio samo pra en i napadnut od nekog brzog motor-nog amca, vjerojatno bivši jug. finansijski brod. Ova injenica govori u pri-log gornjoj pretpostavci da e možda partizani tolerirati promet ili da su ih akcije na Pelješcu primorale da bitnice premjeste na za njih važnija mjes-ta. U Splitu kolaju najrazli itije viesti o predvi enoj djelatnosti neprijatelja, kao na primjer da se neprijatelj izkrcao ve u Šibeniku, da su stigla oba-vještenja u pogledu predvi enih napada neprijateljskog zrakoplovstva, iz-krcavanja i t. d. Tko te viesti ubacuje nije poznato, jer prorokovanje doga-aja postalo je novi izvor zarade, ali vjerojatno one su komunisti kog iz-vora.

Od strane njema kih vlasti bilo mi je re eno, da ra unaju s možebit-nim izkrcavanjem neprijatelja na Mljetu.

Ina e vlada u gradu podpuni red i mir. Narod je zabrinut zbog prehra-ne i druge obskrbe, budu i da je zima pred vratima, a izgledi za dotur ni-kakvi. Osim toga je narod u stalnom strahu zbog zra nih napada, jer pro-sje no se dnevno daje 3 puta znak za uzbunu. Ovaj strah poreme uje red-ovno poslovanje, ljudi ostaju u svojim ku ama, a u koliko dolaze na rad, oni pobjegnu poslije prve uzbune, a oni koji ostaju u glavnom izvi aju, jer obi no se znak za uzbunu daje prekasno, pa se dolazak zrakoplova vidi po bježanju malobrojnog svieta, koji se kre e na ulici. Naše inovni tvo ob e nije dolazilo na rad, jer se našu zgradu smatra osobito izloženom, no sada su se smjestili u »Dioklecianovom podrumu.«

Sli no stanje je i kod drugih ureda, a osobito u radionicama i brodog-radilištu. Njihov kapacitet rada je prema tome neznan.

Suradnja s Njemcima: SS formacija³ koja je do sada sa injavala po-sadu Splita i okoline, odlazi, a zamjenjuje ju jedna pukovnija vojske.⁴ Ovo nije od osobitog zna aja, ali svakako predstavlja ta promjena osoblja, s ko-jim smo se do sada dobro upoznali i sura ivali, mali prekid kontinuiteta rada, jer je u SS formaciji bilo mnogo astnika i mom adi koji su govorili našim jezikom, što je naravno olakšalo rad, a osim toga omogu ilo izvjes-tan kontakt s gra anstvom, kod kojeg su ostavili dobar utisak. Novog zapovjednika upoznao sam prilikom posjete koju je Dr. Nardelli u inio do-sadašnjem njema kom zapovjedniku u mojoj pratnji. Novog Standorkom-mandanta upoznao sam jednom službenom prilikom. Od novo pridošlih zapovjednika nije me nitko službeno posjetio osim Glavar stožera »Seko«⁵ i Hafenkmandant.⁶ Stožer »SeKo«⁷ koji je bio privremeno smješten u Kli-su, djelomi no se vratio u Split. Njihovi mornari ostali su u glavnom još u Klisu, gdje vrše pješa ka vježbanja. Sa Sekommandantom (von Lammer-zahn) držim stalan kontakt i u glavnom dajem sve podatke koje se od nas traže, ali do jedne uže suradnje zapravo nije došlo. Seko radi preko svojih podre enih od kojih je »HaKo«⁸ nadležan za poslove pomorske prirode koji se vrše u luci. »HaKo« je jedan stariji kapetan korvete (von Melenthin) koji je sigurno bio ve mnogo godina van službe. On ne raspolaže nikakvim srdstvima pa se radi provedbe svih naloga koje on dobiva od »SeKo« uglavnom obra a na nas, a mi mu do skrajnosti izlazimo u susret. Da li je

3 Rije je o dijelovima SS divizije »Prinz Eugen«.

4 Odnosi se na 892. puk 264. pješadijske divizije.

5 i 7 Pomorska komanda Dalmacije.

6 Lu ki kapetan

8 Lu ka kapetanija

»SeKo« uvjeren da se svi ti poslovi obavljaju od »HaKo« ili da on želi suradnju s nama preko »HaKo«, nije mi poznato. U stožeru nalazi se bivši A. U. kapetan korvete Falckhausen, koji je izgleda izvjestitelj za operativne poslove. On je vrlo susretljiv pa s njime i najviše surađujem, ako mi što treba. Opažam da se u stožeru »SeKo« vrlo mnogo radi, ima vrlo mnogo papira, ali detaljnije nije mi poznato. Oni u stvari razpoložuju s dva motorna člana, koje smo im ovdje predali i sada preuzimaju organizaciju prometa naravno s brodovima koji su do sada bili kod SS formacije u Metkoviću i s brodovima koje su ustaše u Omišju popravili i upotrebljavali a mi ovdje uredili. Jedna organizacija tog prometa, koja bi obuhvatila sve što se na nje ga odnosi (kao na pr. opskrba, hrana, pogonsko gorivo, naplata prijevoza, određivanje tovara i t. d.) i kako sam ja ja zamišljao nije stvorena, već se u glavnom samo naređuje koji brodovi imaju ploviti i što se ima provesti.

Kad se je vidjelo da mi izrađujemo limeni oklop za jedinice koje su barem do sada pod našom upravom (»Jadro« i 2 ribarska člana iz Makarske) naređeno je to i za ostale brodove, koji su do sada bili samo zaštićeni vremenom.

Sam »Marjan« doplovio je iz Metkovića a neki pomorski nadporučnik (Sonderführer) koji izgleda ima dosta iskustva s transportima na moru i kojemu je izgleda stavljeno u zadatak da se brine za brodove i da organizira što bolju pratnju ovih. On je naravno također vršio kod nas traženje i topove, zastave, limove i drugo tvorivo za opremanje motorne mašine »Drava« i m/j »Marjan«, koji su nešto oštećeni i koji nisu do sada bili dovoljno zaštićeni. On je na vožnji iz Metkovića a za Split stekao izvjestna iskustva a samom Metkoviću u vidio je m/j »Labud«, koji vozi za ustaše i koji bi on želio preurediti i osposobiti ga za pratnju brodova. On namjerava s tim brodom ležati u Metkoviću i brodove pratiti kroz ugroženo područje.

Naš 15 m/m p. z. top, koji je bio smješten na m/j »Neptunu« prilikom dolaska našeg odreda iz Metkovića a u Split, smatrao je kao vrlo prikladnim za svoje potrebe, ali mu je ređeno da ga ne može dobiti jer nam treba za spram m/j »Jadra«.

Inače je teško saznati da li je već kod Njemaca organizirano zapovjedanje s drugim lukama, jer oni ne daju o tome podatke. Tako je na primjer prije 8 dana upućen u Šibenik kapetan korvete Blaž s nalogom da preko tamošnjeg člana kog »HaKo« dostavi izvješće o stanju, ali do danas nije ništa primljeno. Na upit da li mogu prosljediti brzojavke u Šibenik odgovoreno je da mogu, ali da također nemaju već dugo vijesti iz Šibenika. Kapetan korvete Blaž je s istim zrakoplovom s kojim je doletio u Šibenik i koji ga je izkrcao u Mandalini javio da je bivša »Mornarska« zaposjednuta od Njemaca.

U Zadru i Dubrovniku postoje njihova zapovjedništva luke. Da li su u vezi s ovim zapovjedništva nije mi poznato. U Metkoviću je stigao odred člana kih mornara za tamošnje zapovjedništvo luke, no zapovjednik, neki stari pribojni poručnik, razbolio se.

Kapetan bojnog broda von Lammerzahn predložio je akciju iznenada Drvenika, no do te akcije nije došlo zbog pomanjkanja sredstava.

Iz svih razgovora može se dobiti utisak da je »SeKo« prilično razoran a na našem u Splitu, da se nalazi zaista u teškome položaju, jer ne razpoložuje baš ni im, pa stoga se ne izključuje da bi se oni mogli čak i odavde preseliti u koje drugo mjesto. Izbor sjedišta »SeKo« bio je prepušten k. b. Lammerzahnu koji je izabrao Split radi sjedišta naših upravnih vlasti.

Da bi Njemci mogli u skoro vrijeme poduzeti kakvu akciju protiv partizana na otocima ne drži se mogu im, jer za to nemaju srdstava. Oni su pripremili velika skladišta za hranu i drugo tvorivo, koje bi se imalo dopremiti ovamo, ali za sada nema izgleda da bi što došlo. Danas se je govorilo da imaju do 3-4 »S-boote«. Ovo se je saznalo zato jer nas je njema ki zapovjednik luke pitao za mogu nost veza.

Promet: Kako je ve spomenuto rukovo enje s prometom preuzeto je od »SeKo«, naravno samo u upravnom smislu, jer sve ostale poslove koji su s time u vezi obavljamo nadalje mi. »SeKo« ide za tim da brodovi i vojna pratnja budu mješoviti što zna i sastavljeni od naših i njihovih mornara. Ovo ne držim baš zgodnim pa se nastoji da se barem na nekim brodovima zadrži samo naše osoblje.

Kako je u posljednje vrijeme ve stigla hrana za pu anstvo u Metkovi , gdje se tako er nalaze i razne pošiljke za garnizon Sinj, nastojao sam d se ili m/j »Marjan« ili »Neptun« ili koji drugi koji su upu eni u Metkovi , izkoriste za prijevoz te hrane. Me utim, u tome još nisam uspio jer k. b.b. Lammezahn mi je saob io da se prve vožnje imaju izvršiti za dotur hrane za njema ku vojsku i mornaricu, no da e poslije voditi ra una o našim potrebama.

Dr. Nardelli⁹ obavješten je o tome, pa je on po ovom i raznim drugim pitanjima tražio intervenciju kako iz Zagreba tako i od admirala Jak ina.

Brodogradilište: U brodogradilištu bi se prilike brzo sredile ali dok traju stalni napadi iz zaka svaki rad je vrlo ometan. Zaposleno je oko 150 radnika, koji uredno dolaze na posao, ali im se svira uzbuna, oni se razbježe. Osim toga oni se ne usude raditi na izloženim objektima, kao dokovima i t. d. u ijjoj blizni nema nikakvih skloništa. No ni rad bio bi barem sada prikladniji, ali nije mogu zbog raznih poteško a kao osvjetljenje, zabrana kretanja po no i t. s. Osim sre ivanja samog brodogradilišta radi se na popravku m/j »Jordan« i daje se radna snaga za radove na vodonoscu.

Razno:

1) Upravo se doznalo da su m/j »Neptun« i »Sv. Frano« stigli u Metkovi i da na njima ima 7 ranjenika. Ovo se slu ajno doznalo od njema kog »HaKo«.

Sa upu enom krugovalnom postajom nije još uzpostavljena veza.

2) U Sinju strjeljan je 25 naših gra ana kao odmazda za jednogranjenog njema kog vojnika. Ovaj doga aj izazvao je veliku uznemirenost kod gra anstva, koje je sebi svjestno da komunisti ki elementi namjerno žele stvoriti nered koji ima za posljedicu stradanje nevinog pu anstva. Ovo se smatra izvorom nezadovoljstva koje je svojedobno nastalo po Talijanima, jer takvim mjerama više nitko nije siguran svog života, budu i se nezna tko e biti strjeljan za odmazdu u sluaju da se i ovdje dogodi sli an slu aj.

3) 6. XI. 1943. pojavile su se velike »iluminacije« na svim vrhovima obližnjih bregova i otoka pra ene topovskom paljbom iz raznih pravaca s vjerojatno u slavu 26 godišnjice revolucije i pada Kijeva. Ova »Iluminacija« dobro je predo ila da je podru je na kojem se nalazimo i koje je osloboeno od partizana veoma maleno.

4) Ju er se tako er saznalo da je jedna SS kolona koja je otišla iz Splita, u blizini Klisa napadnuta sa sviju strana i tom prilikom pretrpiela znatne gubitke.

5) Za redovno poslovanje zapovjedništva bilo bi od priekone potrebe da nam se pošalje sva službena pomagala (teku i Vjestnici, naredbe itd.), kao i da se pošalje redovnim teklom ima pošta putem zrakoplova barem jedanput sedmično.

6) Prema izvješću ima ljudi koji dolaze iz Metkova a tamo je stanje tako er vrlo slabo. Na obali pred skladištima carinarnice nalaze se nekoliko stotina ljudi, koji žive ve tamo skoro 2 mjeseca čekaju i mogu nost odlazka svojim kućama. Ovdje se radi u glavnom o ljudima koji su se uputili u unutrašnjost da nabave skromnu zalihu živeža. Sad u nemogućnosti da se vrate svojim kućama i bez novih sredstava ovaj svijet je prisiljen da svoj život pod otvorenim nebom održava prodajom i ono što su kupili i htjeli spremiti za zimu. Higijenske prilike su očajne pa se pojavljuje bolest ušiju itd.

7) Glavar građanske uprave u Splitu propisao je nove nadnice za radnike. Ove nove nadnice znatno su veće od dosadašnjih kao i od onih koje se izplaćuju radnicima u unutrašnjosti. Da li je ova mjera zgodna neznam jer činjenica da narod raspolaže s razmjerno dosta novaca koji nema nikakve kupovne snage, mnogo doprinosi stalnom porastu cijena. Skupo a je nevjerojatna kao primjer može se navesti da se kod našeg dolazka platilo za šišanje i brijanje 10 Kn, dok sada to isto iznaša 80 Kn. Skupo a sve dalje raste jer tvoriva ima sve manje a potražnja sve veća. Ovo se naravno odnosi i na prehranu jer zalihe koje su se nalazile kod pojedinaca troše se i idu polagano svom kraju a da još uvijek nema u izgledu pridolazak novih zaliha.«

S molbom na znanje.

Za Poglavnika i za Dom spremni!

(M. P.)

Zapovjednik:
doadmiral
Angeli v. r.

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 10. PROSINCA 1943. MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA O SITUACIJI U ŠIBENIKU¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRAVTSKA
ZAPOVJEDNI TVO MORNARICE

Podhvatni odjel
P. br. 4935/taj.
Zagreb, dne 10. 12. 1943.

Predmet: Podatci iz Šibenika.

- 1) MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA (Izvjesh. odjel)
- 2) MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA (Oper, odjel)

Obalno zapovjedni tvo Split brzozavkom broj 315 od 9. 12. dostavlja sliede e podatke iz Šibenika:

»Danas primljeno izvješ e od kapetana korvete Blaža. On je od ministra Lorkovi a² imenovan gradona elnikom i kotarskim predstojnikom za Šibenik. Lu ko zapovjedni tvo predao je domobranskom pisaru Rakvinu. Ministar Lorkovi o tome ovdje nije ništa kazao stoga se nisam mogao protiviti. 2. i 3. 12. Šibenik ja e bombardiran. Na bivšoj bazi borbenih amaca ošte ene su sve zgrade i obala. Potopljeno nekoliko manjih objekata, tri tendera i nekoliko maona. Glavna zgrada bivše Mornarske Komande neupotrebljiva. Skladišta srušena. U gradu izgleda pogo ene ku e Mata i i Mlinica u Dragi. Mornari preseljeni u Lu ko poglavarstvo, a kuha im gostiona Maribor. Torpiljerka »T7« i minopolaga »Marjan« neošte eni pod stražom. Motorni leut sa našom posadom zaroljen od partizana za vrieme akcije. Dva do asnika, dva mornara i jedan njema ki mornar zarobljeni. Od toga stožerni narednik Luši vratio se iz robstva. Prilike teške. Brodovi sa hranom vraaju se jer nema mogu nosti izkrcavanja. 7. prosinca izplio brod koji je imao hrane za pu anstvo a koja nije izkrcana. U Šibenik stiglo 70 ustaša i 10 domobrana. etnici odlaze u dielovima.«

S molbom na znanje. U pitanju postavljenja br. bojnika Blaža za gradona elnika Šibenika upu en poseban dopis Ministru oruž. snaga.

Zapovjednik:
doadmiral
Angeli v. r.

''' ''
(M. p.)

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 56/15, k. 81.

² Mladen

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 10. PROSINCA 1943. GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA O BOMBARDIRANJU KAŠTEL SU URCA OD STRANE SAVEZNI KIH AVIONA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNI TVO MORNARICE

Podhvatni odjel
P. br. 4907/taj.
Zagreb, dne 10. 12. 1943.

Predmet: Podatci iz Kaštel
Su urca.

- 1) GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Izvješt. odjel)
- 2) GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Oper, odjel)
- 3) MINISTRU ZA OSLOBODNE KRAJEVE (Dr. Bulat)

Zapovjednik Obalnog zapovjedništva Split brzojavkom broj 297 od 7. 12. t. g. javlja:

»Pri pregledu Kaštel Su urac ustanovljeno da je oko 10 bomba palo na selo i uništilo crkvu te oko 20 kuća potpuno. Broj mrtvih oko 100.² Narod sam odkopava ruševine. U Splitu radovi oko odkopavanja ruševina i proširavanje putova te cesta dobro napreduju.

S molbom na znanje.

(M.P.)

Zapovjednik:
doadmiral
Angeli v. r.

¹ Original (tipkan na pisanim stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 15/53, k. 81.

² Vidi dok. br. 299 i 300.

IZVJEŠTAJ KOTARSKJE OBLASTI U MAKARSKOJ OD 14. PROSINCA 1943. O NAPADU PARTIZANSKIH AMACA NA MOTORNI JEDRENJAK »SV. JOSIP« KOD ŽIVOGOŠ A¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST MAKARSKA
Br. Taj. 891/43.

Makarska, dne 14. XII. 1943.

Predmet: Izvješ e o napadaju partizanskih
motornih amaca na jedrenjak
»Sv. Josip« podnosi.

- 1) MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
Ured Ministra Zagreb
- 2) OPUNOMO ENOM MINISTRU ZA OSLOBO ENJE KRAJEVE
- 3) GLAVARU GRA ANSKE UPRAVE
- 4) VELIKOJ ŽUPI CETINA
- 5) ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI Split

Izvješ uje se, daje oružni ka postaja u Makarskoj podnijela u gornjem predmetu sliede i izvještaj:

Dana 9. prosinca 1943. oko 19.30 sati motorni jedrenjak »Sv. Josip« krenuo je iz Plo a za Makarsku natovaren sa 2 vagona sjena za konje njema ke vojske u Makarskoj, kao i 1 /2 vagona raznih živežnih namirnica za ustašku mladež i privatnih gra anskih lica koju su hranu kupili za svoju potrebu u Metkovi u, te i državna pošta koja je iz Metkovi a za Makarsku otposlata.

Na pomenutom jedrenjaku putovalo je 43 osobe, od kojih 15 ustaša, 4 njema ka vojnika, 3 poštara koji su pratili državnu poštu, 1 rizni ki stražar, 1 ob . redar i 6 lanova posade.

Oko 23.15 sati, kada je pomenuti jedrenjak stigao izme u Zivogoš a i Drašnica, 3 partizanska patrolna brza amca, koja su se nalazila prikrivena u uvali »Velika Duba« došli su u pravcu jedrenjaka, te odmah su sa istih otvorili vatru iz strojnica, baca a mina i topova, našto je sa jedrenjaka bano od strane ustaša, koji su pratili brod više bjelih raketa misle i, da su amci Njema ki. Kada su vidjeli, da nisu nego partizanski odmah su otvorili na iste strojopuš ani i puš anu vatru, koja je trajala oko 3/4 sata. Nakon toga su se iskrkali, pošto se je jedrenjak nasukao na obalu. Za vrieme ove borbe poginula su oba kapetana jedrenjaka, 1 njema ki vojnik a 1 ranjen, jedan zastavnik g. Mate Kordi , 2 ustaša i mornar Bero Lonin tako er ra-

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 20/5, k. 218.

njeni. Od 34 osobe, koji su se nalazili na jedrenjaku nije se spasilo 12, od kojih jedan rizni ki nadstražar, 1 služitelj pošte i 10 građana, koji su ostali na jedrenjaku u stivi a neki i ranjeni.

Partizanski motori su brod uzeli i odveli u pravcu Suurja.²

Dne 8. okt. mjeseca prema primljenim podacima momad naše mornarice »Jadro« otputovao je iz Ploču u pravcu Makarske. Na brodu se je nalazila posada od oko 20 mornara na čelu sa jednim mornarskim časnikom. Porod ovih na brod se je ukrcao oko 25 oružnika i 1 oruž. dopukovnik i oko 15 vagona hrane za građanstvo grada Splita. Brod je bio naoružan sa 1 topom manjeg kalibra, 2 protuzrakoplovne strojnice. Navedene no i ovaj brod sa hranom je pao u ruke partizana u kanalu kod Suurja.³

No u 10-11. okt. mjeseca 1 partizanski brzi čamac krstarilo je kanalom izme u Baške Vode i Brača i pucao je iz strojnice na kopno bez ikakvog uinka.

Za Dom spremni!

(M.P.)

Kotarski predstojnik: v. d.
(odjese ni savjetnik)
Ljubi v. r.

BROJ 411

**IZVJEŠTAJ ORUŽNI KE POSTAJE SLANO OD 15. PROSINCA 1943.
O NAPADU PARTIZANA S OTOKA MLJETA NA ORUŽNI KU IS-
POSTAVU NA OTOKU ŠIPANU¹**

ORUŽNI KA POSTAJA

Slano

Broj 1263

U Slanome, dne 15. pro-
sinca 1943.

Predmet: Razoružanje oružnika
ispostave Šipan i njihovo
padanje u sužanjstvo.

1. - ZAPOVJEDNI TVU 6. PJEŠA KE DIVIZIJE	Dubrovnik
2. - ZAPOVJEDNI TVU 6. ORUŽNI KE PUKOVNIJE	Mostar
3. - ORUŽNI KOM KRILNOM ZAPOVJEDNI TVU	Dubrovnik
4. - KOTARSKOJ OBLASTI	Dubrovni
5. - ZAPOVJEDNI TVU ORUŽNI KOG VODA	Dubrovnik

Savezno brzojavnom izvješ u (vodu Dubrovnik) pod br. gornji od 14. okt. mjeseca javljam, da je grupa oko 120 partizana naoružana puškama, strojopuškama, bombama i stropicama no u na 13. prosinca 1943. oko

² i ³ Vidi dok. br. 119, 157 i 422.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 35/17-1, k. 104.

0020 sata, dovezla se sa motornim amcima sa otoka Mljeta i iskrkali se na otok Šipan,² zatim kroz šumu obkolili mjesto Šipan Luku i tu se uglavnom razdijelili na tri grupe te dvije grupe napale na njema ku postrojbu (oko 30 vojnika sa 1 asnikom koja je bila razmještena u dvije ku e u Šipan luci), po jedna grupa na svaku ku u, dok je glavnina napala stalnu obhodnju Šipan u kojoj se zatekao 5 oružnika.

Borba je zapo ela istog dana u 0230 sati koja je trajala oko 230 sati do 5 sati u jutro. Prije po etka borbe partizani su u tri maha pozivali oružnike na predaju, ali su ovi odgorovili puš anom vatrom kroz prozore vojarnje, te su tada partizani sa svih strana otvorili strojopuš anu vatru na vojarnju i bacali bombe na krov vojarnje i kroz prozore u samu vojarnju tako, da zgrada sada u ob e nije za stanovanje. Dok su se oružnici branili u vojarnji i nadali se da e im Niemci prite i u pomo , dotje su dvije grupe partizana napadale dvije ku e u kojoj su stanovali Niemci i to izgleda samo toliko koliko je potrebno da ih se sprije i pomo i oružnicima.

Pod ovakvim okolnostima oružnici niesu dalje mogli izdržati odpor a vjerovatno su istrošili i streljivo te su od partizana savladani i zarobljeni, nakon ega su ukrcani na motorni amac i odvedeni na otok Mljet.

Pod prozorom vojarnje na jednom mjestu na eno je krvi i vate, što je znak daje neki od partizana ranjen od oružnika, a tako isto u sobi oružnika pored prozora na podu na ena je omanja lokva krvi i na zidu otisak krvave ruke, što zna i da je neki oružnik u borbi ranjen.

Od njema ke vojske ranjena su dva vojnika i prenieta u bolnicu u Dubrovnik.

Njema ka komanda u Šipanu odnosno jedan do asnik koji se zatekao u Šipanu 14. o. m. izjavio je podpisatom, da su se oružnici hrabro borili, ali da je na njih bio glavni napad i ja ina partizana te da niesu mogli odoliti napadu i da su morali padnuti u sužanjstvo. - Ovo se zaklju uje i po samome mjestu borbe jer vojarna je sva izrešetana bombama i strojopuš anom vatrom, tako da se u njoj nije moglo dalje ostati i davati odpor.

Ovom prilikom pali su u sužanjstvo oružnik naslovni narednik Vicko Palun i , pomo . Oruž. Vlaho Jemin, Frano Pašeta, Antun Kraljevi i pri . domobran Andrija anovi .

Pomo , oružnik Jozo Vicelja pod nepoznatim okolnostima zatekao se izvan vojarnje i nije pao u sužanjstvo, ve je na 14. o. mj. oko 14.30 sati preko Su u a prevezeo se barkom i otišao put sela Brse ina odaklen e navodno do i na ovu postaju, ali do danas još nije došao. Ovaj oružnik spasio je nešto stvari iz vojarnje i odnio u neku ku u u Šipanu, a klju vojarnje predao u ob inu gdje se i sada nalazi.

Popis upropaštenih stvari i predmeta dostavi u naknadno.

Sada na Šipanu nema ni jedan oružnik, ve samo postrojba njema ke vojske oko 30 ljudi, pa sam mienja da tamo nebi trebalo uspostavljati stalnu obhodnju dok se ne o isti otok Mljet od pobunjenika.

S molbom na mjerodavnost.

Za Poglavnika i za Dom spremni!

Zapovjednik, narednik:
Vidoje Bulum

**OP A BOJNA RELACIJA ŠESTE PJEŠA KE DIVIZIJE OD 17. PRO-
SINCA 1943. O RASPOREDU SNAGA I DOGA AJIMA NA PODRU -
JU DUBROVNIKA I ODSJEKA POSUŠJE-IMOTSKI-LJUBUŠKI U
TOKU MJESECA STUDENOG¹**

ZAPOVJEDNI TVO
6. PJEŠA KE DIVIZIJE
Op. Broj 262/taj.
U Mostaru, dne 17/XII 1943.

Predmet: Ob a bojna relacija za
mjesec studeni 1943. god.

ZAPOVJEDNI TVU III. ZBORNOG PODRU JA (Gist)

S A S T A V A K .

Sarajevo

Raspored podre enih djelova zapovjedni tva III. sektora tj. Zapovjed-
ni tva 6. pješa ke divizije, uklju ivši i ete pukovnika Franje Šimi a, bio je
po etkom mjeseca studenoga sliede i:

1. - M O S T A R:

Zapovjednik posade: Zapovjednik popunidbenog zapovjedni tva Mos-
tar pukovnik Rudolf Ukmar.
Mostarska pomo na sat,
Mostarski pomo ni vod,
3. sat III. samovozne bojne (jedan dio) i
Obskrbni skup stožera 1. Domdo pukovnije sa pohodnom sati (služli
za prikupljanje prolaze ih).

2. - T R E B I N J E :

Zapovjednik posade: Zapovjednik 14. pješa ke pukovnije pukovnik
Jure ordaši .
14. pješa ka pukovnija i to:
Stožer pukovnije,
13. prate a sat,
14. protuoklopna sat,
15. stožerna sat,
I. bojna sa stožerom i 1., 2., 3. i 4. sati i 7. sat II. bojne.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH,
reg.br. 14/1, k. 57.

3. - H U T O V O:

Zapovjednik posade: Zamjenik zapovjednika II. bojne 14. p. p. nadporu
nik Baljkas Nikša.

II. bojna 14. p. p. i to:

Stožer bojne i

5. i 6. sat.

4. - D U B R O V N I K :

Zapovjednik posade: Zapovjednik 6. pješa ke divizije pukovnik Šarn-
bek Ivan.

Stožer 6. pješa ke divizije,

Ratni sud 6. pješa ke divizije,

Mostarska posadna sat,

3. sat III. samovozne bojne i

Mjestno zapovjedni tvo Dubrovnik.

5. - G A C K O:

Zapovjednik Domdo-bojne Gacko nadporu nik amil Krvavac.

Domdo-bojna Gacko sa 1., 2., 3., 4., 5., 6. i 7. sati.

6. - ODSJEK POSUŠJE-IMOTSKI-LJUB UŠKI:

Zapovjednik 1. Domdo pukovnije pukovnik Franjo Šimi .

Zapovjedni skup stožera 1. Domdo pukovnije,

I. bojna,

II. bojna,

III. bojna i

IV. bojna.

Tok važnijih događaja bio je u glavnom slijede i:

1. XI. 1943.

Dne 29. X. 1943. g. poduzela je milicija iz sela Rakitno (18 Km. s. i. od Imotskog) sa ustaškim postrojbama iz Pusušja napad u pravcu Triskavo-Velike Oluje-Male Oluje (7 s. i. Posušje). Partizani su dali odpor, te su se naše postrojbe vratile u polazna mjesta.²

Naši su imali 4 ranjena, a neprijatelj 25 mrtvih.

Istoga dana odbijena su tri uzastopna napada partizana na naše postave kod Imotskih Poljica (8 j. z. Imotski).

Gubitaka kod naših nije bilo, dok je na naša 1 ranjena partizanka.

1. XI. partizani su zauzeli s. Proložac (7 s. z. Imotski). Posada Proložca od 20 momaka povukla se u pravcu Imotskog.³

Istoga su dana partizani upali u zaseok Milaci (6 j. z. Imotski) odakle su odveli 1 domobrana i 2 ustaše, koji su se tamo nalazili na dopustu.

2 i 3 Vidi dok. br. 186, napomenu 13 i 14 i dok. br. 190.

5. XI. 1943.

Na Pelješcu plamte borbe izme u Niemaca i partizana.
Kod Vrgorca predao se našim postrojbama 1 partizan sa oružjem.

6. XI. 1943.

Oko 1200, 1500 i 1700 sati, neprijatelj je sa grupom od 12 do 14 zrakoplova bombardirao i mitraljirao Metković i Gabelu.

Materijalna je šteta neznatna, dok su poginula 3 njemačka vojnika i 10 građanskih osoba.

Oborena su strojnica 3 zrakoplova. U jednom je kao izviđača na en 1 Mongolac.

7. XI. 1943.

Neprijateljski su zrakoplovi bombardirali željezničku prugu Gabela-Metković.

Kod Gabele je pruga razorena i promet obustavljen.

Na posadu Vrgorca su partizani ispalili iz bacača 16 bombi, od kojih je ranjen 1 domobran.

Istoga je dana odbijen jedan napad partizana na Imotske Poljice (8 j. z. Imotski), bez naših gubitaka.

10. XI 1943.

II. bojna 14. p. p. po nalogu Niemaca preselila se je iz Hutova u Zavalu.

Neprijatelj je bombardirao Ston uz sliede naše gubitke: Poginulo 7 njemačkih vojnika, 1 naš oružnik i 9 građanskih osoba. Ranjene su 3 građanske osobe.

12. XI 1943.

Njemačka posada u Stolcu napustila je ovo mjesto, te se tamo nalazi samo naše oružni tvo.

U 1230 sati mitraljirali su neprijateljski zrakoplovi naše uzletišta u Mostaru, na koje su bacili 4 bombe. Zapaljen je 1 njemački zrakoplov. Neprijateljska je eskadrila brojila 12 zrakoplova. Njemačke su protuzrakoplovne bitnice otvorile vatru, ali bez učinka.

14. XI. 1943.

Neprijateljski su zrakoplovi izvršili napad na teretne vlakove kod s. Žitomisli i (14 j. Mostar) i na pruzi izme u Gabele i Sjekose. Vagoni i tvorivo (benzin i sjeno) zapaljeni su, te je šteta velika.

Promet je nakon kratkog vremena uspostavljen.

15. XI. 1943.

Njema ke se ete sa postrojbama naše 1. Domdo pukovnije nalaze u podhvalu od Imotskog u pravcu Zagvozda i od Vrgorca u pravcu Kozice gdje napadaju partizani, te su borbe u toku.⁴

Danas su 3 domobrana ranjena i 1 Niemac, a jedan je njema ki vojnik poginuo.

16. XI. 1943.

Uspješno je završeno iš enje Pelješca.

Domdo-bojna Gacko blokirana je u Kuli Fazlagi a od 18. listopada ov. g. U tom vremenu odbijena su etiri manja partizanska napada.

U nastavku podhvata od 15. ov. mj. njema ke i naše ete zauzele su Zagvozd.⁵ U podhvalu od Vrgorca stigle su do sela Rav e (6 z. Vrgorac).

Gubitci su bili: Naš 1 astnik i 4 do astnika ranjena.

18. XI. 1943.

Naše postrojbe sa crte Imotski-Vrgorac u nadiranju na zapad, sužavaju obru oko Biokovske grupe. Partizanska grupa od oko 2000 boraca došla sa pravca Livna do Studenca, gdje se vode ja e borbe.⁶

Stožer 1. Domdo-pukovnije seli iz Vitine u Imotski.

Njema ka kolona na obali sa ustašama iz Makarske zauzela Podgoru. Kolona od Zagvozda spojila se sa kolonom Vrgorac u Kozici, pa sada sjeverna okre e prema istoku, a južna prema zapadu radi iš enja. Naši od Slivna iste podru je prema zapadu.

Oko Studenca borbe se vode i vrši iš enje.⁷

Partizani su sa Biokova velikim djelom pobjegli na otoke.

Iznad Cavtata kružilo je 6 neprijateljskih zrakoplova, od kojih jedan leta tvr ava. Spustili su se vrlo nisko, ali nisu otvarali vatre, kao ni njema ka posada u Cavtatu.

19. XI. 1943.

iš enje Biokova i Biokovskog primorja se produžava. Njema ka je kolona u nadiranju od Baške Vode duž obale stigla u Makarsku.⁸

Djelo vi 1. Domdo pukovnije sa crte Osoje-Puteševica nalaze se u nadiranju na zapad u sužavanju obru a oko Biokovskih partizana. Njema ka bojna iz Vrgorca nalazi se u nadiranju u smjeru raskrsnice puteva Rodi (kod Kozice).⁹ Partizani žurno utvr uju postave u oblasti Župe. Izme u kopna i Hvara i Bra a partizani vrše pokrete brodovima, koje tuku naši topovi iz Makarske.

Partizanska skupina, navodno jaka 4000 ljudi s topni tvom, ovladala raskrsnicom puteva kod Studenca.¹⁰ Njema ko zapovjedni tvo u zajednici s našom 1. Domdo pukovnijom sprema protumjere.

4 do 15 Vidi operaciju »Landsturm«, dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

U 1500 sati napalo je strojnicama 6 neprijateljskih zrakoplova našu preselicu sa tvorivom kod Slanog.

Gubitaka nije bilo, niti je poinjena kakva šteta.

Ista je grupa napala nešto sjeveroisto nije jednu njema ku kolonu preselicu, koja je imala sliede e gubitke: 1 astnik ranjen, a 1 osobni i 1 te-retni samovoz uništeni.

Izme u 1500 i 1600 sati napala je ista grupa zrakoplova željezni ku po-staju Ravno i dva vlaka koji su stajali na postaji. Šteta je bila sliede a: Za-paljeno je 7 vagona benzina, 3 vagona streljiva i 20 vagona sa raznim tvo-rivom. Poginuli: 1 talijanski do astnik i 1 djetе, a ranjena 4 ustaše. Osim toga izgorio je i 1 naš samovoz.

Pala je Kula Fazlagi a. Gubitci su bili: 50 mrtvih i 150 ranjenih i nes-talih.

Ostatak Domdo-bojne Gacko s oružnicima iz Kule probili se do Neve-sinja, odakle u estvuj u akciji s Niemcima i etnicima za povrat Kule.

Konbinirane njema ke ete uz pripomo postrojbi V. ustaškog staja-eg sdruga izvršili su iš enje podru ja sjeverno od Imotskog do crte: Za-gorje (10 s. Imotski)-Zaveljin (14 s. z. Imotski)-Vinica (20 s. z. Imotski)-Ar-žano (5 z. Vinica)-Juki i (4. z. Aržano) na kojoj su naišli na odpor partizana ja ine preko 1500 boraca. Partizani su sa ove crte otjerani na sjever.¹

Naši gubitci: 12 ranjenih njema kih vojnika, a neprijateljski: 27 mrtvih i 4 zarobljena.

U 1600 sati neprijateljski su zrakoplovi napali njema ku kolonu u po-kretu od apljine prema Ljubuškom.

Gubici: 5 vojnika ranjena, 14 konja ubijeno i 3 ranjena.

20. XI. 1943.

Biokovo pro iš eno, osim južnog djela, koje je u toku.

Podhvat u okolici Studenaca još traje.¹²

Obala od D. Vrela (13 s. z. Makarska) do Podgore (8 j. i. Makarska) za-posjednuta je.¹³

21. XI. 1943.

iš enje Biokova se okon ava. O iš ena je oblast Studenaca.¹⁴

22. XI. 1943.

Postrojbe 1. Domdo pukovnije zaposjedaju crtu Studenci-Lovre .¹⁵

23. XI. 1943.

Njema ke su ete uz pripomo djelova naše 14. p. p. i etnika - subo-raca zauzele polazne položaje za nadiranje u isto nu Hercegovinu. Na des-nom su krilu njema ke ete u 1630 sati dostigle Planu, odakle vrše nasilno razvi anje preko Avtovca u smjeru Gacka. Uhva ena je veza sa djelovima, koji nadiru od Stolca i Nevesinja prema istoku.

24. XI. 1943.

Partizani su jakim snagama zatvorili pravce Plana-Avtovac na crti Gradina (k. 983)-V. Vrljef (k. 855)-Rogovi-Selišta-Preraca-Golobri (sve sjeverno od Plane).

26. XI. 1943.

U nastavku podhvata III. bojna 359. grenadir-pukovnije sa etnicima - suborcima poduzela je napad iz Plane prema Selištu.

Partizani su odbili napad i naše se ete povukle na polazne položaje. Gubitci: 1 njema ki vojnik mrtav i 7 ranjenih.

27. XI. 1943.

Ja e partizanske snage sa velikim brojem stoke prikupljene su na prostoru: Vinica-Aržano-Tiljarica (5 s. Aržano)-Kamensko (3 s. za Aržano)-Prisika (2 s. Aržano). Me u ovima mnogo pravoslavnih iz Like i Bosne, poglavito iz Janje kod Jajca.

U cilju uspostavljanja spoja s postrojbama sjeverno od Plane, upu ena je po padu mraka jedna naša polubojna 14. p. p. i jedna njema ka polusat u Bile e, odakle imaju pro istiti put do Plane i uhvatiti spoje s postrojbama sjeverno od ove.

28. XI. 1943.

24. neprijateljskih zrakoplova bombardiralo je Gruž- Lapad i okolinu.

Šteta prilikom bombardiranja bila je sliede a: Do temelja je srušeno 5 ku a, 8 ku a i 1 crkva sklone su padu, ja e je ošte eno 25 ku a a bezbroj lakše ošte eno. Potopljen je brod »Cavtat« i 2 jedranjaka, a 3 su teže ošte ena. Cesta izme u Dubrovnika I i II u predjelu luke na 6 mjesta punim pogotcima jako ošte ena tako, da je promet obustavljen. Uništen je vodovod, gradska elektri na instalacija i brzoglasni spojevi u predjelu Dubrovnik II.

Gubitci: poginuo je 1 domobran, 16 njema kih vojnika i 45 gra anskih osoba. Ranjena su 3 domobrana i 42 gra anske osobe.

Gore pomenuti napad trajao je 1 minutu za koje je vrieme izba eno oko 70 bombi težine oko 250 kg.

U 1215 sati 6 neprijateljskih zrakoplova mitraljiralo je njema ku kolonu kod Zatona. Ranjeno je 6 njema kih vojnika.

U 1230 sati je grupa mitraljirala željezni ku postaju Hum, teretni vlak na toj postaji i nastanbu stožera I. bojne 14. p.p. Ranjena su 3 domobana, 3 željezni ara i 1 žena. Zapaljen je 1 vagon.

29. XI. 1943.

U 16,00 sati 6 je neprijateljskih zrakoplova bombardiralo i mitraljiralo željezni ku postaju Dubrovnik II i Lapad. Bombe su pale u more i nisu po-

inili nikakve štete. Iz strojnice je pogođen 1 neprijateljski zrakoplov, koji je pao u more.

30. XI. 1943.

Postrojbe 6. ustaškog sdruga zajedno sa njemačkim postrojbama osiguravaju obalni pojas i cestu uz obalu od rta Krilo (8. z. Omiš) do s. Rogoznice (8 j. i. Omiš).

Za Poglavnika i za Dom spremni!

Zastupa Zapovjednika
pukovnik
Zuech v. r.

BROJ 413

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 18. PROSINCA 1943. MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA O SITUACIJI U SPLITU, SINJU I ŠIBENIKU¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNI TVO MORNARICE
Operativni odjel
O. br. 5074/taj.
U Zagrebu, dne 18. 12. 1943.

Predmet: Izvještajni podatci
iz Splita.

- 1) MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA (Izvešt. odjel)
- 2) GLAVNOSTOŽERNI URED (Operativni odjel).

Obalno zapovjedni tvo Split izvještem P. br. 190/Taj. od 24.11.1. g. dostavilo je slijedeće podatke:

Situacija (vojni ka)

Prije 10 dana vojni ka je situacija na ovom području bila još vrlo nepovoljna tako, da su se Njemci čak i bavili mislima napustiti Split.² Vojničke snage su bile nadasve skromne. Osim samog Splita i najuže okoline te puta do Sinja sve je bilo u rukama partizana. Ovo je osobito došlo do iz-

¹ Original (tipkan na pisem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 37/5, k. 80.

² Vidi dok. br. 389.

ražaja prigodom proslave 26-godišnjice revolucije kada su partizani na svim otocima, obližnjim gorama palili vatre i pucali topovima. Morski putevi su bili skoro podpuno prekinuti, vožnja do Metkovića a zbog postoje ih bitnica na otocima i kopnu skopana velikim opasnostima. Vožnja do Šibenika uobitnica e nije došla u obzir jer je prolaz kod Drvenika bio odviše riskantan. Njemačka vojska (SS)³ kao i dijelovi njihove mornarice u Splitu ostali su bez hrane, te se jedva avionima moglo dopremiti najpotrebnije. No i ovaj dovoz bio je uskoro prekinut jer je neprijateljskim zrakoplovima usprijelo uništiti jedan zrakoplov u splitskoj luci, a drugi na putu za Zadar. Iz napada na talijanski brod u uvali Poljud jasna je bila namjera neprijatelja da ne e dozvoliti bilo kakav promet na moru.

U toku posljednjih 10 dana situacija se bitno izmjenila. Dolazkom novih trupa uspjele su razne akcije išenja, te je područje sve do Trogira sada u rukama Njemaca⁴ a SS pukovnija krenula je prema jugu i nadirala je preko Makarske. Ova posljednja akcija doduše ne e bitna od trajnog uspjeha jer Nijemci nisu u mogućnosti ostaviti trupe u području jima pa valja računati da e se u ovim područjima ponovo pojaviti partizani. Ovo je tim vjerojatnije, što se mora računati u kretanju partizana sa otoka u Bosnu i obratno. Mornarica nije u stanju poduzeti ma kakve mjere za sprečavanje prelaza preko mora. Obalni put do Šibenika kao i cesta Knin-Sinj su također prohodni za veće osigurane kolone. Zauzevši Drvenika omogućuje tako i morski put do Šibenika.

Ovim uspjesima znatno se podigao moral kod Njemaca koji su, kako veće spomenuto, situaciju ocijenili kao nadasve ozbiljnom. U produženju akcije na Drveniku⁵ Nijemci su imali namjeru prebaciti se na Soltu. No do toga nije došlo zbog pomanjkanja sredstava.⁶ Jučer sam saznao daje u toku ove sedmice predviđeno zauzeće i ostalih otoka i to: Brač, Hvar, Šolta i Korčula.⁷ Odakle bi ova akcija trebala odpoeti nisam mogao saznati. Ovdje u Splitu nema za to sredstava ali izgleda da bi ona morala uslijediti sa sjevera.

Područje Zadar-Split drži divizija 144⁸ pod zapovjedništvom generala Nacke (bivši AU vođa). Od ove divizije nalazi se jedna pukovnija⁹ na području Splita sa zapovjednim mjestom u Klisu i ona drži cijelo ovo područje od Splita sjeverno do Trogira, te ima svoje posade na otocima i Drveniku. Druga pukovnija nalazi se na području Šibenika.¹⁰ Zapovjednik divizije ima svoje sjedište u Drnišu. Područje od Splita prema jugu spada pod SS diviziju¹¹ sa sjedištem u Mostaru. Pukovnija te divizije, koja je bila do sada u Splitu operira u pravcu Metkovića. Ona se prvobitno obokrbila morskim putem iz Metkovića, a no kako je to zbog pomanjkanja brodova naišlo na velike poteškoće, oni su si probili put do Mostara pa je sada i cesta Mostar-Imotski prohodna.

Od mornarice prispjeli su do sada samo stožeri i pojedini odredi mornara i to zračnim putem, odnosno u zadnje vrijeme kolonama iz Metkovića

3 Dijelovi SS divizije »Prinz Eugen«.

4 i 5 Vidi operaciju »Heifisch«, dok. br. 22, napomenu 4.

6 Vidi dok. br. 275, napomenu 6.

7 Vidi dok. br. 310 i 316.

8 Riječ je o 264. pješadijskoj diviziji.

9 892. grenadirski puk.

10 893. grenadirski puk.

11 SS divizije »Prinz Eugen«.

preko Mostara i Imotskog. Ovi odredi nose sobom samo osobnu opremu, sredstva za vezu ali nikakvo drugo naoružanje, pa traže sve što im treba iz ovdašnjeg skladišta ratnog pliena, koje je već me utim, podpuno prazno. Plovnih objekata nema ali ujem da se u sjevernom Jadranu nalaze manji brodovi prikladni za obalnu plovitbu. Seekommandant¹² stavio je sve plovne jedinice (s kojima smo do sada ra unali i razpolagali) pod svoju zapovjed. Tu se radi o motornom jedrenjaku »Marjan« koji je sada sa našim radnicima a prema traženju Njemaca oklopljen limovima. Pri vožnji u Šibenik, koju je »Marjan« izvršio prošle sedmice dopremljeno je nekoliko topova od kojih se sada mora jedan instalirati na »Marjanu«. Motorna maona »Drava« od firme Feri je tako er oklopljena i ona je spremna za vožnju. Osim toga doplovili su iz Šibenika dva ribarska kutera, koji su naoružani s jednim malim topom, ovdje oklopljeni i od kojih je jedan opremljen sa hrvatskom a drugi s njema kom posadom. U Splitu se osim toga nalazi naš motorni jedrenjak »Jadro«, koji još nije podpuno spreman, jer su se pojavili neki nedostaci na novo izra enoj kop i. Od ostalih plovnih jedinica koje bi došle u obzir za ve e prevoze nalazi se »Neptun« u Metkovi u sa ve im kvarom na motoru, »Sv. Franjo« tako er u Metkovi u toliko ošte- en prigodom jedne akcije na Pelješcu da više ne može ploviti, a »Labud« je zadržan od ustaša u Makarskoj. I ako se ovo posljednje protivi izdatim nalogima njema kog zapovjednika možda je ipak od koristi, jer taj brod vrši neku stalnu patrolnu službu. Ovo su u glavnom sve plovne jedinice koje se nalaze na ovom podru ju, a što je na sjeveru ne mogu saznati. Prije nekoliko dana uplovio je no u parobrod »Ugljan« s hranom za njema ku mornaricu. Ova hrana je bila odmah izkrkana, tako da se brod još iste no i vratio u Šibenik.

Situacija (politi ka)

Stanje u Splitu te obližnjoj okolini je veoma povoljno, narod je miran i polagano se osloba a straha i nepovjerenja u njema ke i hrvatske vlasti. Ovom mnogo doprinyaša dobar postupak i izpravno držanje koliko njema - ke vojske toliko i hrvatskih vlasti. Glavar gra anske uprave Dr. Nardelli¹³ osobito je dobro primljen i stekao je veliko povjerenje u samom narodu. Izbor upravitelja redarstva bio je tako er veoma sretan, on vrši svoju službu sa puno takta i razumievanja ovdašnjih prilika a njegovo osoblje ostavlja tako er najbolji utisak. Sa opravdanjem mogu tvrditi, da je mornarici tako er uspelo ste i izvjestne simpatije kod gra anstva. Kako sam ve u mojim ranijim izvješ ima javio narod je ekao strahom dolazak njema ke vojske i hrvatskih vlasti. Ovo je donekle razumljivo, jer ovdašnje je podru - je bilo podpuno odciepljeno od ostale Hrvatske i prepušteno samom sebi. U ove krajeve prodrle su samo najgore vesti i prilikama u Hrvatskoj, te je neprijateljska promi ba s punim uzpjehom radila na tome, da Hrvatsku predstavlja kao podpuno nesposobnu državu, osu enu na propast i u kojoj se vrši samo najgora nasilja i progranjanja sviju koji nisu ustaše. Sve ovo išlo je na štetu ugleda i ljubavi hrvatskog elementa prema svojoj domovini a u prilog najrazli itijih politiki h akcija sviju onih stranaka, koje su ve iz

12 Pomorski komandant Dalmacije

13 Bruno

prvog po etka bili protiv N. D. H. Takvo stanje je osobito izkoristila komunisti ka i partizanska promi ba, koja je podpomognuta nasiljem koje je vršeno od strane Talijana brzo pridobila većinu naroda.

Kod nižih slojeva naroda tuju se naravno sasvim obično na komunisti ka tumačenja koja služe partizanskom pokretu kao misao vodilica. Činjenica je da je veliki dio pučanstva bar idejno povezan s partizanima, što je razumljivo, ako držimo pred očima da je iz Splita prisilno, dobrovoljno ili iz straha odvedeno ili odbjeglo veliki broj muškaraca i djevojaka u šumu. Dobar nastup novih hrvatskih vlasti ugodno je iznenadio pučanstvo koje se je bojalo da će se ovdje vršiti teror i proganjanja. Strogo postupanje po zakonima i poštivanje svakog života bez obzira na raniju politiku i vjersku pripadnost u velikoj mjeri razoružalo neprijateljsku promi bu te stvorilo jedno vrlo povoljno stanje. Ljudi koji su izpo etka čak izbjegavali svaki susret s našim organima ili pripadnicima mornarice i vojske, danas se na njih obraćaju punim povjerenjem radi udovoljenja raznim molbama i t.d. Tako je zahvaljujući i svim ovim okolnostima stvoreno jedno vrlo povoljno stanje koje bi se još znatno poboljšalo ako bi već jednom pristizavala hrana. No uzprkos toga što se već više od mjesec dana ne izdaje čak ni kruha, do danas redarstvo nije zabilježilo ni jedan kriminalni prestup niti provalnu krađu ili sličinu. Naravno da bi se takvo stanje moglo brzo promijeniti, ako bi se pojavila promjena u držanju vlasti, posebno hapšenjem i t. d. Narod je donekle još malo nepovjerljiv prema ustašama i kako Ravatelj promi bu sam kaže u svojim dnevnim političkim pregledima (koje prima i ovo zapovjedništvo) bilo bi skroz pogrešno ako bi se već danas odpočelo organizacijom ustaškog pokreta, koji svakako ovdje nije popularan. U prvom redu naše nastojanje treba da ide za tim da se kod svih slojeva pučanstva što više razvija nacionalna svijest te ulije povjerenje u državu i njenu vlast. U obližnjim mjestima, sada oslobođenim, stanje još nije tako povoljno jer premda pučanstvo pokazuje zadovoljstvo što se riješilo partizanskog režima i da je sada pod zaštitom njemačke vojske i hrvatskih vlasti ipak se još pojavljuju razni prepadi. Ovi doduše nisu izvršeni od strane mještanstva već vjerojatno od pojedinih grupa partizana, kojima uzpjeva prodrijeti u pojedinih mjestima ili do cesta iz obližnjih brigova. Tako je na primjer od jedne grupe partizana pucano na jednog njemačkog častnika. Izvršen je prepad na malu posadu jednog mjesta u Kaštelima, kojom je prilikom ubijeno i ranjeno nekoliko njemačkih vojnika. U blizini Trogira uhvaćene su i odvedene neki njemački častnik¹⁴ i kod Marine poginulo je više vojnika od partizanskog prepada.¹⁵

U Sinju je raspoloženje naroda poslije izvršenog strijeljanja od 25 nevinih građana,¹⁶ vrlo slabo, te je ovaj slučaj ostavio vrlo mučan utisak. Kako je poznato ovo strijeljanje izvršeno je tik pred odlaskom SS trupa iz Sinja, koji su navodno i u drugim selima prilikom nastupanja k jugu strijeljali dosta ljudi, palili neka sela te iz nekih sela odveli muškarce kao taoce ili preduzeli druge mjere opreznosti.

U Šibeniku je prema doblivenim izvješćima stanje povoljno, tim više što se tamo razpolaze i dovoljnom količinom hrane. Nepovoljno utiče na naš narod prisutnost prilično velikog broja četnika kao i Talijana, koji se

14 Vidi dok. br. 100, 248, 251 i 264.

15 Vidi dok. br. 251 i 252.

16 Vidi dok. br. 85, napomenu 2 i dok. br. 390.

tamo nalaze pod njema kim zapovjedni tvom. Prigodom razgovora koji je vo en izme u Dr. Nardellija¹⁷ i Generala Nackea¹⁸ i kojem sam osobno prisustvovao, general je obe ao da bi smjesta maknuo etnike i Talijane ako bi dobio za njihovu zamjenu hrvatske trupe. U Šibeniku su se jednom pojavili razni nadpisi na ku ama, pa narodu zbog ovoga nije izdan kruh za dva dana. Nije poznato tko je ove nadpise napisao.

Imao sam prilike razgovarati s ljudima iz Drvenika koji su mi svi jednoglasno izjavili, daje stanje na njihovom otoku sada vrlo dobro, da su sretni što su se riješili partizana, te da se srame kao Hrvati za doga aje koji su se odigravali.

Prema ostalim prikupljenim podacima nalazi se na otoku Šolti veoma mali broj partizana, no oni ipak drže cijeli otok u svojim rukama, postavljaju straže kod ulaza u pojedine luke. U posljednje vrijeme opaža se povla enje partizana na otok Bra .

Na otocima Bra i Hvar broj partizana je dosta velik. No u zadnje vrijeme se navodno povla i operativna partizanska vojska sa ovih otoka na kopno u Bosnu, a iz Bosne se prebacuju na otok nepouzdan partizanski elementi. Ovo potonje nije se moglo to no provjeriti jer nemamo mogućnosti patroliranja u Bra kom kanalu kojom bi se prilikom uhvatili bar neki amci ili brodovi. Ustaše iz Makarske uhvatili su jedan jedrenjak na kojem su se nalazili 3 lana posade i 2 partizana s jednom partizankom, a kao teret nosila je oko 12 tona bijelog brašna u vre ama s nadpisom »Canada« te dosta veliki broj američkih suknenih vojnikih odora.

Zapovjednik partizanske mornarice bivši por. kor. Škorpik¹⁹ sa svim ostalim astnicima od kojih je ve i broj prisilno odveden iz Splita, nalazi se na Hvaru. Škorpik je zadnjih dana smjenjen sa položaja, navodno zbog podvale biv. int. satnika Bradi i a, koji je sada preuzeo zapovjedni tvo. Bivši por. boj. broda Kvac na primjer morao je do sada voziti kao zapovjednik jahte, vlasni tvo Lu i Rokia sa Visa. On je svakako imao namjeru da se prebaci u Italiju, što mu nije uspjelo jer je pod stalnom pazkom jednog komesara, a kako je ina e sumnjiv i nepouzdan, trabao je ovih dana biti smjenjen sa svoga položaja. Od ostalih nalazi se tamo Hubmajer, Mardeši Uroš i razni drugi.

Prehrambene prilike su na otocima tako er teške.

Veze s vlastima

Naš položaj ovdje iziskuje najužju suradnju sa svim našim vlastima. Podpisati u izvjestnoj mjeri služi kao astnik za vezu izme u Njema kih vojnih vlasti i Glavarstva gra anske uprave. Dr. Nardelli me vrlo esto pozove na savjetovanje a osim toga prisustvujem sjednicama koje on održava sa predstavnicima ostalih naših nadlještava i na kojima se razpravljaju razna pitanja upravne službe. Isto tako je uzpostavljena dobra veza sa Velikim županom, Gradona elnikom i Upraviteljem redarstva. Naše vojne vlasti su bile po etno ovdje zastupljene po ustaškom bojniku Fer eku, koji je od strane Ministra g. Bulata bio odre en kao neki Glavar vojnog ureda i po-

17 Glavar gra anske uprave u Splitu.

18 Albin, komandant 264. pješadijske divizije.

19 Velimir, poginuo 7. studenog 1943. god. kao na elnik štaba Tre e NO brigade Devete divizije NOVJ. Vidi dok. br. 190 i 191.

sadni zapovjednik. Kako su po etno bile stegovne prilike dosta slabe nisam ni želio se uplitati u razne garnizone poslove s tim više što su ovamo došle uglavnom same ustaše sa raznim punomoćima i posebnim nalogima. Ovi naravno nisu se prijavili nikome a niti se moglo uticati na njihov rad. Ja sam samo jednom prilikom bojniku Fer eku saobio da je prema službovniku najstariji astnik posadni zapovjednik i da se prema tome smatram kao takav, no da ne ulazim u poslove mjestnog zapovjednika, za koje bi se on imao pobrinuti. Kasnije je došao ovamo ustaški satnik Buljan, koji je imao također osobite zadatke od sadašnjeg ministra g. Voki a²⁰ i koji je vršio službu pomoćnika mjestnog zapovjednika. Mogao sam opaziti da se baš ne slaže najbolje s bojnikom Fer ekom i da radi na svoju ruku. U zadnje vrijeme stigao je ustaški satnik Bednjanec, koji se odmah meni prijavio i s kojim vrlo dobro surađujem. Po dolasku spomenutog astnika napustio je Split ustaški bojnik Fer ek i satnik Buljan. Satnik Bednjanec ima također osobita ovlaštenja i naloge. On je sada mjestni zapovjednik, ima namjeru uzpostaviti pripremnju bojnu kao i još razne druge zadatke. Da li je ustaški satnik Bednjanec od strane Ministra oružanih snaga postavljen za mjestnog zapovjednika neznam, ali svakako odgovara za taj položaj. Ukoliko se uspjeli uzpostavljati pripremnju bojnu neznam, jer držim da se iz ovih krajeva ovdje obzirom na već ranije izložene prilike ne može prijaviti veći broj mladića u ustašku vojnici. No ja računam da bi se ipak dovoljan broj mladića javio za vojne posadne službe, civilnu zaštitu i t. d. Kako ovdje stvarno nema nikakve domobranske postrojbe, a ustaša svega oko 60, to bi možda bilo prikladno da se u pomanjkanju vojnih postrojbi prihvate spomenuti mladići koji bi mogli biti koristno upotrebljeni za razne sigurnosne službe u ovom gradu. Ovo važno bi također za sela, koje bi iz svog pučanstva mogli dati dovoljno jake straže za čuvanje svojih sela, obližnjih cesta i drugih važnih objekata. Ovu službu ne bi smjeli vršiti u građanskom odijelu, već u domobranskom u koju svrhu bi morali biti redovno unovajeni kao dobrovoljci. O svemu tome želio sam ustmeno razpravljati s jednim predstavnikom Minorsca, u koju svrhu sam zatražio brzojavom upućivanje jednog glavnostožernog astnika.

Prisutnost jedne makar i male domobranske postrojbe, dobre stege u Splitu i u Šibeniku bila je od velike potrebe i koristi, a Njemci to traže i traže, jer oni ne žele obavljati posadne službe u samom gradu.

Samo pučanstvo želilo bi također viditi domobranske postrojbe.

U Splitu se nadalje nalazi stožernik ustaški satnik Marković, koji je pred neki dan imao u Trogiru jedan incident s jednim talijanskim vojnikom, sada pripadnikom njemačke Vojske. Osim toga viđeno se i ustaški satnik Botica od vojnog redarstva kao i drugi ustaški dužnostnici na prolazu. Zastavnik Turina odputovao je u Šibenik.

Veza s Njemcima

Brzojavom 151 točno je sada određen naš odnos prema Njemcima. Nalazim da je našeno rješenje kao i sam naziv »Verbindungsstab bei Seekommandanten Adria« povoljno, jer to zapravo smo bili i do sada, a nemoguće je imati dvije paralelne mornarčke organizacije, koje moraju zajedno ra-

20 Ante, ministar domobranstva NDH.

diti. Neugodno je donekle to što sam za vrijeme odsutnosti Seekommandanta upu en na njegovog zamjenika, koji je po inu mla i od mene. Osim toga smatram, da bi smo mi u mnogim stvarima mogli mnogo uzpješnije raditi nego li Njemci, jer ne samo da razpolažemo mnogo ve im iskustvom, ve poznajemo mnogo bolje prilike i potrebe na našoj obali. No dosadašnje slabe veze kao i nesretne prilike zbog partizana i onako onemogu uju složen rad a kako ne razpolažemo nikakvim sredstvima, to se i ne može ništa napraviti. Njemci su ipak u stanju da barem zatraže sredstva iz drugih područja. Zbog nepoznavanja prilika u Trstu, Veneciji i t.d. teško mi je uiniti konkretne prijedloge, koji se vjerojatno i onako ne bi prihvatili. Organizacija Njema ke mornarice na našoj obali je prili no obsežna. Ovdje u Splitu je Seekommando s velikim stožerom, Hafenkommando, Hafenskapitan, Umschlagstelle, Seetransportstelle, predvi eno je sve potrebno za jedno ve e mornari ko skladište i bolnicu. Hafenkommandos kako mi je poznato za sad postoje još u Zadru, Šibeniku, Splitu, Metkoviću i Dubrovniku. Hafenskapitane odre eni su za manja mjesta i tamo gdje postoje Hafenkommandos su ovim podre eni. Osim toga postoje u manjim mjestima tako zvane Hutten, koje se mogu usporediti s našim lu kim postajama. Da bi mogao izdati uputstva za rad našim lu kim zapovjedni tvima (Verbindungsoffizier), tražio sam od Njemaca izvod iz njihovih uputa za vršenje službe i djelokrug pojedinih lu kih postrojbi. Ovaj izvadak sam danas primio i kada bude izkoriš en dostaviti e ga se na znanje. Svakako organizacija njema ke službe veoma je obsežna i ona teoretski izklju uje potrebu postrojenja naše službe. No obzirom na injenicu da se kod njih radi u glavnom o starijim pri uvnim astnicima, njima e biti suradnja s našom organizacijom od velike koristi. Ovdje u Splitu smo stvarno glavni izvršni organi. Njema ke posade za pojedine luke još nisu stigle u punom broju no svakako opaža se ovdje kretanje ve ih kolona mornara, koji dolaze iz Metkovi a i koji su odre eni u razne luke. U suradnji sa Seekommandantom mogao sam opaziti da ne uživamo najve e povjerenje. Ovo posljednje mogao sam tako er zaklju iti iz jednog brzojava koji je ovdje primljen od Admirala Adria i u kojem se kaže da se hrvatska mom ad nesmije upotriebiti u »Laufbahn 1«, u višim stožerima niti im se smije pokazati tajna službena pomagala i sprave tajne prirode. U pogledu zabrane upotrebe osoblja u »Laufbahn 1« koja obuhva a vojno pomorske grane, tražio sam ustmeno objašnjenje jer ako bi to bilo tako, onda se naše osoblje prakti no ne bi smjelo ukrcati. Seekommandant mi je to potvrdio, te rekao daje to i njemu nejasno i daje tražio topogledno objašnjenje. Treba naravno razumjeti položaj Njemaca, koji se nalaze u dosta složenom položaju u toliko što se napram vlastima imaju smatrati kao saveznici u savezni koj zemlji, a u stvari trebaju se boriti za svaki metar zemlje i izloženi su stalnim napadima partizana koji sa injavaju naš narod. Ovo stanje mi je više puta predo eno prilikom mojih intervencija po raznim pitanjima. Naš odnos napram Njemcima tako er nije jednostavan. Oni smatraju sve što je bilo u rukama talijanske vojske ili mornarice - ratnim plienom. Ovdje odrediti neku granicu veoma je teško, a danas nije ni lako udovoljiti svim željama Njemaca koji su došli bez sredstava i nakon što je iz ovih krajeva ve sve odnešeno što se je dalo odnijeti. Osim raznih naših delegata koji su se ovdje pojavili sa zadatkom da u ine što bogatiji plien, popunili su ovdje tako er svoje potrebe trupe koje su ranije bile ovdje, a osobito SS divizija. Kao najbolji primjer mogu navesti da je raniji Standortkommandnat predao kao danas

svoju dužnost sa ure enim uredskim prostorijama, a kada je idu i dan došao njegov nasljednik da odpo ne svojim radom, našao je prazne sobe, te je jedva uzpio da iz ve natovarenih kamiona izvu e sve ono što je pripadalo u taj ured, i što je bilo prikupljeno iz pliena. Kao zaključak ovom zaglavlju mora se navesti, da e se nastojati što više afirmirati naše osoblje i Njemce u svakom pogledu podpomagati. Iako e naša uloga biti eš e neugodna, (zbog podre enog, nemo nog i esto suvišnog položaja) sve e se ovo lako prebroditi u uvjerenju da je to sve prolazno i da emo mi kona nu vlast zadržati na našoj obali. Zbog toga i ne nava am, u mom izvješ-u razne male bezzna ajne sukobe, koji su se baš u zadnje vrijeme pojavili, kao na primjer zaplijena naše radione u trenutku kada smo s našim radnicima i u glavnom našim tvorivom opremili brodove za Njemce.

Promet

Promet je svakako najbolnija to ka našeg rada, jer u tom pogledu nisu postignuti nikakvi uspjesi. Po etno pojavili su se poteško e zbog uzimanja brodova od strane SS divizije kao i samovolje raznih ustaških zapovjednika, koji se nikako ne pokoravaju našim nalogima. Sada opet preuzela je Njema ka mornarica upravljanje prometom, koji se do danas zapravo i ne vrši. Ve u uvodnom zaglavlju o situaciji naveo sam s kojim se plovnim sredstvima ovdje razpolaze, a s ime Njemci razpolazu u sjevernom Jadranu nije mi poznato.

U potpunom pomanjkanju svake zra ne odbrane u Splitu oni ne žele uputiti ovamo ve e brodove, te su do sada prevoze iz Šibenika ovamo vršili samo u dva maha s parobrodima i to jednom s »Ugljanom« a drugi put s »Velebitom«. Ovi brodovi uplovili su no u, izkrcali hranu i drugo tvorivo za Njemce te se odmah vratili. Ina e je jednom upotrijebljen »Marjan« i dva puta ribarski kuter »16.« Kako je sada kopnena obala do Metkovi a donekle ista, to je Seekommandant pristao na to, da se jedino razpoloživi jedrenjak »Marjan« i »Drava« upute u Metkovi radi dovoza hrane za pu anstvo. Nažalost jebaš sada vrijeme veoma nepovoljno. Nadalje je Seeko u nalu pristao da bi »Jadro« im bude spreman mogao biti upotrijebljen za prugu Split-Omiš-Makarska-Metkovi i natrag, koja bi prvenstveno služila za prijevoz pošte, naših vojnika, pošiljaka a u daljem za pu anstvo. Ako bude jednom uzpostavljena takva redovna pruga, ra unam da e se i ustaški zapovjednici u spomenutim mjestima pokoriti i ovamo poslati brodove koji sada voze za njihove potrebe, jer u protivnom mogle bi nastati ozbiljne nesuglasnice, jer Njemci ne dozvoljavaju nikakvu drugu plovtbu osim one dirigirane po njima.

Pitanje pla anja brodova i posada riješeno je sada tako er u toliko što se na temelju zakona o podavanjima odredila primjerna odšteta za brodove i pla e za pojedine lanove posade, i ako ti brodovi plove pod njema -kom upravom nalazimo da troškovi padaju na naš teret. Kako je riješeno pitanje pla anja brodova koji voze u Sjevernom dielu još mi nije poznato, ali kod parobroda koji su stigli u Split provjerio sam i uvjerio sam se da su posade pla ene.

Najednom brodu vozili su Talijani kao zapovjednik i I astnik, a ostala posada bila je hrvatska. Zbog ukrcanih Talijana nisam htio napraviti pitanje, jer znam da nismo u mogu nosti zamieniti ih s našim ljudima.

Ratne akcije

Na Split izvršena su više zračnih napada, koji su imali za cilj uništiti sve postojeće brodove, koji se nalaze u brodogradilištu, nadalje talijanski brod »Marco« koji je bio usidren u Poljudu, te rumunjski brod »Balic« vezan za gatu kod carinarnice i na kojem su gatu Njemci skupljali najrazličitije tvorivo (ratni plien) kao na primjer balneve za pogonsko gorivo, topove, razbijene zrakoplove, razna kola i t.d. Zračno izviđanje nad Splitom vrše se svakodnevno, ali kako nema više nikakvih osobitih vojnih ciljeva niti bilo kakve zračne odbrane to nisu opetovano bombardirali. Svakako treba računati da će neprijatelj svaki brod koji bude uplovio u luku napasti i nastojati uništiti.

Napadi na Šibenik imali su također samo svrhu napad na mornaričke objekte u Mandalini, vojna skladišta (kod Stipe Šare), željeznička postrojenja te napokon brodove koji su se nalazili u luci i izkrcavali dopremljeno tvorivo. Prema tome je nastradalo pristanište Šipada sa nekim skladištima, a bombama oštećene su privatne zgrade među kojima se nalazi i ludnica i mrtva nica u bolnici.

O akcijama neprijateljskih pomorskih jedinica ovdje nije ništa poznato, navodno su se pojavili kod rta Planke neprijateljske manje jedinice. O partizanskim akcijama također nema točnih podataka, na moru svakako nisu vršene nikakve akcije osim što u bračkom kanalu krstare naoružani članci i što svjetlometi na Sumartinu preko noći osvjetljaju kanal.

Krugovalna veza

Kako je javljeno naša krugovalna postaja bila je u kvaru te je nastojanjem nekog privatnog tehničara dovedena u izpravno stanje, te radi sada bolje nego prije. Tehničari strukovnjaci mogli su ustanoviti da je montaža kao i sama stanica vrlo površno montirana, a rad je bio naročito težak, jer se nije razpolagalo nikakvim podacima ni šemama. Veza sa Zagrebom je dobra isto tako sa Sušakom. Metković još nije stupio s nama u vezu, a onda sa Dubrovnikom je očajna ne iz tehničkih razloga već zbog vrlo slabo discipliniranog osoblja na toj postaji, koje izgleda nema nikakav nadzor.

Sa Šibenikom također još nema veze ali sada se nastoji staviti u pogon postaja na »T 7« koja je potpuno nova, samo ima slabu primaru, a diesel agregat za pogon također još nije dotjeran.

Njemačke veze također nisu na visini, barem mi se tuže da njihov saobraćaj ne funkcionira. I ako su u načelu odobrili da tranzitiramo naše brozovke preko njihovih postaja u Šibenik, ovo se u praksi ne provodi. Viesti koje oni primaju iz Šibenika također mi se ne dostavljaju na znanje.

Brodogradilište

Poslije zračnih napada i nastalih novih oštećenja rad na brodogradilištu je praktično obustavljen i sada su u toku poslovi oko otpuštanja suvišnog radništva i inoviranja, što je sve skopano mnogobrojnim neprikladnostima, jer nastaje velika nezaposlenost. S druge strane takve mjere su potrebne jer ovdje vlada shvaćanje da država mora dieliti plate, zimske po-

mo i i t. d. a da za to ne treba tražiti nikakve protuusluge. U posljednje vrijeme i nakon što je brodogradilište podređeno trgovini, manje sam se zauzeo za njegovo poslovanje i tražio da se što prije sazove sastanak novog odbora što još nije bilo u injeno.

Naša nova ustrojba na obali

Po primljenom nalogu daje ciela obala podređena ovom zapovjedni - tvu naše nastojanje ide za tim da u prvom redu povežem podređena zapovjedni tva. Ovo nije tako lako jer do sada je postojala samo krugovalna veza, a ova je bila dosta manjkava. Osim toga je Dubrovnik barem po ovom što se može ovdje zaključiti, izbjegavao suradnju, te nikako odgovarao na naša pitanja.

Prigodom našeg boravka u Dubrovniku imao sam prilike da upoznam stanje Lu kog zapovjedni tva Dubrovnik i njegovo osoblje, pa se sada nastojati da se postigne što bolja saradnja.

Obskrba

Nakon što su Njemci dobivali prve pošiljke hrane iz Šibenika, te primljen nalog da smo mi na njihovoj obskrbi, pošli smo dobivati redovita sljedovanja. No već raniji zastoj u obskrbi i razne druge smetnje upu uju nas na to da u našim skladištima držimo barem dvomjesečnu zalihi hrane. U koliko bi dakle stizavala hrana za inovni tva ovom se se izdavati hrana istom onda, kada bude ta zaliha za vojni ko osoblje ostvarena. Kako sam se uvjerio u Dubrovniku postoje slične zalihe hrane te topogledno stanje tamo moralo biti ranije sasvim dobro.

Smještaj ovog zapovjedni tva

Zbog jake izloženosti zgrade bivše DPS oštećenja na prozorima, vratima i t. d. od zračnih napada, straha inovni tva i ostalih da ulaze u tu zgradu, odlučeno je da ju privremeno napustimo te sada za uži stožer unajmljene su prostorije bivše Splitske trgovačke banke na obali. Ostali dio inovni tva kao i Gospodarski ured smjestili su se u prostorijama bivšeg Dioklecijanovog podruma.

Do astnici i mornari smješteni su bili u zgradi bivše Obalske, gdje se i sada djelomično nalaze. Dolazkom drugog odreda u Split ove prostorije postale su premalene i osim toga nije se moglo nabaviti dovoljno kreveta. S toga razloga moralo se je na i druge mogući nositi za dolin smještaj dostavnika, pa je u tu svrhu unajmljen najpotrebniji broj soba u hotelu »Jadran«.

U zgradi bivše Obalske uzete su donje prostorije kao skladište za razno tvorivo i hranu. Kako je ova zgrada zajedno sa zgradom bivše DPS vrlo izložena i postoji opasnost da bi prigodom možebitnih sliedih bombardiranja mogla biti pogorena, to je odlučeno da se jedan dio najvrijednijeg tvoriva kao i hrana smjeste u drugo skladište, koje se pružati sigurniju zaštitu. Zbog toga unajmljene su prostorije u Tartaglinoj ulici.

Kao kona no osiguranje užeg stožera, tajnih spisa i pomagala uzpo-
stalvano je »Pomo no zapovjedno mjesto« koje se nalazi u ku i Žagar na
Gorici br. 14.«

S molbom na znanje.

Zapovjednik:
doadmiral
Angeli v. r.

(M. P.)

BROJ 414

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 20. PRO-
SINCA 1943. MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA O ZRA NIM NA-
PADIMA SAVEZNI KIH AVIONA NA GRUŠKU LUKU I LAPAD¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNI TVO MORNARICE

Operativni odjel

O. br. 5048/taj.

U Zagrebu, dne 20. 12. 1943.

Predmet: Izvješ e o neprijateljskim
zra nim napadima na Dubrovnik.

- 1) MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA (Izvještajni odj.)
- 2) GLAVNOSTOŽERNI URED (Operativni odjel).

Od Lu kog zapovjedni tva Dubrovnik, a u vezi napada neprijateljskog
zrakoplovstva, primljeno je pod Taj. br. 837 od 1. 12. t. g. sliede e izvješ e:
»28. studenoga u 1040 izvršilo je 24 englezkih bombardera, od tog 18
etvoromotornih, zra ni napad na Grušku luku i Lapad. Ba en je veliki
broj bomba, koje su pogodile obalu od postaje cestovne željeznice Lapad
do nove carinarnice i ku e uz ovu obalu. Drugi dio bomba pao je oko elek-
tri ne centrale i nove zgrade Dubrova ke plovitbe, a tre i u predjelu od
grobља Gospe od Milosr a udolinom i obronkom Montovierne gdje se na-
lazi ve i broj talijanskih baraka. Na gruškoj obali srušen je odnosno ošte-
en znatan broj ku a, ošte ena je crkva Sv. Križa, a hotel Wregg i hotel Pet-
ka, u kojima je bila ukona ena njema ka vojska teško su pogo eni, osobito
Petka, koja je skoro itava razrušena. Nekoliko bomba palo je po brdu iz-
nad Gruža od Sr a do Ombile, jedna iznad vile Sipan nasuprot Lu kog za-
povjedni tva, druga na cesti nešto niže. Gubitci na mrtvima iznose do sada
kod gra anstva 76 osoba, broj ranjenih nije ustanovljen; gornji broj mrtvih
nije još kona an, jer je pristup nekim srušenim ku ama zabranjen radi
neeksplozivnih bomba u njihovoj blizini. Broj poginulih njema kih voj-

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH,
reg. br. 32/5, k. 80.

nika nije se mogao dobiti od službenih mjesta; prema neslužbenim podacima imao bi iznositi preko 60 poginulih; pri odkopavanju ruševina Petke i Wregga još se nailazi na lješine. Od domobranstva izgleda da nije nitko poginuo. Lu ko zapovjedni to nije imalo ni mrtvih ni ranjenih. Isto tako ni mornari ka straža u Batali. Od bombardiranja potonula su dva motorna jedrenjaka odmah, parobrod »Cavtat« koji se nalazio u iš enju bio je teže ošte eni i zatim potonuo, a svi ostali u luci nalaze i se motorni jedrenjaci, osim dva, ošte eni.

Istog dana u 1230 napalo je 17 englezkih bombardera ponovno Gruž, uš e Omble i Babin kuk na Lapadu. LJ inak je ovaj put bio neznatan, jer nisu bili pogo eni skoro nikakvi ciljevi.

29. studenoga u 1125 uslijedila je zra na uzbuna. Prelet zrakoplova nije opažen, ali su se malo zatim ule vrlo jake i mnogobrojne detonacije u pravcu sjevera; vjerojatno je bila bombardirana željezni ka pruga i postaje sjeverno Dubrovnika, podatci se nisu mogli dobiti zbog prekinutih veza.

U 1430 zra na uzbuna zrakoplovi nisu preleteli Dubrovnik.

U 1530 bombardiran Ston mali, potopljeno 5 amaca u mandra u.

U 1540 deset zrakoplova preleteli Sr u pravcu sjevera.

U 1545 etiri zrakoplova nisko kružili oko Lapada iznad Babin kuka, Daksa i uš a Omble te kolodvora. Mitraljirali luku, osobito tender R 1, koji se baš nalazio u vožnji. Poginuo je smejsa zapovjednik tendera koji je kormilario, a teško je ranjen jedan loža . Tender je bez kormilara kratko vrijeme vozio dalje i nasukao se izpred vile Eliza; izrešetan je i neuporabljiv, izvla enje e biti vrlo teško jer sjedi cca 2/3 dužine. Nakon mitraljiranja ova 4 zrakoplova odleteli su izme u Velike i Male Petke na pu inu prema jugozapadu i u 1550 jedan od njih srušio se iz nepoznatih razloga nekih 5-6 milja od obale u more.

30. studenoga od 0630 do 0645 dva neprijateljska zrakoplova pretraživala mjesto odnosno područje gdje se sino srušio zrakoplov, dolaze i vrlo blizu obali. Protuzra na obrana stupila u djelovanje, bez uspjeha.

27. studenoga oko 0230 nepoznate jedinice izpalile oko 40 granata sa mora prema otoku Daksi. U inka nije bilo, jer su sve granate pale u more izpred Dakse izme u Lapada i Kolo epa. Vrsta i broj jedinica nije se mogao ustanoviti. Prema ja ini detonacija vjerojatno se radilo o patrolnim amcima (Kanonenboote).

1. prosinca u 0315 nepoznate jedinice sa položaja po prilici subo ice Dan a izpalile nekoliko padobranskih svietle ih raketa i zatim otvorile topovsku vatru na grad Dubrovnik. Ima nešto štete na zgradama i krovovima. I ovdje se radi po svoj prilici o patrolnim amcima.

U akciji oko spasavanja unesre enih i za odvoženje poginulih 28. 12. poslije podne do kasno u no sudjelovalo je osoblje i mom ad kao i vozni park ovog zapovjedni tva.

Svi ovi doga aji unieli su veliki strah i paniku me u gra anskim puanstvom. Promet u Gružu podpuno je zamro, najve i dio stanovnika Gruža i Lapada je izselio, djelomi no po naredbi oblasti. Savezno sa bombardiranjem ostalih mjesta, kao i sa raznim verzijama o mogu nosti ponovnih bombardiranja vojnih i za vojne svrhe važnih objekata u Gružu, stanovni tvo je u stalnoj napetosti i uzbu enosti pa se doga a da i bez ikakvog povoda dolazi do strke.

Ovakva psihoza prenosi se i na vojsku. Vršenje službe je otežano jer mom ad i osoblje uslied estih uzbuna prekida posao pa traje duže vremena dok se opet sakupi, a i za vrijeme rada posvje uje više pozornosti zraku nego poslu stalno spremno da bježi sa ugroženih mjesta. Ali i ina e, nakon nekoliko uzbuna i preleta u jednom danu, prirodno je da radna sposobnost mnogo opada.

Uzimaju i u obzir ovakve okolnosti odredio sam, da se Lu ki, Svjetioni arski i Jaružni odsjek (osoblje bivše Direkcije pomorskog saobra aja) preseli u zgradu Lu kog poglavarstva u Dubrovniku, a vojni ko osoblje Lu kog zapovjedi tva ostalo je dalje u kompleksu bivše Akademije.«

S molbom na znanje.

(M. P.)

Zapovjednik
doadmiral
Angeli v.r.

BROJ 415

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 20. PROSINCA 1943. MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA O NAPADU SA-
VEZNI KIH AVIONA NA REMORKER »R1« I MOTORNI JEDRE-
NJAK »VARDAR« KOD LAPADA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNI TVO MORNARICE
Operativni odjel
O. br. 29268
U Zagrebu, dne 20. XII. 1943.

Predmet: Napad neprijatelj, zrakoplova
na motor, tegli »R1« i »Vardar«.

1. - GLAVNOSTOŽERNI URED (Operativni odjel)
2. - MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA (Izvješt. odjel)

Lu ko zapovjedni tvo Dubrovnik dopisom L. O. br. 8342/43 od 4. XII. t. g. dostavilo je:

»Dana 29. studenoga t. g. oko 15,45 sati, tegli »R1« koji je dolazio iz Rijeke dubrova ke, a motor, jedrenjak »Vardar« plovio za Doli-Ston, na uš u Rijeke, bili su napadnuti iz zraka po neprijateljskim avionima strojopuš anom vatrom.

Tegli »R1« bježe i pred avijonima, nasukao se je na suprotnoj obali u Lapadu na t. zv. punta Sipak pod ku om Trkulja, do im motor, jedrenjak »Vardar« pobjegao u uvalu Zaton, gdje se je nasukao i potonuo.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 9/11, k. 91.

Od posade tegli a »R1« smrtno je ranjen zapovjednik g. Lu i Rudolf pok. Petra pomorski poručnik iz Dubrovnika rođen g. 1914. koji je usljed zadobivenih rana, nakon 1 sata preminuo u bolnici.

Strojar pomenutog tegli a Gugi Nikola ranjen je i nalazi se na liječenju u bolnici.

Tegli je usljed nasukanja oštećen a osim toga na mnogo mjesta izrešetan od strojopušačkih naboja.

Od motor jedrenjaka »Vardar« bio je ranjen i to lakše, privremeni zapovjednik g. Petri Miho pok. Duje kap. 1. pl., iz Dubrovnika. Ostala posada koji od tegli a toli od m/j. »Vardar« nije stradala.

Poduzeti će se mjere za spašavanje motor, jedrenjaka »Vardar«, dok za spasavanje tegla a »R1« za sada se ne posjeduju potrebna sredstva, ali im se prikupe i prilike to dozvole poduzeti će se potrebne mjere.«

S molbom na znanje.

Za Poglavnika i za Dom spremni!

(M. P.)

Zapovjednik
doadmiral
Angeli v.r.

BROJ 416

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 21. PROSINCA 1943. MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA O ZRAČNOM NAPADU SAVENIČKIH AVIONA NA OMIŠ I ARTILJERIJSKOJ VATRI S BRAČA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO MORNARICE
Operativni odjel
O. br. 29385
U Zagrebu, dne 21. 12. 1943.

Predmet: Bombardiranje Omiša.

- 1) MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA (Izveštajni odjel),
- 2) GLAVNOSTOŽERNI URED (Operativni odjel)

Obalno zapovjedništvo Split sa P. br. 963/43 od 10. 12. t. g. dostavilo je sljedeće izvješće:

I) Lučičko poglavarstvo Omiš broj 1227 od 2. 12. 1943. dostavilo je:

»Danas oko 1000 sati bombardiran je Omiš prvi put iz zraka. Neprijateljski bombardera bilo je ukupno 16, koji su došli sa strane E preko brda Dinara.

¹ Original (tipkan na pisanim stroju) u Arhivu Voinoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 8/11, k. 91.

Na Omiš se spustilo 4 komanda koji su bacili 4 bombe srednjeg kalibra na luku i more, peta bomba pala je na gat kod stepenica i oštetila rub plo - nika. Šesta bomba pala je na žalo i tri amca potpuno razmrskala, a 5 do 6 oštetilo. Ovi amci bili su iztegnuti na žalo.

Nekoliko bombi palo je uz brdo poviše Omiša.

Više ili manje je oštećeno nekoliko jedrenjaka u luci.

Mrtvih nije bilo, a teže ili lakše ranjeno je 7 osoba, iz strojnice.

U državnoj zgradi kamo je smješteno ovo poglavarstvo razbijena su skoro sva stakla. Osim toga probijen je strojnicom krov najednom mjestu u blagovaoni Lu kog poglavarstva, tako da postoji opasnost da kroz isti kada kiši probije voda.

Namještaj Lu kog poglavarstva oštećen je u visini od nekih 50 do 60 tisu a kuna.«

II) Lu ko poglavarstvo Omiš brojem 1240/43 izvještava:

»Bombardiranje Omiša sa otoka Bra a odpo elo je danas 6. prosinca u 1315 sati, a trajalo je do 1400 sati.

Prema djelovanju eksplozija izgleda da je to top srednjeg kalibra. Izpaljeno je svega 15 metaka u pravcu luke Omiš.

Pogo ena je luka i stradali su jedrenjaci male obalne plovidbe »Sv. Nikola« i »Marija«, luke pripadnosti Omiš. Drugi brodovi potreseni su i puštaju više ili manje vode.

Obala u luci pogo ena je i srušena na dva mjesta. Ima štete i na obližnjim ku ama.

Ljudskih žrtava nema.«

S molbom na znanje.

(M. P.)

Zapovjednik:
doadmiral
Angeli v. r.

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 22. PROSINCA 1943. MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA O VOJNO-POLITI KOJ SITUACIJI U OBALSKOM POJASU DALMACIJE¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNI TVO MORNARICE

Operativni odjel
O. Br. 310/Taj. na ruke
U Zagrebu, dne 22. 12. 1943.

Predmet: Izvještajni podatci iz Splita.

- 1) MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA (Izvještajni odjel)
- 2) GLAVNOSTOŽERNI URED (Operativni odjel)

Obalno zapovjedini tvo Split sa P. br. 276/Taj. od 11. 12. t. g. dostavilo je sljede e izvješe e o prilikama na Splitskom podru ju:

Vojni ka situacija

Na kopnu: o operacijama koje njema ka vojska vodi na kopnu ne razpolažemo nikakvim podatcima osim sa onima, koje nam se saob avaju svakodnevnim pregledima krugovalnim putem iz Zagreba. Što se ti e obližnje okoline, to je ovdje porazmještena vojska odpo ela manjim fortifikacionim radovima. Razmještaj u postrojbama vojske nije uslijedio. Putevi prema Sinju i Omišu su podpuno sigurni. Cesta prema Kninu i Mostaru prohodna je za kolone. Put do Trogira u blizini Divulja ugrožen estim partizanskim prepadima manjeg obima, pa zato vojni promet dozvoljen samo pod zaštitom. Dalje od Trogira prema Šibeniku je put nesiguran, te ne upotrebljava se. Omišu nalaze se Ustaše i domobrani, a u Makarskoj oko 900 Ustaša i u blizini nešto Njemaca. Što je niže od Makarske nezna se. Operacije prema otocima u stalnoj su pripremi i projektirane od strane vojske. Mornarica daje samo izvjestna sredstva.

Splitska vrata stvaraju granicu izme u podru ja ovdašnje i susjedne južne divizije. Prema tome spada zauze e Šolte u djelokrug ovdašnjih trupa, do im operacije prema ostalim otocima u onoj južne divizije. Ovo po mom mišljenju tako er otežava vodstvo koje raspolaže vrlo oskudnim sredstvima. Zauze e Šolte bit e srazmjerno lako, jer tamo ima navodno samo mali broj partizana, te bi se lako moglo provesti sa Drvenika manjim snagama. Zašto te operacije nisu još odpo ele nije mi poznato.

Na moru: svaka plovitba danju je izklju ena, jer neprijatelj stalnim izvi a kim letovima nadzirava obalu, pa ima mogu nosti uništiti sve što se na moru pojavi. Ovo je dovoljno dokazano gubitcima koji su Njemci imali u posljednje vrijeme i koji su svakako neopravdani jer su uslijedili danju,

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 11/16, k. 81.

kad bi svaka plovitba morala biti zabranjena. Za Njemce je ova situacija veoma neugodna, jer oni su stvarno nemoćni da nešto urade za olakšanje svog položaja. Mi smo na takvo stanje više ili manje priviknuti s izkustvima iz rata 1941. Od svih jedinica nalazi se u Dalmaciji samo bivša krstarica »Dalmacija«, koja je opremljena Njemcima i u estvovala pri operacijama u njenja Dugog otoka. Admiral Adria odustao je upotriebiti ovaj brod pri operacijama oko srednjih otoka, te izdao nalog da se ona vrati u Polu, radi razpreme. Međutim, OKM insistira da brod u estvuje ipak u tim operacijama, pa prema tome je njegova subina skoro određena. Od ostalih ratnih jedinica pojavile su se samo 3 motorne torpiljarke u Splitu, na prolazu za sjever. U Zadru postoji neka Hafenschutzflotille od 4 naoružana ribarska broda. Od ovih je jedan izgubljen prilikom pratnje »Sibelfähre,«² u blizini Drvenika od napada iz zraka (vozili po danu). Inače sam saznao da je jedna bivša talijanska torpiljarka od 500 tona s njemačkom posadom i pod zapovjedni tvom kapetana korvete Kleista stigla u Trogir. Na putu kroz Pašmanski kanal bila je obasuta bombama od nevidljivih zrakoplova kroz oblake, ali je neoštećena.

Neprijateljske jedinice pojavile su se navodno pred Dubrovnikom i kod Planke, ali pobližnjih podataka o ovom nema. Ovdje treba napomenuti i da Njemci drže sve operacije i događaje u najvećoj tajnosti pa ne daju nikakva obavještenja.

U zraku: djelatnost neprijatelja u zraku je vrlo aktivna, ali iz njegovih operacija ne mogu se stvoriti nikakvi zaključci osim što smjera uništiti sve što se nalazi u pojedinim lukama od vrijednosti, ometati svaki promet na kopnu i na moru. Samo neprijateljsko djelovanje inače ne može biti nikakav predznak za desantne operacije, jer on tu je istovremeno kopno zaposjednuto od Njemaca, kao i otoke, koji se nalaze u rukama partizana sa kojima održava vezu.

Politička situacija

U toku zadnjeg mjeseca vidno su se srećivale prilike, te se moglo svakim danom ustanoviti sve bolje normaliziranje života u gradu. Mnogi mladi i koji su napustili grad, vratili su se svojim kućama razočarani onim što su vani vidjeli i doživjeli. Ovo nije se moglo samo ustanoviti u gradu već u obližnjim selima i mjestima Kaštelanskog zaljeva. Osobno sam imao priliku razgovarati s mladima, koji su se vratili svojim kućama i ako su bili veoma suzdržljivi u svojim izjavama, oni su samom činjenicom, da su se vratili dokazali svoje razočarenje i volju da žive mirno i lojalno, ne prave i smetnje našim vlastima. Naravno, da ne bi bilo sada vrijeme ove mlade pozvati u vojsku, jer svijet je ovdje previše doživio i prepatio, da bi se sada mogao žrtvovati za ciljeve, koji su uspješnom promjenom kroz godine omrženi. Svako pozivanje prijetnika ili novačenja u ovim krajevima moglo bi za sada imati samo negativne posljedice. Ovo ne otkrivano brzo normaliziranje života pod vladajućim teškim prilikama mora se u prvom redu prikriti nadasve razumnom držanju upravnih vlasti. Imenovanje Dr. Nardellia Glavarom glavnog anske uprave bilo je svakako jedan od najboljih izbora, te sam uvjeren da nema nikoga, koji bi se o Glavaru i njegovoj okolini ma

2 Dvotrupna peniša.

kako nepovoljno izrazio. Kad bi ve jednom stigla hrana u ve im koli inama, pu anstvo bi bilo u svakom pogledu još više uzadovoljeno i uvjereno da mu hrvatske vlasti žele samo dobro, držanje njema ke vojske tako er u mnogom doprinosu brzom smirivanju duhova mnogo propa enog naroda. Naravno da ima još veliki broj ljudi, koji se idejno ne mogu vezati, ali oni su lojalni i mirni, pa nema ni sa njihove strane o ekivati bilo kakvih smetnji.

Ovo brzo normaliziranje života pretrpilo je veliki udar uslied posljednih zra nih dnevnih i no nih napada, koji su bili povezani velikim tvarnim štetama i ljudskim životima. Sviet je opet izbezumljen, želi napustiti grad ili se barem preseliti u krajeve, koji su do sada smatrani manje izloženim. Uslied ovih napada ponovo se pove ala nevolja naroda od kojih je veliki dio ostao bez igdje i ega, što je osobito danas teško kada nema mogu nosti za nabavu novog, a stambene prilike su i onako bile ve vrlo teške. Nadalje su od nepovoljnog uticaja na raspoloženje prije neki dan provedena no na hapšenja izvršena od strane Njema ke vojske, bez predhodnog obavještenja Upravnih vlasti i mjestnog redarstva a u suradnji sa Ustašama. Bojnik Preiss, koji spada u stožer nove Feldkommandanture, koja se ima ovdje uspostaviti i zamieniti dosadašnju Standortkommandanturu, a koji je djelomi no i u mojoj prisutnosti od Dr. Kühna primio veoma razumne upute za njegov budu i rad, tako er nije o svemu ništa znao. S Dr. Nardellijem³ intervenirali smo zbog ovog postupka koji je bio u potpunom neskladu svim onim što se tu za vrieme višednevnog boravka Ministra Lorkovi a⁴ i Dr. Kühna utana ilo i ugovorilo. Izvjestan broj uhi enih je doduše skoro pušten na slobodu, ali sam postupak tj. no no uhi enje oduzelo je pu anstvu spokojstvo i sigurnost svoje osobe, koja je sigurnost do sada vladala. Bojnik Preiss želio je odmah pozvati Dr. Kühna, ali to nije bilo više mogu e, jer je ovaj ve krenuo iz Zadra. Iz njegovog kasnijeg tuma enja vidilo se da se radi o jednoj vojni koj mjeri, koja je vjerojatno osnovana na podacima primljenim od osoba zaposlenih u njema koj vojnoj obavještajnoj službi, a što su kako sam ve javio osobe sumnjivog karaktera.

Za profesora Majkovskog se ak tvrdi da je komunist, što se ne izkljuuje, jer samo u njihovom probitku može biti stvaranje nerazpoloženja, koje se postiže takvim postupcima.

U pogledu upu ivanja domobranskih jedinica u ove krajeve još uvijek nije ništa u injeno te su ovdje izklju ivo ustaške postrojbe, što ne smatram naj sretnijim. Narod bi ovdje svakako volio vidjeti domobranstvo jer se ustaše smatraju politi kom vojskom. Kod zapovjednika ustaških postrojbi vlada neka samostalnost, koja se ne može prilagoditi na ostali upravni sistem, ve zahtjeva samostalno postupanje u pravicima, koji esto i ne spadaju u njihov djelokrug. Na takav na in oni onemogu uju poslovanje drugih postrojbi ili ustanova. Ja sam ve javio, da mi tako er trpimo pod tom samovoljom, jer mi ne možemo udovoljiti nalazima koji se primaju od Njemaca, a u daljnjem se onemogu uju poslovanja naših poglavara kojima u ve em dielu i ona nedostaje inicijativa. Tako na primjer ustaški poru nik u Ornišu uglavnome sam upravlja pomorskim poslovima, on oprema jedinice, postavlja posade, prekrsi brodove, odre uje cijene prijevoza i t.d. Sli no je u Makarskoj, gdje tamošnji zapovjednik tako er radi što ho e. Po-

³ Bruno, glavar gra anske uprave u Splitu.

⁴ Mladen

javila se ak nova oznaka na ustaškim odorama, koja se tuma i od onih, koji ju nose, da su pripadnici »Ustaške mornarice«. Ta oznaka nosi se na rukama u visini naših oznaka ina a sastoji se od crvenog eliptičnog polja i na njemu zlatom vezenog sidra. Upravo sada traži se bezuvjetno pokoravanje njemačkih zapovjednika vojske nalozima SEEKA, koji namjerava poduzeti najenergičnije mjere ako bi se opetovali služe ajevi oduzimanja brodova (m/j Marjan), pa moramo računati, da će iste mjere poduzeti i protiv neposlušnosti od strane bilo kakvih naših zapovjednika (vojske i ustaša). O svemu tome javio sam već u brzojavkama, jer zbog mog osobnog prestiža tražim da se u tom pogledu stvori neki red. General Metzger izgleda nema nikakvog utjecaja, jer da bi to imao on bi svakako mogao spriječiti da njegovi novaci budu golubi i bosovi, dok su ovdašnja ustaška skladišta puna opreme.

Veze s vlastima

Saradnja sa mjestnim upravnim vlastima je veoma dobra. Podpisani sarađuje po svim pitanjima upravne službe (za koja se traži njegova mišljenja) s Glavarom građanske uprave, a kao izvjestitelj za vojnička pitanja. Ova saradnja je obzirom na osobu dr. Nardellia i njegovog tajnika jedna nadasve ugodna služba. Prigodom posljednjeg bombardiranja pokazalo se kao veliki nedostatak skoro potpuno pomanjkanje jedne organizacije za civilnu zaštitu, te su od strane Glavara poduzete odmah sve mjere, da se ova uzpostavi, a sada u privremenim mjerama pruži u granicama mogućnosti narodu najpotrebniju pomoć. Stručnjaci NZ koji su od strane ovog zapovjedništva traženi odmah u početku, stigli su istom jer, a oni se smatraju također samo prolaznim i kao savjetodavci, jer se ne slažem jer prilike ovdje nalažu da bi vodstvo zaštite preuzeo neki stariji časnik, kojem bi bila pružena mogućnost za najšire poje rada i to ne samo u pogledu same NZ nego i u nacionalnom odgoju mladeži u samom Splitu i u okolnim mjestima.

Suradnja s mjestnim zapovjednikom, ustaškim satnikom Bednjancem, odvija se normalno.

Veze s Njemcima

Nastoji se održati što bolju vezu sa Seekom, ali u tome se teško uspijeva. Imam osjećaj velikog nepovjerenja prema nama, što proizlazi iz toga da nas se uobičajeno ne izvještava o raznim događajima, koji se odigravaju na našoj obali. Iako skoro svakodnevno dva puta idem u Seeko ne mogu saznati za nikakve događaje, već ako slušajmo koji od izvjestitelja čini kakvu primjedbu onda postavljamo konkretna pitanja na koja dobijam skromne odgovore. Najviše se još može saznati od Glavara Stožera koji je dosta susretljiv. Kapetan korvete Falkhausen, koji je po prirodi veoma utljudiv, i s kojim bi se mislim bilo moguće uzpostaviti tjesnu vezu obzirom na to što je bivši a. m. časnik, također je veoma zakopan i to pogotovu u zadnje vrijeme. Ovo iz razloga što je on meni jednom kao zastupnik Hako saobijavio, da je izdata zabrana za svako izplovljavanje na temelju podataka da partizani iz Splita namjeravaju izploviti s nekim našim brodom. Ovo saobijanje u i-

njeno je dobronamjerno, ali u prisutnosti Seeka, koji mu je to jako zamjerio. Hako von Melenthin je vrlo dobro udan i u stru nom pogledu skoro podpuni laik, pa tako se esto obra a na nas za savjete po kojima se onda može zaklju iti i o emu se radi. Ina e vidim da postoji kod njih prili na dezorganizacija, veliki stožer, ogromna prepiska, koja je naravno samo tajna, pa mi se esto dogaa da ulazim u koju prostoriju i da se predamnom pokrivaju spisi. Moja svojedobna predstava u Zagrebu, da mi je nepojmljivo, kako može da funkcioniira služba veze kod ovako velikog optere enja administrativnim brzozavkama, sada mi se potvr uje. Njihova služba veze je veoma slaba, te se u tom pogledu žale skoro svakodnevno. Nalozi i protunalozu su na dnevnom redu. Svako pitanje jednostavne prirode stvara komplikacije predma bi se moglo sve lakše i bolje riješiti.

Preseljenje Seeka u Zadar ini mi se da je opet odloženo.

Posljednjih dana boravio je u Splitu Admiral Adria⁵ s užim stožerom i kapetanom fregate Rumenovi em. Njegov boravak pada zajedno s onim ministra Lorkovi a i Dr. Kühna iz Zagreba. Povodom toga bili su prire eni ru kovi i ve ere, kojim sam sa svojim pobo nikom prisustvovao. No admiral nije ni jednom prilikom vodio samnom bilo kakve razgovore. Nakanam mi je bila da ga do ekam što nije bilo odobreno, ve me je idu eg dana zvao u svoj ured da mu se predstavim. Ovo u prisutnosti Seeka,⁶ njegovog Glavara stožera i Kap. fregate Rumenovi a. Admiral je vidio da držim u ruci jednu teku, pa je primjetio da imam valjda razna pitanja. Odgovoreno mu je, daje to moj obi aj kada me pozove stariji i da o ekivam njegove instrukcije, a što se mene ti e da želim samo da se uredi pitanje prometa za Metkovi , koji je za nas ovdje od najve e važnosti, i da u tu svrhu želim da nam se oslobode m/jedrenjaci, odnosno da se po mogu nosti upute u Split druge male jedinice sa sjevera. Admiral je obe ao, da e u initi što bude mogao i da e izdati nalog za upu ivanje takvih brodova. No Seeko insistirao je da oni i nadalje upravljaju tim prometom, oko kojeg je vo ena još kratka diskusija. Poslie sam još jednom pristupio admiralu s upitom da li ima kakve namjere ili želje u pogledu sjedišta Verbindungsstaba, a u vezi predvi enog preseljenja Seeka u Zadar. Odgovor je bio nije an i s tim je bio i završen cijeli moj službeni dodir s admiralom, koji je poslie neodre enog dana i u nepoznatom pravcu sa Seekom i ostalim odputovao. Do danas se nije još nitko vratio, a navodno nalaze se u Mostaru. Ovdje ga zastupa Falckhausen. Sa kap. Fregate Rumenovi em sam tako er imao malo prilika da razgovaram, jer u službenom vremenu sam bio zaposlen a u mom slobodnom je on bio oko admirala. Potonji nije me nikada zvao na neki van službeni sastanak u Hotel Ambasador, gdje mornarica stanuje i živi. Ovo uostalom nisu u inili ni drugi.

Rumenovi mije kratko saob io o njegovim namjerama u pogledu opreme malih ratnih jedinica, no držim da su to uglavnom namjere za budućnost. Sa moje strane opetovano sam mu naglasio daje za nas ovdje najvažniji promet i da se osobljem s kojima razpoložemo u domovini ne e mo i opremiti ratne jedinice pod vladaju im okolnostima.

Dr. Kühnu, koji se je ovdje prikazao kao vrlo izkren prijatelj hrvatskog naroda, izložio sam stanje na brodogradilištima a i ina e sam ga uputio u ovdašnje prilike, razne postoje e poteško e, poželjno držanje njema ke

5 Lietzmann

6 Pomorski komandant Dalmacije Lamerzahn

vojske, kao i sve ostalo što se može odnositi na što brže normaliziranje prilika u ovom podruju.

Razgovorima sa Dr. Kühnom prisustvovao je obično i major Preisse, koji je predstavnik buduće Feldkommandanture za ovdašnje područje i koja će imati svoje sjedište sa prilično velikim stožerom u Splitu. Upute koje su Preissu izdate od strane Dr. Kühna veoma su razumne i kako je on veoma uglavnom stari časnik, to sam uvjeren, da je prožet željom držati se ovih uputstava i što tješnije surađivati s građanskom upravom i drugim našim vlastima. Ovo je došlo već do izražaja u povoljnom rješenju nekih pitanja po kojima sam se obratio na njega nakon negativnog rješenja od strane Standortkommandanture.

Promet

Promet sa Metkovićem je još uvijek najbolnije pitanje. Poslije nekoliko pismenih predstava i oklopljenja m/j »Marjana«, m/m »Drave« i m/j »Jadra« te najzad dobivene suglasnosti da se ovi brodovi mogu, a ukoliko se ne budu pojavile kakve druge važne vojne potrebe, upotrijebiti za stalnu vezu sa Metkovićem, mislili smo daje pitanje prometa na ovoj pruzi riješeno. Međutim nastupila su brzo gorka razaranja. M/j »Marjan«, koji je pod vodstvom njemačkog Sonderführera Kuschea uplovio u Metković, najprije nije uzprkos mnogobrojnih intervencija i naloga htio izploviti, a kada je konačno i poslije mukotrpnog nastojanja naših u Metkoviću ipak ukrcao robu za Split, bio je brod uzet od strane SS za druge vojne potrebe. Prema izvaji jednog redarstvenog službenika, koji je bio upućen u Metković radi dopreme hrane za građanstvo, ovaj Sonderführer pravio je sve moguće poteškoće i tražio razne usluge (kao duhan, brašno, ulje i t.d.) pod kojima bi bio voljan izploviti. Osobno sam vidio da se vratio Dravom s nekih 6-8 kofera. O tome ne bi bilo poželjno praviti pitanje zbog drugih dobrih odnosa sa njemačkim časnicima.

Pošto je »Drava« izvršila dvije vožnje bez ikakvih neprilika, a isto tako doplovili su i drugi manji motorni jedrenjaci iz Metkovića, računalo se, da će se ovaj promet ubuduće moći odvijati nemištan. No naš motorni jedrenjak »Jadro«, koji je upućen pod zapovjedanjem p. b. b. Kirhmajera već je na putovanju za Metković imao neprilika i gubitke na osoblju zbog djelovanja njemačkih trupa na kopnu. Kako je teret krcao u luci Ploče, to ne izključuje mogućnost, da su partizani, koji raspolažu i brzim silama, imali priliku prikupiti i jače naoružane motorne čamce i s ovima izvršiti napad na »Jadra«, koji zbog svoje male brzine nije mogao izvući se iz ovoga, tako daje došlo do njegovog već javljenog zarobljenja.⁷ Ovo je osobito neugodno iz mnogobrojnih razloga, a prije svega izgubili smo brod, koji smo pod teškim prilikama opremili i od kojeg smo očekivali veliku korist. Društvo izgubljen je čitav teret kao i velik broj oružnika, koji su svi ovdje bili odevani. Treba, ovim događajem bit će poljuljano povjerenje Njemaca, koji smatraju da se brod nije dovoljno branio, te ne izključuje dobrovoljnu predaju. Prema osobama koje su se nalazile na brodu, ova pretpostavka je izključena, što se i dokazuje sudbinom ustaškog broda. Osim toga posmatrano je sajednog brzog motornog čamca, koji je sa zapovjednikom notile mot. torp. bio na putu za Metković, broda između raznih jedinica, što je bio razlog da se taj čamac vrati.

7 i 8 Vidi dok. br. 119, 157, 410 i 422.

Najzad nisam došao do podataka o prilikama u pojedinim lukama, uz postavi službe u Metkoviću, a koje sam računao dobiti od p. b. b. Kirhmarja, kojeg sam i u tu svrhu odredio na ovo putovanje.

Osobito je važna pošiljka za domobranstvo u Sinju, koje je ostalo bez svega. Poslije događaja sa »Jadrom« i radi izključenja eventualnih sukoba sa njemačkim brodovima, koji su trebali ploviti u pravcu Metkovića, izdata je zabrana plovitbe. No m/j »Sv. Nikola«, ne držeći se ove zabrane, ipak je izplatio iz luke Ploče za Makarsku, pa ga je do ekala ista sudbina. Drugi manji jedrenjaci pod ustaškom pratnjom plovili su zadnje vrijeme nesmetano.

Cijela organizacija plovitbe nije na visini. Njemci upotrebljavaju posebne znake razpoznavanja noćno s raznim slovima, koja se daju svjetiljkama kao u bivšoj jugoslav. Mornarici. Doimaju se za manje jedrenjake, koji nemaju njemačkog signalistu, ugovoreno davanje znaka razpoznavanja, trokratnim kruženjem bijelog fenjera. Ovaj znak se do sada nije još nikada promijenio, a mislim da njemačke jedinice za njega ne znaju. Da se nebi noćno u susretali brodovi, predložio sam, da se na primjer na neparne dane vozi u pravcu sjevera, a na parne dane u pravcu juga. To me utiče, Njemci nisu htjeli prihvatiti.

Brodovi pa i najmanji moraju biti označeni na boku njemačkim križem, a na kormilarskoj kućici imati njemačku zastavu. Sve ove znakove izradili smo za naše jedinice na limenim pločama, kako bi ih se moglo skinuti u lukama.

Poslije zadnjih događaja držim da će promet s Metkovićem, a ukoliko ne bi mogli ipak jednom dati jedan patrolniamac, bar izvjestno vrijeme biti prekinut.

Promet sa Šibenikom odvija se izključivo pod njemačkom upravom i do sada izključivo za vojne potrebe. Brodovi na povratku krcaju i odpremaju Talijane i po kojeg našeg putnika. Taj promet se vrši neredovito a mi saznajemo za pojedine brodove obično istom onom kad su već ovdje. Veoma prikladan bio je parobrod »Velebit«, za vezu Splita s Trogirom, Drvenikom i Šibenikom. No taj brod je sada uništen. Iako brodovi ne plovo osobitom vojnom pratnjom oni doplove redovno u većim skupinama (jučer na primjer 6) što također nije povoljno jer neprijatelj stalno nadzire luku i lakše opaža veći broj brodova nego li pojedine.

Od Šibenika prema sjeveru za sada vrše ne samo vojni transporti koji nailaze pored na plovičbene poteškoće i na one radi izkrcavanja, jer radnici ne mogu u lukama raditi na brodovima iz straha pred stalnim napadima iz zraka. Danas mi je rečeno da je jedan parobrod od oko 6000 tona već po drugi put vraćen iz Šibenika jer se takvi veliki brodovi teško izkrcavaju. No brod je sada po treći put upućen za Šibenik.

Brodovlastnici kao i posade povojnih brodova žale se na prenisko određene plate i naknade, te je Glavar građanske uprave želio da im se izlazi u susret. No pošto je to po mom mišljenju neopravdano, nije to učinjeno. Ako bude odobrena naplata vozarine za putnike i terete, u korist države, a prihodi veliki, možda će se eventualno za pojedine brodove koji su to zaslužili, odrediti posebna nagrada. Svakako će se nastojati da se brodovima im za to bude moguće, oslobode povojničenja i da im se odobri slobodna plovičba uz propisane cijene. Ovo će se naravno moći uraditi samo u sporazumu s Njemcima. Do sada još nije pokrenuto pitanje naplate troškova za brodove, koji stalno ili, povremeno plovo izključivo za Njemce.

Ovo e se pitanje pokrenuti istom kada se budu normalizirale prilike, a za sada moramo mi snositi troškove, jer ina e ostalo bi sve nepla eno i pomorci ne bi imali od ega živjeti. Seetransporstelle u Splitu nije ovlaštena da u svom djelokrugu rieši ova pitanja, ve je u tom pogledu odvisna od predpostavljenih u Sofiji.

Bombardiranja

Do im su se zra ni napadi po etno u glavnom ograni avali na pucanje strojnicama i bombardiranja vojnih ciljeva, oni su sada zauzeli ve e razmjere, te više upereni na sve obalne gradove, koji su prgrtrpili velika razaranja i ljudske žrtve. Narod mnogo trpi pod tim napadima koji jako djeluju na svakoga. Ve same uzbune, kojih ima preko dana na pretek, bacaju život grana iz kolote ine, oni se ne usude napuštati svoje ku e odnosno drže se skoro stalno sklonjeni u skloništima ili u njihovoj blizini. inovni tvo ne dolazi u urede od kojih ima veoma mnogo ošte enih tako da se u njma ne može ni raditi. Sviet se boji obale, vojnih objekata, vozila, te vide ak u svakom pojedinom vojniku neku opasnost, koja ugrožava okolinu, ovo poja ava napad na Su urac, jer su u tom mjestu bili jedna njema ka satrnija, pa narod tvrdi da je neprijatelj za to saznao i da je to razlog zašto je ovo malo mjesto bombardirano i toliko porušeno. U samom Splitu ljudi napuštaju grad i sklanjaju se u poljske ku e a drugi sele bezglavo iz jednog diela grada u drugi, te se opažaju nave er ciele povorke koje se kre u sa najpotrebnijim priborom za spavanje na Marjan, ili na neka druga manje ugrožena mjesta. Podpuno pomanjkanje svake organizacije narodne zaštite inilo je položaj vrlo ozbiljnim pa je bilo potrebno žurno i energino poduzeti bar privremene mjere. Uz to se sada intenzivno radi na uzpostavi stalne organizacije zaštite. Pri svemu tome je pasivnost pu anstva, koje uslied ovih doga aja gubi volju za sve, jer se plaši budu nosti, a poprima želju za borbu oko vlastitog obstanka, ne mare i pri tome na probitke cjeline.

To nih podataka o stvarnim žrtvama u pojedinim gradovima i od po-jedinih bombardiranja nemamo, no gubitci su dosta veliki. Kod zadnjeg velikog bombardiranja Splita objavljena su imena od 68 žrtava, ali ima još dosta neodkopanih. Broj ranjenika je srazmjerno malen i oni su u glavnom lakše ozlieni. O mjestima gdje su pale bombe javljeno je brzojavno na temelju o evida i podataka redarstva.

Pod ovim stavom teba javiti da su naši mornari poslije posljednjeg bombardiranja dali vriednu pomo u spasavanju žrtava, o kopavanju zasutih, raz iš avanju puteva i t.d. što je u gradu izazvalo dobar utisak. Prispjeli stru njaci NZ odpo eli su energino raditi na ustrojbi ovdašnje NZ pa držim da je i u tom pogledu sve u injeno što se može.

Krugovalna veza

Poslije uzpostave krugovalne veze sa Metkovi em, koja je bila od nadasve velike potrebe, osje a se još pomanjkanje veze sa Šibenikom, odnosno Zadrom. Ova posljednja veza bit e istom od važnosti za nas kada tamo bude uzpostavljeno naše zapovjedni tvo. Izvjestitelj od admirala Adria u na elu nije odbio mogu nost izkoris enja kojeg dava a bivše Mornari ke

izvidni ke komande ali konstatirao je da bi se taj dava morao premjestiti jer ne može raditi u neposrednoj blizini njihovog. Osim toga držim da ne bi željeli prisutnost našeg osoblja u blizini njihove postaje, premda je u istoj zaposlen neki monter Slovenac, bivši do asnik. Da li je kap. korvete Blaž nešto u tom pravcu uradio nije javio, a svojedobno dok nisam bio obaviješten o stanju u bivšoj Izvidni koj komandi naloženo mu je bilo da pokuša izkoristiti postaju »T7«. No esti napadi na Šibenik ometali su valjda radove na torpiljarci.

Ustrojba na obali

Osnivanje mornarice na moru pod vladaju im prilikama je zaista veoma teško. Prema iskustvima iz 1941. kao i do sada ste enim iskustvima, jedan mornari ki aparat na obali u neposrednom dohvatu neprijateljskog zrakoplovstva može da postoji samo onda ako ima odgovaraju a postrojenja, zašt i ena od djelovanja bombi. Mi to danas sve nemamo. Moram priznati da nisam pri mom dolazku ra unao tako jakim djelovanjem neprijateljskog zrakoplovstva i prema tome udesio naš smještaj. Uzeli smo ono što nam je bilo najprirodnije uzeti, tj. zgradu bivše mornarice i DPS. Me utim, pokazalo se je da su baš ove u Splitu kao i u Šibeniku najizloženije. Tako je napuštena zgrada DPS, prona ene su prostorije za privremeni smještaj, koje opet nezadovoljavaju, jer su bili ljudi razštrkani, inovni tvo smješteno u skloništu, koje ne može za duže vremena služiti za rad, ve jedino granstvu za namijenjenu svrhu. Posljedica toga bila je da je do sada uglavnom samo radio už i stožer. Zbog toga trebalo je na i novi smještaj što je danas veoma teško jer sve što je prikladno uzeli su Njemci odnosno druge upravne vlasti. Tako nam je jedva uzpjelo da od Njemaca dobijemo jedan kat u zgradi »Javnog ureda rada«, koje e se sada urediti za smještaj cijelog Obalnog zapovjedni tva naravno vrlo sku eno. Prostorije nisu za urede jer imaju kameni pod, ali u pomanjkanju drugih morali smo to uzeti. Sada e se iztom mo i prisiliti inovni tvo da dolazi redovno na svoj rad što do sada nije bio slu aj i što je ostalom i sli no stanje kod svih ureda. Mornari smješteni su još uvijek u bivšoj zgradi Obalske, koja doduše je vrlo izložena, ali u neposrednoj blizini skloništa, što daje izvjestnu sigurnost.

U Šibeniku izgleda daje sli no stanje, jer kako je objavljeno naš mali odred se preselio u grad.

Imenovanje k. k. Blaža za gradona elnika i kotarskog predstojnika u Šibeniku mi je skoro nepojmljivo jer on je tamo jedini astnik i pošto se ve ranije tužio na preobtere enost naložio sam mu da se za sada lati samo onih poslova, koje može obavljati sa skromnim brojem ljudi. Da li je on Ministru g. Lorkovi u predo io svoj položaj neznam.

Dolazkom poru nika bojnog broda Buljana u Metkovi ve je znatno olakšano poslovanje, pa treba nastojati da se to zapovjedni tvo što prije popuni potrebnim osobljem, što vriedi u istoj mjeri za Šibenik, gdje nemo prakti no nikoga, osim nekoliko mornara i do astnika, ni ti dovoljno za stražarsku službu.

Ja sam momentano nepomi an, kopneni putevi su ve im dielom nemogu i a osim toga još nije popravljen samovoz. Morskim putem se također ne mogu korsitit, jer ne razpoložem nikakvom jedinicom. Stoga i da bi mogao obilaziti obalu što e biti osobito potrebno poslije zauzimanja oto-

ka potreban mi je neki ve i i brzi motorni amac, koji e mi biti stalno na razpolaganju. Kako takvih jedinica ovdje nema, trebalo bi sa strane tog zapovjedni tva kod Njemaca izhoditi da se takav amac prona e u Trstu, opremi našim ljudima i uputi u Split. Da sam imao mogu nosti uputio bi se ve u Šibenik i ostala obližnja mjesta i Metkovi . Stanje u Splitu zahtjevalo je do sada moju prisutnost i zato sam pbb. Kirhmajera ukrcao na »Jadro« da izvidi stanje u Makarskoj, Metkovi u odakle može tako er putem brzoglasa dobiti podatke iz Dubrovnika.

Osoblje

Pri udjelbi osoblja na moru valja imati pred o ima da se nalazimo na fronti, gdje nema mogu nosti za redovnu izobrazbu i da je održavanje stege veoma otež ano. U toku jednog dana se daje po nekoliko puta znak uzbune kada mornari bježe u javno sklonište gdje dolaze u doticaj sa najrazli itijim elementima, koji vode sve mogu e razprave. Za skupljanje ljudi poslije završene uzbune opet je potrebno izvjestno vrieme, te je zbog toga svaka stroga kontrola u pogledu izlaza iz kruga vojarne i t.d. nemogu a. Sve ovo ne uti e dobro na stegu. Nadalje se osoblje odre uje na pratnju brodova kojom prilikom su duže vremena bez nadzora i opet u kontaktu sa svim mogu im ljudima. Sve ovo nalaže da se uputi na obalu samo pouzdano stegovano i donekle izobraženo i fizi ki zdravo osoblje. Ne treba napomenuti da je korisnije imati mali broj dobrog osoblja nego li veliki broj nevaljanog. Razhod je dosta velik, prije svega nestalo je mornara koji su preostali u Metkovi u kao brodolomci sa »Raba« ili od brodova oduzetih od njemaca, a koji su tamo bili prepušteni sami sebi. Dolazkom pbb. Buljana i uzpostave neke vojarne i kuhinje popraviti e se prilike pa se ne e više dešavati toliko slu ajeva bjegstva. Gubitkom »Jadra« i motornog leuta na Dugom otoku izgubljeno je opet dosta osoblja. Osim toga bilo je dosta fizi ko slabih mornara, na koja su bombardiranja i ostala opasna služba u inili svoje, te su morali biti vra eni kao neupotrebljivi.

im bude inovni tvo opet sakupljeno i nakon što se je po ela izdavati hrana, mo i e se odpo eti njihovim redovnim zaposlenjem, budu i sam uvjeren da e se još i nadalje na i inovnici koji e pod raznim izlikama izbjegavati svoju službu, morat e se primjeniti strože mjere u koju sam svrhu brzopjavno molio ovlaštenje da se pojedinci mogu privremeno staviti na razpolaganje s tim da im se izpla uju samo 2/3 beriva i da ih se može skinuti sa hrane. Samo takvim mjerama posti i e se potrebna stega kod inovni tva od kojih ima dosta veliki broj koji smatraju da im država mora dati a da oni nemaju obaveza za protuuslugu. Ovakvo stanje nije samo kod nas, ve i u ostalim državnim nadležtvima i zato ova slabo napreduju, pa se kod samog naroda uju razne pritužbe na slabo poslovanje državnih ureda.

Obskrba

Do sada primilo je samo osoblje vojni kog stališta hranu od Njemaca, koje je ovdje zbog slabog dotura dosta oskudna i veoma jednoli na. S tom hranom naši ljudi daleko ne bi imali dosta, pa je potrebno davati pobolj-

šice iz donesenih zaliha. Iskustvo je pokazalo da je i obskrba kod Njemaca nesigurna, jer je bilo perioda kada nismo ništa dobili odnosno samo izvjestne artikle. Zbog toga je potrebno uvijek držati zalihu hrane u našem skladištu za barem dva mjeseca. Istom sada po dolasku nove hrane i nakon što je osigurana spomenuta pri uva, moglo se je odpo eti izdavanjem hrane inovni tvu. Budu i da naše inovni tvo ima tako er pravo na jedan obrok i obzirom što njema ka vojska nije izdala hranu našem odredu u Metkovi u, traženo je kod SEEKA da se jednom regulira pitanje obskrbe našeg osoblja na cijeloj obali, nadalje da oni utvrde da li e mo i izdati hranu i inovni tvu koje je sada preuzeto od mornarice, te najzad da se uredi i pitanje izdavanja hrane povojni enim brodovima. Na sve ovo niesam dobio odgovora jer se istom trebalo propitati za odluku zapojedni tva u Sofiji, što e trajati dulje vremena. Ovdašnjem intendantu od SEEKA do sada uop e nije zvani no poznato da smo kod njih na obskrbi, pa je sadašnje izdavanje hrane samo provizorij i budi osje aj neke milostinje.

Sa »Jadrom«⁸ izgubili smo 12 tona hrane koju smo vjerojatno dobili od skladišta iz Mostara i kuda je bio upu en jedan mornar kao sprovodnik a u cilju da se što prije do e do hrane koja je bila namienjena inovnicima.

Brodogradilište

Budu i da se skoro pri svakom napadu odbacuju i izvjestne koli ine bomba na brodogradilište, ovo se sve više pretvara u ruševine. Izvješ a o zadnjim odborskim sjednicama dostavit e se do znanja ali prilike se defacto mienjaju iz dana u dan. Do sada nije primljen odgovor da li e Ministarstvo trgovine za održavanje najpotrebnijeg broja radnika odobriti potrebne navjere. Izvjestan kadar valja držati ne samo zbog socijalnih razloga, ve i za to da se mogu po potrebi vršiti izvjestni popravci na brodovima, održavati ono što još nije porušeno, te da se kona no drži jedna radna skupina na okupu. Poslije velikog bombardiranja naredio sam da radni tvo brodogradilišta radi na odkopavanju ruševina u gradu. Ovo radni tvo bilo je skoro jedino koje je odmah priteklo u pomo a osim toga je dosta vješto u ovim poslovima, koji nisu jednostavni jer se esto radi o razstavljanju i skidanju velikih betonskih plo a, greda, zidova i t.d. koje ugrožavaju prolaznike i okolinu.

Zbog Trogirskog brodogradilišta dostavljeno izvješ e o stanju da bi se riješila njegova sudbina. Do sada je od Gra anske uprave tamo odre en povjerenik i to bivši inovnik spomenutog brodogradilišta ing. Trofimov o kojemu su tako e dostavljeni posebni podatci.

Prilikom jednog od zadnjih bombardiranja potonuo je veliki dok, pa je sada odlu eno da se potopi i mali kako ne bi bio ošte en.

Razno

1) Poslovanje u ovom zapovjedni tvu otežavaju slabe poštanske veze osobito sa Zagrebom. Poslije našeg odlaska iz Zagreba i dolaska satnika Katuši a još nisu primljeni nijedan teku i primjerak naredbe ili Vjestnika. Kadkada se probije do Splita koji službeni spis sa ostalom posebni kom poštom. Sada moramo ra unati da se sa »Jadrom« vjerojatno dosta toga

izgubilo. Ovakvi gubitci su najneugodniji, jer predatelji predpostavljaju da su pošiljke ovdje primljene a mi ih ne možemo urgirati jer neznamo što je izgubljeno.

2) Za građanstvo prispjelo je do sada veoma malo hrane pa je do sada izdato svega po 1 kg brašna na osobu, a mjesto kruha, koji se ne peče. Zbog stalnog opadanja zaliha hrane koje se ne dopunjuju, cijene pojedinim artiklima u privatnoj trgovini nevjerovatno skaču, skupo je iz dana u dan sve veće a te su životne prilike i sve teže. Ovo osobito za ljude koji nisu dobili razne pripomoć, kao na primjer radnici u državnim i posebni kim poduzećima. Traženje pripomoć i je ovdje jedno od najaktuelnijih pitanja a ne dolazi sada samo u obzir u vidu zimske pomoć i veći za nastradale od bombardiranja. Za pružanje pomoć i nastradalim od zračnih napada preuzete su sve mjere te pri tome sarađuju sa mjerodavnim. Novac nije u pitanju već u glavnom hrana i odjela, ali sve opet zavisi o prometnim vezama. Prema sadašnjem stanju promet se može samo urediti kolonama, no ovdje nema dovoljan broj samovoza niti pog. tvoriva, trebalo bi dakle sve organizirati iz drugih mjesta, Sarajevo-Mostar i t.d. - ovdje smo bezpomoćni. Ustaški satnik Bednjanec pokazao je mnogo inicijative i on će sa svoje strane i putem obližnjih ust. bojna vjerovatno moći nešto uraditi u pogledu uzpostave bar manjih samovoznih kolona. Izkorišćenje njemačkih kolona za naše potrebe također ne dolazi u obzir jer broj njihovih samovoza nije velik te služi uglavnom za njihove svrhe.

3) Za vrijeme boravka Ministra Lorkovića u Splitu potpisani prisustvovao je raznim službenim sastancima, koji su imali za cilj izvješćavanje Ministra o ovdašnjim pilikama.

4) Glavar građanske uprave pozvao je predstavnike njemačke vojske na večeru kojoj je prisustvovao potpisani sa pobočnikom. Osim toga pozvao je jednom prilikom sve časnike hrvatske mornarice na večeru.«

S molbom na znanje.

Za Poglavnika i za Dom spremni!

(M. P.)

Za povjednik
do admiral
Angeli v. r.

IZVJEŠTAJ OBALNOG ZAPOVJEDNIŠTVA U SPLITU OD 23. PROSINCA 1943. ZAPOVJEDNIŠTVU MORNARICE O NAPADU NA NJEMA KI BROD »SIBELFERI« I NJEGOVOM ZAROBLJAVANJU OD STRANE PARTIZANA KOD KRILA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MORNARICA

PRIMLJENA BRZOJAVKA

Primljena od postaje:	O evid, br.:	Dan/mj.:	Sat:
Splita	452	23/12	1100
Po postaji mornarice	O evid, br.:	Dan/mj.:	Sat:
Zagreb:	484	23/12	2106

Oznaka žurnosti:

NASLOV: Zamornar²

SADRŽAJ I PODPIS:

Dopuna 395. Na visini Krila njema ka Sibelferi³ napadnuta od topovnja a. Dio posade spasio se na kopno. Ostalo oko 18 mrtvih. Brod lutao i drugi dan uvu en od partizana u jednu bra ku luku.⁴ Dva torpeda eksplodirala u Krilu. Vjerojatno namjenjeni Sibelferu.

Morobal⁵ Split broj 400

(M. P.)

1 Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 39/5-2, k. 80.

2 Zapovjedništvu mornarice

3 Dvotrupna penisa

4 Vjerojatno se odnosi na brod SF-193. Vidi dok. br. 146 i 376, napomenu 61.

5 Mornari ko obalno zapovjedništvo.

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 27. PROSINCA 1943. MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA O ZRA NIM NAPADIMA SAVEZNI KE AVIJACIJE NA ŠIBENIK¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNICTVO MORNARICE

Operativni odjel

O. br. 5227/Taj.

U Zagrebu, dne 27. 12. 1943.

Predmet: Izvješ e o zra nim
napadima na Šibenik.

- 1) MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA (Izvještajni odjel)
- 2) GLAVNOSTOŽERNI URED (Operativni odjel).

Obalno zapovjedni tvo Split sa Pob. br. 333/Taj. od 20. 12. t. g. dostavlja:

»Lu ko zapovjedni tvo Šibenik dostavlja sliede e izvješ e:

13. o. mj. u 0900 sati dat je znak za uzbunu. Grad je preletio jedan izvi a ki zrakoplov. U 1145 sati dat je ponovo znak za uzbunu nakon ega je u 1200 sati nadletilo od jugoiztoka 24 zrakoplova, koji su odbacili bombe srednjeg kalibra. Bombe su pale na predio od Poljane do kina »Tesla« sve do Dolca zapadno skradinske ceste, tako daje pogo eno samo uže središte grada. Direktnim pogodcima pogo eno je i do temelja porušeno 25 ku a i još 10 drugih porušeno i mnogo ošte eno. Uništena je podpuno zgrada bivšeg talijanskog konzula kod stolne crkve, tako daje gotovo nestala; zatim je porušeno sjemenište Dominikanaca (izpod sv. Ane) i ošte ena njihova tiskara, uništena je tiskara Vitaliana u Širokoj ulici. Broj mrtvih nije ta - no poznat, pošto je zatrpano jedno sklonište, gdje je bilo vjerojatno oko 20 osoba. U svemu ra unam da je bilo 40 mrtvih.

Do astnici i mornari uputili su se prije svršetka uzbune na ru ak u gostionu Maribor na obali, te su zatim iznena eni od šuma zrakoplova u unutrašnjosti grada i sklonili se u kafani »Alpa« i pred tiskarom »Vitaliani«. 7 do astnika i mornara našli su se ispod ruševina iz kojih su se izvukli sami. Jedino vodnik Aras je kod kafane Alpa zatrpan sa 3 metra debelim slojem ruševina. Izkopan je tek u 16 30 sati t. j. nakon 4 i pol sata. Izkopavali su ga naši do astnici i mornari i njema ki vojnici, koji su mu dali udisati kisik. Vodnik Aras zadobio je samo manje ozljede, te je prevezen u njema - ku vojnu bolnicu odakle je ju er otpušten.

Poslie bombardiranja samovoljno su se udaljili iz grada mornari Mi i Lapov, te se do danas još nisu vratili.

Nakon ovog napada pu anstvo je po elo odmah pani no napuštati grad i seliti se u okolna mjesta. Tokom sliede eg jutra 95% stanovnika iz središta napustilo je grad. Ljudi se vra aju u grad predve e i pred jutro te odnašaju svoje stvari.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 44/5, k. 80.

Uslied evakuacije grada nije mogu e ostranjivati ruševine sa ulica. Izkopavanje žrtava izvršeno je iztog dana sa svih mjesta, gdje je to bilo mogu e, jedino su ostale zatrpane žrtve u skloništu jedne ku e zapadno kazališta, gdje ih je unutra oko 20. Rasvjeta u središtu grada je prekinuta, vode ima kao i do sada samo od 7 do 8 u jutro.

Pošto je peljarnica u kojoj su bili smješteni mornari porušena, preselio sam ih odmah u podzemna skloništa u uvali Ponjikova a.

14 i 15. o.mj. bilo je nekoliko uzbuna po danu i po no i. Nadlietali su samo izvi a ki zrakoplovi, a 15. o. mj. u 1615 sati ba eno je nekoliko bomba negdje u brdo.

16. o. mj. u 0915 sati nadletio je izvi a ki zrakoplov, u 1200 sati nadletala je grad jedna grupa od 50 do 100 zrakoplova, a u 1315 sati nadlietali su luku, dolaze i sa sjeverozapada 12 zrakoplova i odbacile bombe, koje su pale kod Lu kog poglavarstva, zatim blizu pošte, u Dragi i izme u Drage i kolodvora. Pogo eno je i srušeno oko 20 ku a. Srušena je podpuno peljarnica, zatim sjeverna polovina zgrade Lu ke kapetanije i okolne ku e, kao i put i obala kod Lu ke kapetanije. Uredovnica Lu kog zapovjedni ta u zgradi Lu kog poglavarstva nije uništena, jer se nalazi u sjeverozapadnom dielu zgrade, no ista nije više uporabljiva. Sav namještaj spisi i dokumenta Lu kog poglavarstva su zatrpani, te se nastoji da se izpod ruševina izvadi ono što nije uništeno.

Kod ovog napada žrtava nije bilo, jer u tom dielu grada gotovo nije bilo nikoga.

Lu ko zapovjedni tvo i Lu ko poglavarstvo namjeravam preseliti u gra ansku školu (iza kazališta) gdje je sada smješteno ve gradsko poglavarstvo i kotarska oblast.

Novopridošlu mom ad smjestio sam zajedno sa ostalom mom adi privremeno u podzemno sklonište u uvali Panjikovac, dok budu odavde razmješteni na svoja odredišta. Ukolko bi ovamo stiglo još više mornara, mogao bi odred smjestiti u bivšu Mor. izvi . komandu, pošto je ista nakon odlazka nekih njema kih jedinica ostala djelomi no prazna. Smatram, da ovaj smještaj nije preporu ljiiv, jer je kao izrazito vojni objekt izložen zra - nim napadima a skloništa su prili no udaljena.

Do sada je u Šibeniku uništeno od zra nog bombardiranja oko 200 ku a, a od pu anstva su napušteni predjeli izto no od bolnice, zatim u blizini kolodvora i uz obalu, uže središte grada i Mandalina.«

Podnosi se prednje s molbom na znanje.

(M.P.)

Zapovjednik:
doadmiral
Angeli v. r.

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 28. PROSINCA 1943. MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA O VOJNO-POLITI KOJ SITUACIJI U OBALNOM POJASU DALMACIJE¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNI TVO MORNARICE

Operativni odjel
O. br. 5225/Taj.
U Zagrebu, dne 28. 12. 1943.

Predmet: Izvješ e o doga ajima
u Splitu.

- 1) GLAVNOSTOŽERNI URED (Operativni odjel)
- 2) MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA (Izvještajni odjel)

Obalno zapovjedni tvo Split sa Taj. br. 351 od 20. 12. t. g. dostavlja:

VOJNI KA SITUACIJA NA KOPNU

Koliko se ovdje može saznati, vode se glavne borbe na podru ju Livna,² te za poja anje tamošnjih snaga ovdašnja divizija³ mora staviti na razpolaganje nekoliko bojna, zbog ega su ometane i donekle odložene akcije iš enja na podru ju ovdašnje divizije. Jedna daljnja koncentracija malo ve ih snaga na podru ju ovdašnje divizije u toku je oko Primoštena, gdje se navodno izkrcavaju ve e partizanske snage. Prema saznanju Englezi su odje om i obu om opremili partizane, koji su se nalazili na otocima odnosno koji su tamo bili preba eni, a sada ih nastoji izkrcati na kopno. Na podru ju susjedne južne divizije⁴ vrše se takva izkrcavanja na dielu Krilo-Omiš⁵ vjerojatno uz ja u podporu neprijateljskih jedinica. Zbog ovih operacija uje se no u esto topovska paljba, a sami Njemci javljaju, da se njihovi transporti (uglavnom jedrenjaci) koji se upu uju u pravcu Metkovi a teško probiju, jer dobivaju vatru kako sa kopna tako i sa otoka. Na podru ju Metkovi a je u toku koncentracija ve ih snaga vjerojatno u cilju pripreme operacija prema otocima. Uslied izkrcavanja partizana i njihovog prodiranja prema iztoku, ponovno su ugroženi prometni putevi na kopnu. Zadnjih dana uje se esto topovska vatra iz pravca Mu a⁶ gdje su vjerojatno u toku manje borbe oko održavanja prometa ceste Sinj-Knin. To nih podataka o svim tim borbama nemam, jer Njemci drže sve u najve o j tajnosti. Ina e na samom splitskom podru ju vlada podpuni mir, te su se jedino doga ali

1 Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 12/16, k. 81.

2 Vidi operaciju »Ziethen«, dok. br. 107, napomenu 2.

3 Rije je o 264. pješadijskoj diviziji.

4 Odnosi se na 118. lova ku diviziju.

5 Vidi dok. br. 146, 154 i 334.

6 Vidi dok. br. 145.

prepadi na njemačke kolone u blizini Segeta, gdje su Njemci navodno ve izgubili oko 50 vojnika. Ovi događaji prisilili su njemačku vojsku, da se tamo morati preduzeti energične mjere, vjerojatno evakuirati pučanstvo.

NA MORU

Očividno je da neprijatelj raspolaže brodom tonažom za opsadu otoka i prebacivanje partizana. Osim toga se nalaze na otocima sigurno neke manje ratne jedinice ili druga dobro naoružana i za ratne podhvate prikladna plovila. To mi ni podataka o svemu tome nemam, jer povjerenik koji mi je ranije dostavljao vijesti sa otoka, već dugo nije došao, a i mi se da i samim Njemcima nije situacija jasna. Tako se na pr. jedan pomoćni brod upućen u Metković tri puta vratio u Split navodno zbog toga, što je došao pod jaku topovsku vatru bitnica na kopnu i otocima, te vidio već plovne jedinice. Plovitba do Metkovića je samo tik pod obalom, ali kako vlada kod obrane na kopnu izgleda izvjesna nervoza a davanje znakova razpoznavanja također nije još jedinstveno na cijeloj obali, to je i ova plovitba ne samo zbog neprijateljskog djelovanja već i od vlastitih trupa dosta nesigurna. Transporti iz Šibenika ovamo u Splitu (izključivo većim i manjim jedrenjacima) kao i obratno, odvijaju se bez smetnje, te nije u zadnje vrijeme bilo nikakvih gubitaka. - Dešavalo se da neki brodovi još uvijek putuju danju kada bivaju napadnuti od neprijateljskog zrakoplovstva. Njemačkih ratnih jedinica na ovom području nema. Ovdje je jedino djelovala jedna flotila Kustenjagera, to su brzi naoružani motorni čamci oznakom »K. J.« opremljeni pionirima i pod vodstvom častnika vojske. Ovom flotilom zapovijeda jedan konjanik satnik sa jednom nogom.⁷ Imao sam prilike da s njime razgovaram, ali o svome radu nije želio govoriti. Svakako ova flotila bila je dosta aktivna, čamci su mnogo vozili, dogovoren je bio neki poduhvat na kojem su trebali sudjelovati nekoliko oružnika i ustaša, ali da li je nešto urađeno nisam mogao saznati. Jučer je ova flotila pokupila razne čamce meću njima i naše ribarske brodove »M. . 11« i »M. . 12« (ovo dozvolom Seeka)⁸ te krenula prema jugu. Šolta svakako još nije zauzeta, a kako se njemačke snage sada na tom otoku prilikonojake snage partizana. Daje poduhvat protiv spomenutog otoka poduzet prije 14 dana, jedva bi se naišlo na većegrupe od 100 partizana oko pojedinih naselja. Ovaj poduhvat nije mogao biti tada izvršen jer sredstva za prijevoz (Sibelfähre), koja su trebala biti stavljena na raspolaganje mornarici, uništena su od neprijateljskog zrakoplovstva.

U ZRAKU

Neprijateljsko zrakoplovstvo djeluje i nadalje jednako aktivno i nesmetano, jer Njemci na ovom području ne raspolažu nikakvom aktivnom obranom, osim u Šibeniku gdje je p.z. topništvo dostajako, ali nije postiglo konkretne uspjehe, osim što neprijatelj mora letjeti u većim visinama. Napadi na Split, Šibenik i Zadar imaju očividno za cilj onemogućenje svakog

⁷ Odnosi se na bataljon obalskih lovaca »Brandenburg«.

⁸ Pomorske komande Dalmacije.

morskog prometa, obskrbu vojske i građanstva, te uništenje svih za ratovanje važnih ciljeva. Da li su bombardiranja gradova izvršena namjerno ili se ovo ima pripisati grešci u nišanjenju, teško je kazati, ali svakako ona nisu potrebna. Dosadašnji noćni napadi izvršeni sa pojedinim zrakoplovima starijega tipa, vršeni su obično u vremenu kada se u gradu govorilo o tome, da Njemci pripremaju akciju izkrcavanja na otoke. Po velikom broju odbacivanja njihovih aviona, kako nad Splitom, tako i nad ostalim manjim lukama ovog područja, može se zaključiti, da su traženi motorni avioni K. J. flotile. Budući da ovi avioni nisu pronađeni, bombe su odbacene bezciljno sa iznimkom od onih bombobaračenih pri zadnjem napadu, a koje su pale na našu radionicu aviona, koje je neprijatelj vjerojatno mislio, da se radi o traženim K. J. avionicima.

POLITIČKA SITUACIJA

Kako je već objavljeno, normaliziranje prilika pretrpjelo je uslijed ovih zračnih napada, a osobito uzbuna, veliki udar. Zračne udarce od 10-14 dnevno stvarno djeluju na živce naroda, koji se pod takvim prilikama ne može latiti svog redovitog zanimanja. Narod je ogorčen na Engleze, za koje je do sada svakako imao velike simpatije. Ne zna se zašto svrhu tih napada. Uzpostava Titine vlade, koja se tumači kao pobjeda Sovjetske Rusije na Teheranskoj konferenciji, razočarala je jugoslavenski orijentirani dio građanstva, a mnoge dosadašnje pristalice partizana također su u nekoj neizvjesnosti i većim dijelom ogorčeni, što su njihovi sinovi u Titinoj vojsci, a oni bivaju stalno napadnuti od anglo-saksonskog zrakoplovstva. Sve ovo, kao i vrlo dobro i korektno vladanje pripadnika njemačke vojske u ovim krajevima, te korektnost naših vlasti, u mnogom ide nama u prilog. Prilikom sastanaka sa generalom Nacke⁹ i dr. Nardelli,¹⁰ kojemu sam prisustvovao, mogao sam saznati da Njemci namjeravaju uzorke zaposliti veći dio građanstva u raznim radovima u prvom redu namijenjeni vojnim radovima u drugom građanskim potrebama. Ova mjera je svakako vrlo umjestna, jer sada ima veliki broj neuposlenih, koji stalno traže pomoć od raznih socijalnih ustanova, koji im naravno mogu pružiti samo u ograničenoj mjeri. Neuposlenost treba svakako suzbijati, s tim što se razviti građanska djelatnost i to i uzpjeti. Može se računati da će se radni ljudi rado odazvati, jer oni će biti obskrbljeni hranom na isti način kao radni ljudi u Njemačkoj. Hrana mnogo znači, pogotovo sada, dok je dotur hrane veoma skroman, cijene fantastične, a zaliha prikupljene hrane pri koncu.

Gospodin general dao je tako i razne sugestije u pogledu razvika gospodarskih prilika na svom području, osobito u pogledu iskorištenja raznih sirovina, ulja i t. d. kao zamjenu za druge prehrambene artikle, koji bi se zato mogli dobiti iz drugih krajeva. No pri tome nalazim da ne vode dovoljno računa o teškim prilikama u kojima živimo, jer ovdje uglavnom sve zapne zbog pomanjkanja prijevoznih sredstava o kojima nitko ne vodi računa, te prometa u širem smislu riječi.

Što se tiče Nijemaca to je general izjavio, da je on već sve poduzeo, da se mobilni odstrane iz naših krajeva, odnosno prebace tamo, gdje ih treba

⁹ Albin, komandant 264. pješadijske divizije.

¹⁰ Bruno, glavar građanske uprave u Splitu.

za borbu. Ostale etnike namjerava vratiti u svoja mjesta, gdje bi se ustrojila narodna milicija. U nekim hrvatskim selima već je uzpostavljena hrvatska milicija uglavnom od starijih pouzdanih ljudi, koji su od strane Njemaca naoružani, označeni bijelom trakom i koji čuvaju svoje selo. General stoji na stanovištu, da se ovo isto pravo mora dati pravoslavnim selima, jer on ih ne može smatrati kao građane drugog reda, koji ne bi imali mogućnosti da i svoju imovinu čuvaju od partizana i drugih. Tom prilikom je general i napomenuo da bi i domaće etnike odmah raspustio, kad bi ih se od strane hrvatskih vlasti primilo u koju drugu vojnu organizaciju. No takvih organizacija nema, pravoslavni čak nemaju pravo služiti u domobranstvu, već jedino u raznim postrojbama. Sa svojim austrijskim vlastima nazorima ne može razumjeti zašto oni ne mogu služiti kao borci u domobranstvu, jer ih cijenijoš iz vremena bivše austrijske vojske gdje su svi građani imali sva prava i sve dužnosti. Gospodin general vrlo optimistički procjenjuje stanje, te je uvjeren, da će u skoro vrijeme uspjeti na svom području uzpostaviti podpunu mir i red. U svom radu je momentalno nešto ometan, jer ne razpolože svim svojim snagama, budući da daje nekoliko bojna morao odpuštiti susjednoj diviziji. Na naše predloženje da kod susjedne SS divizije nije takvo stanje i na razne iznesene grješke, general je potvrdio, da mu je sve to poznato i da se nada da će se tamo također znatno popraviti prilike, jer su u tom pogledu izdata nova stroga naredjenja.

Najzad je general osobito izicao dobru suradnju sa ustaškim podpučkovnikom Kečetom,¹¹ koji je njemu dodijeljen za uzpostavu ustaških bojna na području Zadar-Šibenik. Ovaj podpučkovnik da ima navodno već dobrovoljaca za tri jake bojne. No general dozvoljava uzpostavu novih jedinica u granicama raspoložive opreme i osigurane prehrane, želeći izbjeći stanje kakvo je u Sinju tj. veliki broj ljudi bez obučbe, odjeće i hrane.

VEZA S VLASTIMA

Veza s vlastima bez promjena i jednako dobra.

18. o. m.j. prisustvovao sam pregledu ovdašnje NZ. Sa utvrđenim stanjem sam bio zaista iznenađen, ja nisam očekivao da se u toliko kratkom vremenu može toliko postići. Građanstvo se u velikom broju odazivalo pozivu da suraduje i mjerodavne vlasti su pokazale mnogo razumjevanje a najzad i samo raspoloženje u gradu zbog stanja uzbuna doprinelo je, da je uzpostava ovih postrojbi uspjela. Svakako treba pohvaliti rad poslatih stručnjaka iz Zagreba.

VEZA S NJEMCIMA

Veza s Njemcima bez promjene. Seeko sa svojim užim stožerom nalazi se još uvijek u Mostaru, a ovdje ga zastupa kap. korvete Falckhausen. Ja redovno idem jedan put dnevno u njihovo zapovjedništvo na dogovor i izmjenu vesti po raznim događajima. Imam utisak da se i ovdje nezna što se dolje oko Metkovića priprema za akcije na otoke. Sa bojničkom Preissom (iz nove Feldkomandanture) često se sastajem pa razpravljamo o raznim

11 Emil Kečet, komandant Sedmog ustaškog stajališta u Drništu.

pitanjima, koja se odnose na njegovu budućnost i rad. On je primio obavijest iz Zagreba, daje glavni dio osoblja za ovdašnju Feldkommandanturu već krenuo i da će skoro stići i ovamo, kako bi onda mogao odpočeti svojim radom. Držim da će se on pridržavati primljenih naredaba i nastojati ostati u što boljem odnosu sa našim vojnim i civilnim vlastima, za mene će biti tako lakši rad olakšan, jer sadašnji Standortkommandant je jedan nadporučnik, pa mi je nezgodno zamoliti ga za razne usluge, a njegov zapovjednik komandant pukva Oberstleutnant Müller, koji ima svoje zapovjedno mjesto u Klišu, samo riedko dolazi ovamo.

PROMET

Zbog sadašnjeg nesigurnog stanja, neto ne obavještenosti o vojnim akcijama i još nedovoljne ustrojbe cijele obrane za sada je skoro nemoguće misliti na uzpostavu nekog redovitog prometa. Poslije gubitka m/j »Jadra«¹² treba također voditi računa o tome, da se nebi desili slučajevi, pa je momentalno i teško postaviti kakove prijedloge Njemcima. M/j »Marjan« koji je za vrijeme njegove upotrebe od Njemaca u Metkoviću oštećen i zbog toga upućen u Split, ovdje je brzo popravljen. Ovim brodom izvršen je prijevoz našeg odreda u Šibenik, a sada leži ovdje i čeka dok se pruži prilika da ga uputi u Metković. M/m »Drava« zadržana je od Njemaca u Metkoviću i prilikom jedne vožnje za njihove potrebe, uplovlila je u Makarsku sa velikom kvarom na motoru. Treba računati da će ovaj brod na kojem se također nalazi jedan njemački strojar, biti dulje vremena neupotrebljiv, budući da treba izlijevati nove dielove za motor, što predstavlja dosta dugotrajan posao. M/j »Jordan«, koji je bio na dužem popravku u brodogradilištu, upućen je u Makarsku radi prijevoza materijala u upravu Pošte i Riznice u Split, premda je brodu izdat nalog, da se što prije vrati, ali koji zapovjednik dozvolio je da se taj brod zadrži u Makarskoj radi još daljnjeg uređivanja. Vlastnik i ostala posada tog broda, koji su svi suvlastnici, vjerojatno iz straha sabotiraju plovidbu, pa će se poduzeti potrebne mjere, no za sada kako smo bez krugovalne veze sa Makarskom, smo u nemogućnosti davati zapovjedi. Sa ribarskim brodovima M. 11 i 12 mislio sam uzpostaviti neki redovan promet sa Trogirom, a drugi namac izkoristiti za ribolov. Ova namjera nije se mogla sprovesti u djelo, jer smo ostali bez plinskog ulja, a sada su Njemci otegili oba namaca. U pravcu Šibenika plovidba je moguća, ali za nju nema sa naše strane potrebe, jer pojedini putnici, odnosno ovo malo tvoriva što bi došlo u obzir, može se uvijek prebaciti motornim jedrenjacima, koji plove u službi Njemaca. Kako se vidi iz zadnjeg izvješća Lučkog zapovjednika u Šibeniku na parobrodu »Mare Bianco« od 8.000 tona, koji je oštećen u Zadru, nalazilo se je 208 tona raži za Šibenik i Split. Ukoliko bude ova hrana spašena, biti će sigurno dopremljena tal. mot. jedrenjacima koji plove za Njemce.

BOMBARDIRANJE

O uinku raznih zračnih napada izvješteno je svakodnevnim brzojavkama o situaciji, a osim toga dostavljena su posebna izvješća od strane Lučkog

12 Vidi dok. br. 119, 157 i 422.

kog zapovjednika u Šibeniku i Dubrovniku. Posljednje bombardiranje Zadra izazvalo je kako mi je rečeno od strane Njemaca, velika oštećenja osobito na lučkim postrojenjima i njemačkim vojnim skladištima, koja su bila puna hrane i skoro podpuno uništena.

KRUGOVALNA VEZA

Rad na postajom Metković i Sušak odvija se bezprikorno, sa Dubrovnikom malo slabije, jer se izpoljava neka samovoljnost i nestega tamošnjeg krugovalničara. U zadnje vrijeme radilo se je također vrlo dobro sa Makarskom, ali od jučer više nije uzpostavljena veza navodno zbog toga, što su baterije utrošene. Postaja u Šibeniku još nije uzpostavljena. Često mi se javlja na Zagreb veoma slabo uje našu postaju, premda sve ostale stanice, kao na pr. Osijek i Varaždin javljaju odličan prijem jačine 5. Za našu postaju potrebne su nove cijevi, koje su nužno i neobhodno potrebne, te bi trebalo poslati odmah dvije serije. Ovo s razloga što je prije neki dan ovdje pronađena podpuno ista postaja na kojoj manjkaju cijevi i nekoliko instrumenata. Ova postaja predata je našem stručnjaku na pregled i uređaj, te će ona moći služiti kao prijevremena, odnosno na kakvom drugom mjestu.

Prije neki dan stigla je postaja za redarstvo, koja sada ujedno služi za potrebe Građanske uprave.

USTROJBA NA OBALI

Sa odredom za Šibenik poslao sam lučkom zapovjedniku nalog da se pridošlim osobljem po mogućnosti što prije opremi minopolaganjima i da mi se javi koje osoblje onda nedostaje za opremu »T 7«. U odgovoru s tim brojem bojničar Blaž dostavio mi je pismopis brzojavom njemačkog Hako¹³ na Seeko¹⁴ i admirala Adria, koja se odnosi na opremu spomenutih jedinica i nedostajeg osoblja. No ova brzojavka puna kratica nije mi još jasna, pa u istom tražiti podatke od ovdšnjeg Seeka i zatim javiti o novim potrebama osoblja. Blažu je rečeno da mu se može dati po potrebi još mornara iz Splita. Pošto je preostala potreba za brodopratičnima, koje se ovdje skoro i ne mogu sastavljati, jer nema dovoljno oružja i nakon dolazka dovoljne njemačke vojske, naš odred u Splitu, u kojem ima do sada oko 90 mornara (bez razhoda) može se još nešto reducirati.

Pitanje smještaja odreda u Splitu još nije riješeno. Odred stanuje još i nadalje u zgradi bivše Obalske komande što nije zgodno, kako je već javljeno iz stegovnih i sigurnosnih razloga. Osim toga splitska bi običajna htjela porušiti ovu zgradu. Kako su sve prikladne zgrade zauzete od njemačke vojske, to se mislilo odred smjestiti u bivšoj Jadranskoj straži. No i ta je zgrada sada zauzeta od njemačke mornarice. U Šibeniku izgleda da je stanje slično, jer je poznato da su mornari privremeno smješteni u skloništima u uvali Palinkovac, što može trajati samo prolazno.

13 Lučka kapetanija

14 Pomorskoj komandi Dalmacije.

OSOBLJE

U pogledu osoblja nema nikakvih promjena, mornari su u glavnom dobri, do astnika ima ovdje vrlo malo, a isto tako astnika. Stalne uzbune nijesu ostale bez utjecaja na moral i to osobito kod starijih. U pogledu popune astnika u ovom Zapovjedni tvu, javio sam da je potreban zamjenik za broskog satnika Kirhmajera, a prijedlog u tom pogledu staviti e por. b.b. Luterotti, kojem sam izložio neke moje prijedloge u kojima se vodi računa o što boljem iskorištenju pojedinaca prema njihovoj sposobnosti.

OBSKRBA

Naše osoblje vojni kog stališa prima i nadalje njema ku obskrbu, koja doduše nije ista kao ona od njema ke vojske. Javljeno mi je da oni imaju dvije vrste hrane i to za vojsku u domovini i vojsku u inozemstvu. Nas smatraju svakako u domovini pa prema tome imamo nešto manje. Hrana je vrlo jednoli na, kombinacija od pasulja, graha i tjestenina, te stalno konzerve. Bez variva i svježeg mesa je na vrieme teško podnošljiva. Naše dnevnice su toliko skromne, da se od njih ne može ništa kupiti za poboljšanje hrane, obzirom na veoma visoke cijene i skoro nemogu e nabave.

BRODOGRADILIŠTE

Upravni odbor brodogradilišta drži redovito svake sedmice svoju sjednicu na kojoj se razpravlja o teku im pitanjima. Za sada vlada neizvjestnost, jer još uvijek nije primljeno rješenje Ministarstva trgovine, da li je odobrena tražena mjese na navjera za održavanje inovni tva i radni tva. Ova navjera je neminovno potrebna jer ina e treba obustaviti svako poslovanje, što bi bilo vrlo nezgodno. Prije svega nije u duhu izdatih uputa za privredna poduze a, da se danas ma kome otkáže služba. Ako bi se to u inilo, onda treba ljudima izplatiti pripadaju u odpremninu, što bi se moglo u initi ako se proda razpoloživo tvorivo. Velika bi bila šteta razpustiti kadar dobrih i stru nih radnika za iji je odgoj trebalo mnogo godina. Iako su prilike i radni uvjeti veoma nepovoljni, to se ipak nastoji o uvati još spašeno tvorivo. Radni tvo pokazuje dobru volju, da bi ak i pod izlaganjem svog života najve im opasnostima došlo na rad i doprinelo što je mogu e da poduze e može i dalje postojati. Prilikom radova oko razkopavanja ruševina radni tvo brodogradilišta pokazalo se kao vrlo spremno i poslušno, te zaslužuje svaku pohvalu. Ukoliko bi Ministarstvo trgovine preuzelo izdržavanje brodogradilišta, mogu se tamo vršiti i radnje manjih opravaka na brodovima bez potrebnih navjera. Tako je n. pr. sada popravljen m/j »Jordan« a od brodogradilišta predložen prili no veliki račun od 500.000 Kuna. Smatram da se taj račun jednostavno likvidira na teret ve izpla enih predujmova. Kao daljni došao bi u obzir popravak vodonosca. Ovaj brod vezo bi se u ošak pred razara em, koji je do sada bio manje izložen napadima i u ijoj se blizini namjerava izkopati odgovaraju e sklonište i postaviti neke strojeve radionice. Da bi mornarica morala odobriti posebne navjere za popravak tog broda postavilo bi se pitanje rentabilnosti, jer moramo računati još daljnjim napadima. No ako se ne bi za taj popravak

trebalo posebno platiti, ve ako bi isti pao na teret troškova oko redovnog izdržavanja brodogradilišta, onda je svakako preporu ljivo. Najzad ne može se ra unati, da e ti napadi biti trajni, jer e i neprijatelj uvi ati jednom da je postigao svoj cilj, a sa druge strane ne može na ovom podru ju nestati cijeli prirad, zbog neprijateljskog djelovanja.

Isto tako treba usliediti neka odluka, što se ima uraditi sa brodogradilištem u Trogiru, gdje je radni tvo nezaposleno, i o ekiva mjerodavne odluke, kojom je povezana životna mogu nost velikog broja obitelji.

Ovdje treba još napomenuti, da se na brodogradilištu nalazi jedna velika maona od 400 tona nosivosti bruto 50 tona oko 90% dovršena te nove klapete dovršene oko 80%. Brodogradilište želilo bi ove objekte ponuditi državi na odkup, te bi se dobiveni novac moglo da se samo izdržava. Po tom pitanju dostavit e se poseban priedlog.

Zalostno je da momentalno nismo u stanju ove objekte izvu i iz brodogradilišta i skloniti ih na nekom sigurnom mjestu, ali bez remorkera ili drugog prikladnog broda ovo nije mogu e.

Prednje se podnosi s molbom na znanje. - U pitanju brodogradilišta i uposlenja radnika u istome, poduzeti su ve potrebni koraci kod nadležnog Ministarstva.

(M. P.)

Zapovjednik:
doadmiral
Angeli v. r.

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 29. PROSINCA 1943. MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA O ZRA NIM NAPADIMA SAVEZNI KE AVIJACIJE U VREMENU OD 10. STUDENOG DO 7. PROSINCA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNI TVO MORNARICE
Operativni odjel
O. br. 5187/Taj.
U Zagrebu, dne 29. 12. 1943.

Predmet: Izvješ e o zra nim
napadima na Šibenik.

- 1) GLAVNOSTOŽERNI URED (Operativni odjel)
- 2) MINISTARSTVO ORUŽANIH SNAGA (Izvještajni odjel)

Obalno zapovjedni tvo Split sa Pob. br. 331/Taj. od 16. 12. t. g. dostavlja:

»Od Lu kog zapovjedni tva u Šibeniku primljeno je sliede e izvješ e o bombardiranju:

Dostavljam izvješ e o dosadašnjim zra nim napadajima na Šibenik dopunjuju i svoja izvješ a ovdašnji broj 27 i 38/taj/43.

Od dana 10. studenoga pa do 7. prosinca 1943. godine, izvršeni su nad gradom Šibenikom i njegovom okolicom sliede i zra ni napadaji:

1) Na dan 10.11. oko 1230 sati nad gradom je letilo jato neprijateljskih Zrakoplova ja ine 35-40 bombardera i lovaca, te su bacili bombe na vojne objekte u okolici Šibenika (Ražina) i 6 km južno od Šibenika. Žrtava nije bilo.

2) Na dan 17. 11. t. g. u 1420 sati dat je znak za uzbunu. Nad gradom je nadlietalo jato ja ine oko 30 neprijateljskih bombardera, koji su dolazili sa zapada, te su bacili oko 100 bombi (100-250 kg).

Tom prilikom bombardiran je jugoizto ni dio grada, željezni ka pruga i dio luke. Od javnih zgrada uništeno je skladište i gat »SIPAD«. Djelomi no razrušena skladišta Šare na Sv. Križu u kojemu je smještena hrana i ostalo tvorivo njema kih postrojbi. Ošte ena je željezni ka pruga na 2 km. od željezni ke postaje Šibenik (nasip), te srušena tvornica sapuna uri . Osim toga ošte eno je oko 10 privatnih stambenih zgrada u gradu i ošte ene tri ku e u selu Mandalina. Pogo eno je brodogradilište Tori , gdje je skoro »Ve uništeno. Na eie lom podru ju predjela Baldekin u injena je znatna štetni, ku e su ostale uslied zra nog pritiska bez prozora, djelomi no bez krova i vratiju. Pogo ena je i jedna zgrada bolnice. Uslied ovog zra nog napadaja bilo je 14 mrtvih i 24 ranjenih. Njema ke vojne postrojbe radile su oko spašavanja nastradalih. Od naših hrvatskih postrojbi nije stradao nitko.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 46/5, k. 80.

3) Na dan 18. 11. t. g. bilo je pet zra nih uzbuna i to: u 0730, 0930, 1030, 1230 i 1530 sati. Neprijateljski bombarderi nadlietali su nad gradom i bacali bombe na brodove u šibenskoj luci. Tom prilikom zapaljen je jedan teretni brod, koji je bio nakrcan sa živežnim namirnicama i sienom.

Na zapaljenom brodu pogašen je požar te je uništena od prilike jedna tre ina tereta.

Na dan 27. 11. t. g. usliedila su 2 zra na napadaja prvi u 1145 sa 19 bombardera i drugi u 1230 sati sa 12 bombardera. Neprijateljski zrakoplovi bacili su bombe na sliede e ciljeve: skladište hrane njema kih postrojba kod sv. Križa, vojni ke objekte u Mandalini, minersku komandu i tvr avu Sv. Nikole, te selo Mandalinu koje je djelomi no porušeno. Tom prilikom izba eno je od neprijateljskih zrakoplova oko 80 bomba srednjeg kalibra. Ovom prilikom nije bilo ljudskih žrtava, osim jednog ranjenika (gra anska osoba).

4) Na dan 28. 11. t. g. neprijateljski zrakoplovi izvršili su etiri zra na napadaja na grad Šibenik i to u 1045, 1115 i 1145 sati. 33 neprijateljska zrakoplova (bombardera) bacilo je toga dana bombe srednjeg kalibra na razne djelove grada. Državna bolnica pogo ena je sa 9 bombi, te su porušene 3 glavne zgrade, interna, kirurgija i ludnica, a ostale su ošte ene. U samoj bolnici bilo je mrtvih i ranjenih. Preostali bolesnici zbog rušenja bolnice i bojazni pred idu im napadom morali su biti odstranjeni iz bolnice i smješteni u privatne stanove.

Prilikom ovog bombardovanja ošte ena je indirektnim pogodkom zgrada mornarske komande, koja je sada neuporabiva, razrušena su skladišta duž obale od rta Kuline prema selu Mandalina. Potopljeno je nekoliko manjih objekata i jedna S.F. (motorna peniša) njema ke mornarice. Osim toga na Baldekinu porušeno je nekoliko zgrada. Tom prilikom pogo eno je sa pet bomba novi gat, te mu je porušena zapadna i sjeverna obala.

5) 2. 12. u 1830 sati ba ene su bombe jedna blizu preparandije, a druga na putu prema Šubi evcu.

6) Na dan 3. 12. t. g. neprijateljski zrakoplovi bombarderi izvršili su šest napada na grad Šibenik i okolicu. Prilikom ovog napada uništena je djelomi no baza borbenih amaca, te tvornica »DALMATIEN«. Na bazu borbenih amaca ba eno je oko 20 bomba težeg kalibra, koje su prouzro ile velike štete. 6 njema kih vojnika je poginulo i ranjeno, dok je naše ljudstvo, koje je bilo smješteno u zgradi mom adskoj u bazi bilo sklonjeno u sklonište kod Mandaline. Prilikom ovog napada potopljen je jedan ke mornarice, jedan ribarica i jedan tender. Bombe su srušile i uništile novo zidanu obalu na bazi. Dan prije ovog bombardiranja premještena je »T 7« i »MARJAN« sa baze u uvali Panjikov a u luci Šibenik i na taj na in su sauvani od ošte enja. Tog istog dana prilikom zra nog napadaja na fabriku »DALMATIEN« u Crnici ošte eno je i dosta privatnih zgrada a sama tvornica jako je razrušena. Osim toga pogo ena je direktnim pogodkom ku a Mata i i mlinica u Dragi a okolne zgrade tj. carinarnica i ob inska zgrada ošte ene. U mornarskoj komandi ošte eno je skladište ugljena, potopljen je jedan tender (M. R. 102), ošte en »Lov en« i potopljeno i ošte eno nekoliko peniša.

7) Na dan 7. 12. t. g. nad gradom Šibenikom preljetjela su 32 neprijateljska zrakoplova u pravcu prema Prokljanskom jezeru. Tog dana grad nije bio napadnut.

Svi ovi zračni napadi utjecali su mnogo na moral kod građanstva, tako da je mnogo građana izseljeno u okolna sela i na otoke.«

Podnosi se prednje s molbom na znanje.

Zapovjednik:
doadmiral
Angeli v.r.

(M-P-)

BROJ 422

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA SEDME ORUŽNIKE PUKOVNIJE O DOGAJAJIMA U VREMENU OD 6. LISTOPADA DO 31. PROSINCA 1943. NA PODRUČJU DALMACIJE¹

POPIS DOGAJAJA: od 6. X 1943. do 15. I. 1944.

Prilog doglasnom izvješću u 7. oružničke pukovnije za mjesec siječanj 1944.

A. ETNIČKA AKCIJA

[...]

21. listopada 1943. oko 0700 sati jedan bataljon četnika vršio je akciju od manastira »Dragovi« (10 km. j-i. od Vrlike) prema selima Laktac, Dabar, Vučepolje i Zasiok, gdje su se partizani u zadnje vrijeme naročito utvrdili, te u ogorčenoj borbi, koja je trajala toga dana do 2300 sata uspjelo im je partizane potisnuti sa njihovih uporišta, koji su se povukli za selo Bitelji (11 km s. od Sinja). Gubici četnika su neznatni, dok partizanski su 6 mrtvih i 2 zarobljena. U ruke četnika pao je znatan plien hrane, streljiva i opreme.

Istog dana četnici u selu Laktac zapalili su nekoliko kuća a pravoslavcima pod sumnjom da održavaju veze sa partizanima.

[...]

Tokom 7. i 8. studenog 1943. vodili su borbu četnici sa partizanima u selu Kijevo,² te partizane savladali rastjerali, a 8. studenog 1943. napali su partizani četnike u Vrliki³ i nakon kraće borbe savladali ih i rastjerali.

10. studenog 1943. četnici pomoću njihove vojnih snaga ponovno su zauzeli mjesta Kijevo i Vrliku sa okolinom,⁴ a partizani povukli se u raznim pravcima na planinu Dinaru i Svilaju, prema viestima bez borbe. Od strane njihova kog topništva poginulo je nekoliko seljaka iz Vrlike.

[...]

¹ Original (tipkan na pisanim stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 22/8, k. 145.

² Vidi dok. br. 217.

³ i ⁴ Vidi dok. br. 217, 219 i 223.

B. (KOMUNISTI KA) PARTIZANSKA AKCIJA:

6. listopada 1943. ustaška postrojba, koja se nalazi u Suhom Docu (25 km. j. od Drniša) ubila je 4 partizana i 6 živih uhitila i predala njema koj diviziji u Kninu.

[...••]

17. listopada 1943. u 0600 sati poduzeta je akcija iš enja terena od Drniša pod vodstvom Njemaca i 20 ustaša u pravcu sela Gata (4 km. s. od Omiša). Uspjeh akcije, jedan poljski top zarobljen ali bez zatvara a, 5 partizana zarobljeno, koji su po Njemcima odvedeni za Split.⁵ Tom prilikom jedan njema ki vojnik je ubijen i pet ranjeno.

18. listopada 1943. od naših oružanih snaga poduzeta je akcija iš enja od Omiša u pravcu sela Naklica i brda Gradac (3 km. s. od Omiša). Za vrijeme akcije uhi en je istaknuti partizan Škarica Milan iz Podgra a. Uslied nadmo nosti neprijatelja, koji je pokušao naš odjel opkoliti, naše se oružane snage povukle uz gubitke 4 ranjena ustaše.⁶

18. listopada 1943. od 1100 do 1200 sati partizani Biokovske skupine iz topova i baca ima tukli su na varoš Makarsku. Od eksplozije granata ranjena su 2 ustaška zastavnika, 1 vojni ar, 1 domobran i dvoje gra anske djece.⁷

[...•••]

22. listopada 1943. njema ka kolona od pet teretnih samovoza sa 21 vojnikom sa ekana je u zasjedi od strane partizana na mjestu zv. »Vrba« (6 km. z. od Mu a). U borbi koja je trajala cijeli dan neprijatelju je uspjelo samovoze uništiti.⁸ Za sudbinu 18 vojnika nezna se.

[...]

24. listopada 1943. naše i savezni ke oružane snage vršile su pretres terena iz Trilja prema Strmen-Docu, Vedrine i aporiče (4-5 km. j-i. od Trilja), gdje su naišli na neprijatelja i nakon kra e borbe partizani se povukli u raznim pravcima.⁹ Dva partizana zarobljena i 1 njema ki vojnik je ranjen.

24. listopada 1943. partizani Biokovske skupine izvršili su napad na naše postave u Makarskoj. U ogor enoj borbi našoj posadi uspjelo je neprijatelja odbaciti bez vlastitih gubitaka. Ubijena su 2 partizana i 1 sa svojom vjerenicom živ uhva en.

27. listopada 1943. od strane naše i savezni ke vojske vršeno je nasilno izvi anje u pravcu Knežice i Bilog Briga (8-10 km. s. od Sinja) kojom prilikom je došlo do sukoba sa partizanima. Uslied nadmo nosti neprijatelja naše se snage morale povu i uz gublitke 7 ranjenih.

27. listopada 1943. u 0700 sati nastupila je borba između u naših postrojbi posade Omiš i partizana.¹⁰ Ubijena su dva partizana, dok na našoj strani gubitaka nije bilo. Istog dana u 1730 sati sa planine Dinara (4 km. s-i, od

5, 6, 7 i 10 Vidi knj. 8, dok. br. 6.

8 Vidi dok. br. 5 i knj. 8, dok. br. 295, 441, 444 i 454.

9 Vidi dok. br. 186, napomenu 73.

Omiša) partizani sa baca ima napali su na naše bunkere i grad Omiš i tom prilikom ranjena su tri gra . osobe i porušen krov jedne ku e.

[...]

4. studenog u 0600 sati kada su u luku Makarska uplovila etiri naša motorna amca, partizani su na ove otvorili vatru iz teškog oružja.¹¹ Ranjeno je 5 vojni ara i 2 njema ka vojnika.

[...]

6. studenog 1943. njema ke oružane snage vršile su iš enje okoline Omiša. Baca ima srušen je partizanski bunker u mjestu zv. »Podgradac« (4 km. s. od Omiša) pa su istog partizani napustili ostavivši 2 teške strojnice i ve u koli inu streljiva. Zarobljeno je 7 partizana i 1 tenk. Lakše je ranjen 1 njema ki vojnik, dok neprijateljski gubici nisu poznati.

6. studenog 1943. u 0630 sati kod sela Strmen-Doca (4 km i. od Trilja) na prolazu napadnute su njema ke oružane snage po partizanima.¹² Borba je trajala do 1200 sati istog dana kada su se paritzani povukli. Poginula su 2 njema ka vojnika, dok partizani imadu ve i broj mrtvih i ranjenih.

[...]

8. studenog 1943. u 1400 s. partizani prilikom povla enja iz sela Gata (4 km. s. od Omiša) postavili su na cesti jednu ukopanu minu, pa je teško ošte en jedan njema ki tenk. Pod sumnjom kao u esnici od strane Njemaca ubijeni su Kova i Tadija i Suli Ana iz istog sela.

8. studenog 1943. u 1930 s. u selu Rogoznici (11 km. j-i. od Omiša) po partizanima napadnut je manji odjel Njemaca. Ranjen je partizan Maruši iro, dok su se ostali razbježali ostavivši puške.

8. studenog 1943. u 0500 sati poviše sela Borka (2 km. i. od Omiša) iznenada je napadnut jedan odjel Njemaca, kojima je bilo pridodato 40 domobrana i tom prilikom poginuo je poru nik Fridl Ivan, domobran Stipe Kelava, a lakše ranjeni ustaše Tereš Ivan i Plei Slavko. Nakon kra e borbe partizani su rastjerani.

[...]

11. studenog 1943. u 0700 s. napadnuta je sa ja im partizanskim snagama naša 9. satnija 15. p.p. u selu Hrva e (7 km. s. od Sinja) koja se morala uslied nadmo nosti neprijatelja povu i.¹³ 40 naših domobrana dobrovoljno se predalo partizanima i to oni koji su rodom iz Sinjske okolice. Ukupno nestalo 54 domobrana.

Istog dana od 0900 do 1500 sati jedan vod njema ke vojske kod Karakašice (4 km od Sinja) vodio je borbu sa partizanima, koji su nadirali iz sela Hrva e prema Sinju, koji se vod morao povu i uz gubitke 1 vojnik ubijen i 9 ranjeno.¹⁴

[•••]

11 Vidi kni. 8, dok. br. 6.

12 Vidi dok. br. 186, napomenu 76.

13 i 14 Vidi dok. br. 43, 133, 187, napomenu 19 i dok. br. 228.

16. studenog 1943. njemačke oružane snage vršile su išenje kotara Makarska.¹⁵ Partizani su se povukli bez otpora i ako su bili dosta jaki u tom području. Iz Podgore partizani nisu imali vremena da odvedu zalihe živžnih namirnica i oružja. Zaplijenjeno je 2 vagona soli, 2 brdska topa, 1 protuzrakoplovni top, 1 laki bacač, 1 teška strojnica, 1 vagon raznog streljiva, 2 samovoza, 6 teretnih kamiona, 3 motorna kotara, 2500 kg žive sode i otkrivena je partizanska pismohrana.

[...]

22. studenog 1943. u 1700 s. na putu između Divulje i kapele Sv. Barbare (14 km. z. od Splita) partizani su postavili zasjedu i kada je naišla njemačka vojska iz Trogira otvorili su na istu strojnicu vatru. Ubijena su 3 i 3 ranjena njemačka vojnika.¹⁶

23. studenog 1943. u 1100 sati između sela Vrba i Mušića partizani su pregradili cestu i zatim izvršili prepad na naša tri teretna samovoza, u kojima se vozila hrana za oružništvo i pučanstvo iz Knina za Split.¹⁷ Tom prilikom pao je u sužanjstvo zapovjednik oruž. krila Split bojnik Branko Gerovac, koji je tom prilikom i ranjen, vodnik Luetić Josip, narednik Vukšić Pavle, Mišetić Jozo biv. stožernik i zast. namjestnik Turina. Svi samovozi sa tvorivom pali su u ruke partizana. Iz sužanjstva povratili su se narednik Vukšić Pavle i vodnik Luetić Josip.

[...]

27. studenog 1943. u 0815 s. njemačke vojne snage iz Sinja krenule su u nasilno izvišanje u pravcu sela Hrvače (7 km s. od Sinja) pa je taj odjel napadnut od strane partizana, a malo zatim partizani se povukli prema selu Biteliću (14 km. s. od Sinja), koje je selo zatim bombardirano od strane njemačkih bitnica.¹⁸ Posljedak nepoznat. U selu Hrvače Njemci su uhitili kao taoce 76 seljaka i odveli ih u Sinj i po saslušanju pustili. Gubitci Njemaca 1 mrtav i dva ranjena, dok neprijateljski nisu poznati.

[...]

5. prosinca 1943. vršeno je nasilno izvišanje terena od strane njemačke vojske u pravcu sela Obrovca i Gala (8 km s. i. od Sinja) i kada je vojska prelazila preko jednog mosta otvorili su na istu partizani žestoku vatru.¹⁹ Nakon kraje borbe uspelo je Njemcima protjerati partizane u drugu borbenu liniju. Borba je trajala sve do 2300 sati i sledećeg dana u 0900 sata nastavljena. Uspelo je neprijatelja potisnuti [u] planinu Kamešnicu i zauzeto je selo Gala. Prilikom ovih borbi na strani Njemaca ima 21 ranjen i ubijen je seljak Martin Mravak, koji je nosio naše ranjenike. Neprijatelj ima gubitaka oko 100 ranjenih i ubijenih.

6. prosinca 1943. između 1000 i 1200 sati partizani sa otoka Brača sa svojih postava kod sela Pušća ispalili su na Omiš 16 topovskih granata.

15 Vidi operaciju »Landsturm«, dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

16 Vidi dok. br. 251 i 252.

17 Vidi dok. br. 96, napomenu 9, dok. br. 186, napomenu 96 i dok. br. 398.

18 Vidi dok. br. 96, 186, 266, 269 i 397.

19 Vidi dok. br. 186, napomenu 82 i 83.

Potopljena su dva broda u luci, od dva i jedan vagon nosivosti, a teško oštećen je brod »Napredak« vlasništvo tehničkog odeljka kotarske oblasti. Ljudskih žrtava nije bilo.

[•••]

8. prosinca 1943. iz Ploča prema Splitu putovao je naš brod »Jadro« i taj brod sa posadom od 20 mornara sa jednim astronautikom, na kome je bilo ukrcano 26 oružnika pod vodstvom dopukovnika g. Mate Dubravčića, te oko 15 vagona hrane za građanstvo Splita pao je u ruke partizana.²⁰

[.. •]

9. prosinca 1943. iz luke Ploča za Makarsku krenuo je motorni jedrenjak »Sv. Josip« natovaren sa 2 vagona siena i pola vagona raznih živežnih namirnica. Na istome bilo je ukrcano 15 ustaša, 4 njemačke vojnike i 24 ostalih putnika. Kada je brod prispio u 2315 s. izmeću u uvala kod sela Živogošća i Drašnice (11-13 km. j-i. od Makarske) napadnut je od strane tri partizanska brza patrolna čamca, koji su se nalazili prikriveni u uvali »Velika Duba«. U ogorčenoj mećuusobnoj borbi, koja je trajala oko 3/4 sata, uspjelo je zapovjedniku broda brod nasukati na obali. Naši gubici: poginula oba kapetana broda i 1 njemački vojnik, ranjeno 1 njemački vojnik, ustaški zastavnik. Mate Kordić, 2 ustaše i 1 mornar i sa broda nije se spasila 12 građana - putnika. Brod su partizani zauzeli i odveli u pravcu Suurja otok Hvar.²¹

[...]

13. prosinca 1943. između 1900 i 2000 sati neutvrđen broj partizana na putu između Trogira i Kaštela, zaustavili su jedan njemački osobni samovoz, samovoz zapalili, a za trojicu njemačkih vojnika, koji su bili u samovozu nezna se.²²

[...]

18. prosinca 1943. u 2030 sati, jačine partizanske skupine sa otoka Bra pokušale su izvršiti invaziju i napasti naše i njemačke oružane snage uzduž morske obale Strožanac-Dugirat.²³ Partizani imali su brod biv. jugoslovenske ratne mornarice T. B. br. 5, pored kojeg je plovilo 6 ribarskih motornih brodova. Svi ovi brodovi bili su dobro naoružani bacačima i strojnicama. Uspjelo im se iskrcati na kopno jedino na mjestu zv. Vele Luka (3 1/2 km z. od Omiša) i tom prilikom pao je u naše ruke partizan Pažanin Filip iz Trogira, dok ostali pokušaji iskrcavanja su spriječeni. Kod zaselka Krilo-Jesenice (9 km. z. od Omiša) ubijeno je osam partizana svi u engleskim odorama. Naši gubici: 1 domobran ubijen, 1 njemački vojnik poginuo i 1 domobran ranjen. Oštećeno je nekoliko kuća u zaselku Krilo-Jesenice.

Iste noć i iz Trogira Bračkim kanalom plovio je njemački brod »Gliboder« sa posadom od 50 ljudi, natovaren sa pogonskim tvorivom, nešto streljiva i oružja, pa je napadnut od strane partizanskih brodova na mjestu zv.

20 i 21 Vidi dok. br. 119 i 157.

22 Vidi dok. br. 322.

23 Vidi dok. br. 146, 154 i 334.

Lokve - Ruskamen (10 km j.i. od Omiša) kao i od strane njihove torpiljarke br. 5 iz koje su ispaljena dva torpeda, prvi je promašio a drugi je pogodio brod na kome je nastala eksplozija i vatra. Od posade spašeno je 20 ljudi, a more je izbacilo 6 leševa, dok se za sudbinu ostale posade nezna. Gore i brod prepušten je sudbini pa je tako morskom strujom ba en prema otoku Bra u.²⁴
[...]

24. prosinca 1943. oko 1400 sati skupina od 80 partizana u selu Kara-kašica (3 km s. od Sinja) izvršili su napad na dvojicu njema kih vojnika, koji su vozili na motornom kota u, kojom prilikom jedan vojnik je ranjen i motorni kota zapaljen, a partizani se povukli u nepoznatom pravcu.
[•••]

28. prosinca 1943. u 2400 sata, jedna manja skupina partizana napala je ustašku posadu u selu Makru (4 km. s. od Makarske) bombama i stroj-nicama. Napad je uspješno odbijen. Teže je ranjen jedan vojni ar i jedan partizan ubijen.

28. i 29. prosinca 1943. vo ene su borbe izme u etnika i partizana na podru ju sela i okolice Vrlike (34 km s. z. od Sinja).²⁵ U ovim borbama u estvovala je 3., 8. i 10. partizanska brigada protivu skupine oko 500 et-nika. Tom prilikom partizani imali su oko 60 mrtvih i 40 ranjenih. Gubici etnika nisu poznati. etnicima uspjelo je ubiti jednog partizanskog kome-sara.

31. prosinca 1943. putovao je samovozom od Vrgorca prema Makar-skoj ustaški bojnik Krešo Kuraja u pratnji tri vojni ara i jednog novinara i partizani su iz zasjede otvorili na njih vatru iz strojnice i pušaka, a ba eno je i nekoliko bombi.²⁶ Bojniku Kuraji prebijena je lijeva ruka, a samovoz uništen. Bojnik Kuraja i pratnja izbjegli su pomo u Njemaca koji su tuda slu ajno naišli.
[...]

24 Vidi dok. br. 146.

25 Vidi dok. br. 164, 165, 176, 186, napomenu 91 i 92, dok. br. 360, 365, 372, 374, 375 i knj.

10. izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 10. sije nja 1944. god., dok. br. 24.

26 Vidi dok. br. 188.

IZVOD IZ HISTORIJATA SEDMOG USTAŠKOG STAJA EG ZDRUGA U DRNIŠU ZA PERIOD OD 5. LISTOPADA DO KONCA PROSINCA 1943. GODINE¹

Ustrojstvo i djelovanje VII. ustaškog staja eg zdruga u razdoblju od 5. X. 1943. do 23. XI. 1944. godine.

»Pododsjek VI« dana 20. XII. 1944. dostavlja sljede e:

U danima oslobo enja Dalmacija izpod talijanske soldatske ustrojavana se t. zv. »Jadranska Legija«, koja je imala preuzeti vojni ku vlast u Dalmaciji. Odaziv bio je veoma slab iako su mnogi Dalmatinci grlato vikali 8. i 9. rujna 1943 »puške, bombe, puške...«

Od te »Jadranske Legije« koja je u dan odlaska iz Zagreba za Dalmaciju brojila sa astnicima svega oko 150 ljudi stvoren je VI. ustaški staja i djelatni sdrug zapravo službeno pod zapovjedni tvom bojnika P. T. B. NIKOLE ZELICA, dok je kasnije zapovjedni tvo preuzeo ustaški dopukovnik KE ET EMIL.

Od itave preselice stiglo je na cilj nakon 15-dnevnog putovanja, što je za ono doba bilo predugo vremensko razdoblje, tek 93³ ovjeka.

Ve prvi koraci t. zv. »poro ajne muke« bili su teški, stoga što nije bilo sposobnih stru nih astnika (uglavnom povratnici), a najve e poteško e su pravili astnici-obskrbrnici, koji su tu svoje dužnosti veoma jednostrano shvatili, a mnogi od njih su prilike osnivanja sdruga shvatili kao povoljnu konjukturu za svoje poslove. Tako je još na putu iz Biha a otišao satnik ŠIMANOVI JOSIP i vodnik (sada zastavnik) SALOPEK IVAN na službeni put radi »nabavki za sdrug«. Od tih »nabavki« nije sdrug nikada ništa vidio, ve jednom je jedino satnik Šimanovi nabavio neki krumpir, koji da se ne pokvari morao je biti rodan u samom Biha u, dakako uz prili nu zaradu. Samo je po sebi jasno, da su ti astnici dobivali i novac za nabavke, a to dali su ga i kome su ga opravdali nije poznato, no samo možemo utvrditi da ova dva astnika nisu nikada bili došli u stožer svoje jedinice tj. u Drniš, ve su tokom vremena nestali iz samog sdruga. Satnik Šimanovi je bio zapovjednik našeg Uporišta u Biha u.

Zdrug, odnosno kombinovana satnija otišla je u Drniš veoma mizerno opremljena, a naoružana sa par strojnica i strojosamokresa, te puškama talijanskog poriekla. Dopukovniku Ke etu bilo je u Zagrebu mnogo toga obe ano, ali to su ostala samo obe anja, a isto je tako, kako je sam znao esto re i, mnogo o ekivao, da e na osnovu postoje ih utana enja sa našom Državnom vladom i njema kim vojnim vlastima u samom Drnišu od njema -kih vlasti dobiti i oružja i opreme. Me utim u Drnišu su njema ke vlasti s nama postupale ma uhinski, dok iz Zagreba nije ništa dolazilo.

Došavši u Drniš koncem mjeseca studenog 1943 godine sdrug je imao zadatak od tamošnjih vojnih obveznika ustrojiti i upodpuniti sdrug, koji je

¹ Snimak originala (tipkanog na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, mikroteka UDB-a - Zagreb, film 34/493-499.

sada promjenio ime u »5. Dobrovolja ka pukovnija P.T.S.«² Ova promjena imena vezana je uz želju dopukovnika Ke ete da do u u sklop P. T. S.-a, kako bi na taj na in mogli stvoriti jednu solidnu postrojbu, jer je poznato, da P.T.S. raspolaže sa najboljim astnicima i svime što je potrebno za vojsku. No P.T.S. nije htio primiti taj »uljez« od te pukovnije, ve e je kona no Poglavnikovom odredbom bilo odre eno, da ta postrojba imade kona no ime »VII. ustaški staja i sdrug.« a spada pod zapovjedni tvo Stožera Ustaške Vojnice.

U Drnišu se od 1941 godine nalazila bivša 9. pripremna, a kasnije XVII. djelatna bojna sa oko 800 ljudi. Tu pripremnju bojnu osnovao je prije domobranski, a sada ustaški pri uvni nadporu nik KURSAR JAKOV. Bivša XVII. djelatna bojna bila je ki ma novoga sdruga i ista je odmah uklju ena u sastav »5. dobrovolja ke pukovnje P. T. S.«, a od te jedne bojne, koja je prostorno bila prevelika i stoga imala sa takti kog stanovištva nedostataka, u injene su dvie bojne i to I. i II. bojna.

Bivše XVII. djelatna bojna djelovala je u Drnišu i u onom djelu Dalmatinske Zagore pod veoma teškim okolnostima za vrijeme Talijana. Kod nje mjenjali su se razni zapovjednici, a pri dolazku sdruga zate en je kao zapovjednik ustaški pri uvni satnik SKELAC ANTUN pobo nik nadporu - nik JAKOVAC JOSIP, obskrbnik HULJEV JOSIP, koji su svi bili u Stožeru te bojne. Treba priznati da su svi oni radili pod teškim okolnostima, ali da su isto tako sami astnici krivi za mnogo toga što u toj bojni nije vriedilo. U prvom redu nisu vriedili sami astnici. Zapovjednik bojne satnik Skelac, nadporu nik Jakovac, obskrbnik Huljev, te politi ki stožernik, a u stvari tek pobo nik Stožera Bribir-Sidraga LEPEJ VIEKO, prire ivali su este pijanke, dovodili i posadu Roški Slap i ženske za svoju zabavu. Sve su to inili pomo u ustaškog vodnika DŽAJA KRSTE, koji je znao i i u akciju i kako to vele partizani praviti »ekonomske akcije«. Od »partizana« zarobljena stoka dovodila se u Drniš k satniku Skelcu za astni ku menzu. Uob e ta menza bivše XVII. djelatne bojne u Drnišu, bila je za mnoge koji su tek došli u jednu »pasivnu« Dalmaciju veliko odkri e, jer se tu našlo svakakve mi-lošte, pa ak i fine riže, parmezana itd. O svim ovim prilikama izcrpno je izvješten Zapovjednik Ustaša BOŽIDAR KAVRAN, pa ak i o pojedinim osobama. Odmah po dolazku dopukovnika Ke ete nastalo je » i enje« i za-po eo je proces koji je oko 30 do astnika i vojni ara strpao on kraj brave. Proces je zadobio drugi smjer, kad je došao u Drniš ustaški pukovnik VJEKOSLAV SERVATŽY, kao zapovjednik »Zaveldija«, on je naime sve uhi enike dao pustiti na slobodu, pa tako i glavnog obtuženog Krstu Džaja, vodnika, koji je izgleda bio samo ne iji »izvršni organ«.

Dopukovnik Ke et po dolazku u Drniš, vidi da ih je tu ve ekalo boso i golo ljudstvo, a isto tako da se od Njemaca ne e dati ništa dobiti, pa ve u mjesecu prosincu pr. godine negdje 7. ili 8. odlazi zrakoplovom u Zemunik, odakle dalje za Zagreb, radi nabavke opreme.

U sdrugu je sada ostao sve do mjeseca velja e o.g. kao najstariji pobo - nik mladi poru nik JUKI MIRKO. Isti vodi sdrug kako najbolje znade i umije. U to doba nema gotovo borbi, a zna ajnih, pogotovo ne. astnika je bilo tako er veoma malo, opreme ništa, jer od nikuda nije pristizavala. Odmah po dolazku nova i se i to bez obzira na to da li netko želi do i do-

2 Poglavnikovog tjelesnog zdruga.

brovoljno ili ne. Tim nova enjem sakupljena je satnija od 180 ljudi pod zapovjedni tvom još mladog i tek izašlog iz škole zastavnika MAGAŠ VICKA.

Izobrazba nije nikako mogla biti zadovoljavajuća, jer su nedostajala sredstva za istu, tako da je za izobrazbu bilo dano na 180 ljudi svega 30 pušaka, od kojih je konačno u satniji ostalo samo 6 za držanje straže. Osjećala se svuda velika potreba popune ljudstvom, jer su dobili neke nove postavke, koje su preuzeli od etnika, tako da već nakon prvog tjedna izobrazbe moraju novaci na položaje.

U to doba preuzeli su Vrpolje, Sedromi, Jadrtovac i Elezi, ali su za to snage bile preslabe i to je značilo napinjanje snaga. Da se upodpuni praznina, koju nije mogla popuniti redovita vojska dopukovnik Kečet organizira, tamo gdje još nije postojala, ustašku pripremu t. zv. seosku miliciju. Podjeljuju se puške milicionerima koje dobivamo od Njemaca.

Zapovjednik seoskih milicija je zapovjednik oružničkog voda Drniški oružnički poručnik MARUŠIČIĆ. Milicija predstavlja slabu snagu, pa nekada izgleda, da je oružje podjeljeno joj, uzalud bačeno. Bilo je sela, gdje su se napadale partizana milicioneri zakapali svoje puške na tlu, da se ne bi trebali boriti, dok je isto tako bilo sela, gdje su milicije bile veoma hrabre i dobro ustrojene, kao na primjer u selu Badani, Ružići, Kljaci i Trbounje, no ova posljednja je u zadnje vrijeme zakazala.

Na adresu zapovjednika milicije poručnika Marušića dolazile su žalbe, da nepravedno postupaju kod djeljenja pušaka, tj. da pušku dade onome tko mu donese tuku ili kokošu. Izgleda da te žalbe imaju i osnove, ali to nije nikada iztraživano i provjeravano. Spomenuti poručnik nije nadalje, kao bivši jugoslavenski žandarmerijski doznik, bio simpatizer pomalo etnika, pa i partizana, bojeći se u budućnosti za svoj položaj ako bi došlo do kakvog preokreta, jer je imao brojnu obitelj. Imenovan je kod povlačenja iz Drniša 4. XI. 1944. ostao u Drnišu kod partizana, vjerojatno iz obiteljskih razloga.

Odmah po dolazku jedne skupine iz Zagreba u Drniš, nekolicina se odjelila i otišla preko Krke do Zadra, Benkovca i Zemunika, da tamo uzpostavi zadarski dio ili zadarski polusdrug. Zapovjednikom tog polusdruga imenovanje bojnik (sada dopukovnik) NIKOLA ZELIĆ, dok su mahom svi doznici bili doznici-povratnici. Taj polusdrug počinje živjeti svojim samostalnim životom u kaosu i blaženoj bezbrižnosti, tako da je sam sebi dao »po doznici« naziv »amerikanski polusdrug«. Kako su počinje »amerikanijade« tog polusdruga vidi se po tome, što im je da se iz Šibenika do Zadra prebace, trebalo veoma mnogo vremena i uz mnogo poteškoća, dok su za svoga kratkog boravka od 15 dana u Šibeniku zahvaljujući i jakom dalmatinskom vinu potukli oko 10-tak Talijana na Šibenskim ulicama.

Kod tih ljudi se osjećala preveliko drugarstvo i nema nikakvog pristojnog odstojanja između doznika i vojnara, tako da već na prvom putu za Zadar u Šibeniku svi zajednički piju i brate se sa doznicima, koji naravno nakon toga ne mogu prema »pobratimu« više nastupati vojnički. Stožer sdruga u Drnišu nema od tada nikakve veze sa zadarskim polusdrugom.

Negdje u mjesecu veljači 1944. godine udaljen je i došao je u Drniš ustaški doznik VUDY DRAGUTIN, poručnik VIZJAK i bojnik BENČIĆ. Ovi su objeručke primljeni misleći da će bojnik Vudy preuzeti sdrug, jer se dopukovnik Kečet još uvijek nije vraćao iz Zagreba. No bojnik Vudy to otklanja i određuje se za zapovjednika II. bojne. Rad bojnika Vudy-a može se ocrtati plodnim i korisnim za vrijeme provedeno kao zapovjednik bojne. Bojnik

Vudy je zapravo novi II. bojnu imao urediti što mu je prilično i uzpjelo. No isti je imao manu, da se volio podavati piću, pa je tako jednom zgodom u »maglovitom,« razpoloženju uvriedio njemačkog generala zapovjednika 264. I.D. u Drnišu NACKE-a.

Nova kasa satnija o kojoj je već bilo govora, nalazila se u obinskoj zgradi u Drnišu. Njemci su tražili da se sve ustaške postrojbe izsele iz Drniša, pa tako i nova kasa satnija, s time da u Drnišu ostane samo užičani stožer s drugom. Ovo je bilo jamačno Njemcima sufilirano sa strane četnika, jer su Njemci podlježali sugestijama istih. Bojnik Vudy kao trenutno najstariji častnik u posadi uputio se osobno u pratnju pobožnika poručnika Juki Mirka do njemačkog generala Nacke Albina zapovjednika 264. I.D.

Tu je došlo do oštrepirke sa njemačkim generalom, koji je energično zahtijevao izpražnjenje Drniša od strane naših postrojbi navodno radi opasnosti bombardiranja, dok je istovremeno preporučivao da nova kasa satnija pođe u Šibenik, gdje je ta opasnost daleko veća. Radi svega u kojoj je general bio veoma oštar, zatražilo je zapovjedništvo 264.1. D., da se bojnik Vudy ukloni sa područja divizije. Nova kasa satnija morala je na sam dan Božića 1943. godine seliti iz Drniša na sveobuhvatno zadovoljstvo četnika, koji su tada odnosno 13 dana kasnije u društvu njemačkih častnika slavili svoj Božić prelazeći srbskom zastavom kroz Hrvatski Drniš.

Bojnik Vudy međutim još uvijek nije poslušao taj nalog, već se krio na svojem postavu kao obični vojni ar, skinuvši čimove i pustivši bradu. No došlo je vrijeme kada je ipak morao otići iz toga s drugom. Njegov rad na političkom polju je također bio plodan, pa je za s drug njegov odlazak bila velika šteta.

[...]